

Mot alle odds

*Hvorfor har noen mennesker en positiv utvikling tiltross for
omstendigheter som skulle tilsi noe annet?
En intervjustudie av resiliente unge voksne*

Marlene Sofi Fredriksen

Masteroppgave i allmenn pedagogikk
Pedagogisk forskningsinstitutt
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

Juni 2011

Mot alle odds

Hvorfor har noen mennesker en positiv utvikling tiltross
for omstendigheter som skulle tilsi noe annet?

En intervjustudie av resiliente unge voksne

”Jeg gikk en dag over berg og dal.

Jeg stille gikk min vei

Det var ingen

Absolutt ingen

som sa; nei, ikke gå din vei..”

Dikt- Celine, 10 år

Gjengitt med tillatelse av forfatter.

(Informant i studien)

© Marlene Sofi Fredriksen

År: 2011

Tittel: Mot alle odds

Forfatter: Marlene Sofi Fredriksen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprotrykk As: Moss

Sammendrag

TITTEL:

Mot alle odds

Hvorfor har noen mennesker en positiv utvikling tiltross for omstendigheter som skulle tilsi noe annet?

En intervjustudie av resiliente unge voksne

AV:

Marlene Sofi Fredriksen

EKSAMEN

Master i allmenn pedagogikk

SEMESTER:

Våren 2011

STIKKORD:

Resiliens

Stressmestring

Personlige ressurser

Mestringsstrategier

Problemområde:

Temaet for oppgaven er resiliens. Hvorfor klarer noen mennesker å skape seg gode voksenliv, selv om de har opplevd ulike vansker i barndommen? En slik kunnskap vil kunne hjelpe oss med å fremme og tilrettelegge for en positiv utvikling for mennesker som beveger seg i risikozonen. Jeg fokuserer på personlige egenskaper, andre menneskers betydning og strategier for å mestre motgang.

Teori:

I drøftelsen av begrepet resiliens er sentrale kilder som Rutter (2006), Masten (2001), Masten og Wright (2009), Waaktaar & Christie (2008) og Borge (2003) anvendt. Jeg vender meg til *eksisterende kunnskap innen forskningsfeltet* og ser på to sentrale studier innen resiliens forskningen, "Kauai studien" (Werner & Smith 1982) og "Isle of Wight" studien (Collishaw & Rutter et al. 2007). Jeg vil se på hvilke ytre påvirkningsfaktorer som har positiv effekt på norske barnevernsklienter gjennom NOVA-rapporten (2008). Gjennom en studie foretatt på MAOA-genet vil jeg se hvilken effekt genetiske faktorer kan ha (Caspi et al. 2002). For å forstå *hva stress er og hvorfor vi mennesker blir stresset*, ser jeg på teori fra Lazarus (1991) og Hobfoll (2001). Jeg avgrenser meg til Hobfolls COR-teori og utdyper denne teorien som et fundament for min forståelse av stress. Personlige ressurser er en av flere ressurser som bidrar til modereringen av stress innenfor COR-teorien. Jeg ser nærmere på *personlige ressursene og utdyper disse med bidrag fra personlighetsteori, motivasjonsteori og Antonovskys (2005) "Opplevelse av sammenheng"*. Jeg ser på mer *faste trekk* som temperamentsforskjeller og benytter Rothbart og Hwang (2005), Smith og Ulvund (1999) og Eysenck (2006). Jeg ser også på mer *formbare personlige oppfatninger* og har hovedfokus på følgende bidrag fra motivasjonsteorien: Selv-teori presentert av Dweck (2008) og Målorientering presentert av Elliot & Fryer (2008). Jeg tar for meg teorien "Opplevelse av sammenheng" (Antonovsky 2000) som har et salutogenetisk utgangspunkt. Jeg ønsker videre og forstå *hvordan andre mennesker kan bidra til en positiv utvikling*, ved å påvirke og styrke informantenes personlige oppfatninger. Her er påvirkning gjennom etablering av ulike diskurser, (Säljö 1999), ledet deltakelse (Rogoff 1990) og modellering (Bandura 1986) sentrale. Muligheten til å delta i utviklende diskurser trekkes frem som en personlig ressurs. Påvirkning fra andre blir også sett i forhold til utvikling av *mestringsstrategier*.

Metode:

Den metodiske tilnærmingen i oppgaven er empirisk. Forskningsdesignet er et flere-kasus design med 5 kasus. Datainnsamlingsmetoden er intervju. Analysestrategien min er mønster sammenligning (pattern matching -Yin 2009). Jeg har utarbeidet analysekategorier basert på teori med anvendelse i analyseprogrammet Nvivo. Kvale (1998), Kleven (2002) og Lund (2002) blir også representert.

Hovedfunn:

Informantene trekker frem enkelte *faste personlige egenskaper* som de mener har hatt betydning for deres gode utvikling. Følgende 3 trekk utpeker seg: *et lett temperament, de er sosiale og skoleflinke*. Når det gjelder temperamentstrekk så tiltrakk alle seg positive reaksjoner fra andre. Informantene trekker frem ulike *personlige oppfatninger*, som har hatt en positiv betydning for deres gode utvikling. Samtlige informanter har trodd at de gjennom hard innsats og riktig strategibruk vil klare å løse ulike utfordringer og problemer. De har ikke latt familiebakgrunn eller det at de har vært barnevernsbarn sette begrensninger for hva de selv tror de kan oppnå i livet. Informantene ser seg selv som *normale* og lar ikke en frykten for å feile eller ikke prestere godt nok hindre dem fra å delta i ulike aktiviteter. De er fremtidsorienterte og løsningsorienterte. Samtlige informanter har i oppveksten tatt del i aktiviteter de syntes det har vært gøy å holde på med. Utfordringer forbundet med disse aktivitetene opplevdes som verdt å engasjere seg i. Aktivitetene har vekket positive følelser og hjulpet dem med å rette fokus mot noe positivt. Dette har gitt dem overskudd til å takle utfordringer i hverdagen. Informantene har på ulikt tidspunkt og i ulik grad fått en forståelse av egen situasjon. De har en forståelse av at det eksisterer en sammenheng mellom innsats og utfall. De forstår at hendelser vanligvis inntreffer som en konsekvens av ulik stimuli. De har opplevd å ha nødvendige ressurser til rådighet for å mestre ulike utfordringer. De opplever å ha flere ressurser til rådighet i perioden hvor de har en positiv utvikling. Strategiene informantene har benyttet for å takle vanskeligheter, kan hovedsakelig deles inn i tre hovedkategorier: Uttrykke følelser, skape positive erfaringer og fokus på fremtiden. *Andre mennesker* har påvirket informantenes personlige oppfatninger og utvikling av mestringsstrategier gjennom *ledet deltakelse*, ved å fungere som *modeller* og ved å skape *gode diskurser* som bidrar til utvikling. Strategiene har bidratt til å gjøre utfordringer enklere å takle når de inntreffer, samt å legge vanskeligheter bak seg.

Forord

Jeg har i mange år vært opptatt av hva som bidrar til at noen mennesker klarer seg godt tross for opplevde vansker. Jeg skrev om temaet i særoppgaven min på videregående og i bacheloroppgaven. Når jeg skulle velge tema for masteroppgaven ble temaet resiliens, et naturlig valg. Forelesninger innenfor temaet motivasjon, læring og utvikling inspirerte meg til å fokusere på hvordan personlige egenskaper kan bidra til en positiv utvikling.

Jeg valgte en empirisk oppgave og har intervjuet 5 unge voksne. Jeg vil spesielt takke mine informanter, Anna, Berit, Celine, Desire og Eirik for deres vilje til å dele erfaringer og inspirerende historier.

Jeg vil takke min veileder Bodil Olausen for verdifull veiledning gjennom hele oppgaveprosessen. Hun har vært alt det en veileder skal være, pluss litt til. Hun har vist engasjement, gitt mange gode råd og vært tilstedeværende gjennom hele prosessen. En takk går også til dere andre som har hjulpet meg underveis med oppgaven og gitt meg mange gode råd.

Marlene Sofi Fredriksen
Sarpsborg 27.05.2011

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning - Mot alle odds	1
1.1 Bakgrunn	1
1.2 Aktualitet.....	2
1.3 Oppgavens fokus og problemstilling.....	3
1.4 Avgrensning	3
1.5 Oppgavens struktur	4
2.0 AVKLARING AV BEGREPER.....	6
2.1 Resiliens	6
2.1.1 Hva betyr begrepet ”resiliens”?.....	6
2.1.2 Michael Rutters bruk av begrepet resiliens	7
2.1.3 Ann S Mastens bruk av begrepet resiliens	8
2.1.4 Anne Inger Helmen Borge	8
2.2 ”Coping”	9
2.3 Diskurs	10
2.4 Forståelse og forklaring.....	11
2.5 Oppsummering: Avklaring av begreper	11
3.0 TIDLIGERE FORSKNING PÅ BARN I RISIKO	12
3.1 Kauai- studien	12
3.2 ”Isle of Wight”-studien: fra skolebarn til voksen.....	14
3.3 Genetikk	16
3.4 Forskning på barnevernsbarn	16
3.5 Oppsummering	18
4.0 STRESS OG TAKLING AV STRESS	20
4.1 Hva er stress og hvorfor blir mennesker stresset?.....	20
4.1.1 “Conservation of Resources Theory” (COR).....	22
4.1.2 Oppsummering: Hva er stress og hvorfor blir mennesker stresset.....	23
4.2 Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?	24
4.2.1 Temperament som personlig ressurs	24
4.2.2 Emosjoner som personlig ressurs	26
4.2.3 Selv-teori (Self – Theory) som personlig ressurs.....	28
4.2.4 Målorientering som personlig ressurs	30

4.2.5 "Opplevelse av sammenheng" som personlig ressurs.....	32
4.2.6 Oppsummering: Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?	35
4.3 Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?	35
4.3.1 Modellering	36
4.3.2 Ledet deltakelse (Guided participation)	36
4.3.3 Diskurs som moderator av stress	36
4.3.4 Oppsummering: Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?	38
4.4 Sammenfattende drøfting av teoridelen og presisering av problemstillinger for det empiriske arbeidet	39
5.0 METODE	42
5.1 Valg av forskningsmetode.....	42
5.1.1 Design – Kasusstudie	43
5.2 Utvalg	44
5.2.1 Rekruttering.....	44
5.2.2 Beskrivelse av utvalget.....	45
5.3 Utvikling av intervjuguide	46
5.4 Forarbeid	46
5.5 Forstudie.....	47
5.5.1 Prøveintervju	47
5.6 Gjennomføring av intervju	47
5.7 Bearbeiding av data og analyse	48
5.7.1 Beskrivelse av analysekategoriene.....	49
5.8 Etikk	51
5.9 Kvalitetssikring av undersøkelsen.....	51
5.9.1 Reliabilitet	52
5.9.2 Validitet.....	52
5.10 Oppsummering	54
6.0 RESULTATER	55
6.1 Nærmere beskrivelse av informantene	56
6.2 Stabile personlighetstrekk	58
6.2.1 Personlighetstrekk fra barndommen: Egen beskrivelse	58
6.2.2 Personlighetstrekk fra barndommen: Andres oppfatning.....	60

6.2.3	Personlighetstrekk: Mønstersammenligning	60
6.3	Personlige oppfatninger.....	61
6.3.1	Selvteori	62
6.3.2	Fremtidsorientering	62
6.3.3	Målorientering	63
6.3.4	Opplevelse av normalitet.....	65
6.3.5	Opplevelse av et meningsfylt dagligliv	66
6.3.6	Mønstersammenligning av personlige oppfatninger	67
6.3.7	Samlet oppsummering: Personlighetstrekk og personlige oppfatninger.....	68
6.4	Andre menneskers betydning for en positiv utvikling	68
6.4.1	Opplevelse av sammenheng	68
6.4.2	Personlige oppfatninger påvirket av andre.....	74
6.4.3	Andre menneskers betydning: Mønstersammenligning	76
6.4.4	Oppsummering: Andre menneskers betydning	78
6.5	Personlige strategier for å takle vanskeligheter.....	79
6.5.1	Uttrykke følelser.....	79
6.5.2	Samle positive erfaringer	80
6.5.3	Fokus på fremtiden.....	81
6.5.4	Personlige strategier: Mønstersammenligning	82
6.5.5	Oppsummering: Personlige strategier	82
6.6	Samlet oppsummering: Resultater	83
7.0	DISKUSJON.....	85
7.1	Personlige ressurser.....	85
7.1.1	Karakteristiske personlighetstrekk	85
7.1.2	Personlige oppfatninger.....	87
7.2	Andre menneskers bidrag.....	89
7.3	Strategier for å takle vanskeligheter	93
7.3.1	Uttrykke følelser.....	93
7.3.2	Samle positive erfaringer	93
7.3.3	Fokus på fremtiden.....	94
7.4	Kritisk blick på eget arbeid	96
7.5	Pedagogiske konsekvenser	96
7.6	Videre forskning.....	97

7.7 Oppsummering	98
7.8 Avsluttende betraktninger: Mitt ”case” Ola	98
Litteraturliste	101
Vedlegg	105

1.0 Innledning - Mot alle odds

Jeg vil i dette kapitlet først skissere en opplevd case fra min barndom: Denne danner utgangspunktet for mitt tema: resiliens. Deretter vil jeg skape en forståelse av hvorfor det er viktig å rette fokus på resiliens i samfunnet. Jeg vil skape en forståelse av hvorfor en kunnskap rundt de som klarer seg tross opplevde vansker er viktig. Videre vil jeg presentere problemstillingene mine som jeg skal besvare dels gjennom teoridelen og dels gjennom innsamling av empiri. Til slutt presenteres oppgavens avgrensning og videre struktur.

1.1 Bakgrunn

En opplevd case fra min barndom danner utgangspunktet for min interesse i temaet resiliens, og problemstillingen i min masteroppgave. Jeg gir hovedpersonen det fiktive navnet Ola.

”Ola sine foreldre var skilt og Ola bodde hos sin far. Ola sin tidligere barndom hadde vært turbulent og var preget av et høyt konfliktnivå i hjemmet og til tider mye alkohol. Moren var den som ofte hadde vært tilstedet og trolig avverget mange uheldige utfall. Når moren flyttet kunne hun ikke lenger beskytte Ola, mot farens hissige temperament. Faren hadde en veldig skiftende sinnstilstand, og det var ikke mye Ola skulle gjøre eller si før faren ble sint. Ofte var heller ikke farens sinne berettiget og Ola fikk dårlig samvittighet i situasjoner hvor han ikke hadde gjort noe galt. Faren snakket negativt om Ola og kunne også til tider slå han. Ola fikk dårlig selvtillit, var mye hjemme og var redd og engstelig for å snakke ”fritt” i hjemmet. Ola kan beskrives som et snilt og høflig barn. Han var hjelpsom og flink på skolen. Han hadde et godt forhold til moren og kunne snakke med henne om alt. Ola hadde også flere gode venner gjennom oppveksten, venner han kunne snakke med om de negative opplevelsene med faren og venner han kunne ha det gøy med. Ola var aktiv innenfor fotball fra tidlig barndom.

I dag bor Ola for seg selv. Han studerer til en master i arkeologi, et felt han har vist stor interesse for gjennom sin oppvekst. Han trives og mestrer studiet godt. Han har mange gode venner, noen nye og noen gamle og en selvtillit som vokser kontinuerlig. Hans forhold til faren er i dag på et overfladisk nivå og de ses sjeldent. Moren er fortsatt en viktig støttespiller i Olas liv. Tross for en vanskelig barndom, klarer Ola seg i dag godt”.

Ola er ikke et unikt eksempel. Det mange som opplever vansker av ulike grad i oppveksten og i voksen alder, men som fortsatt klarer seg godt. Jeg er veldig nysgjerrig på hvorfor noen

klarer godt seg mens andre ikke gjør det. Vi må lære av Ola sin historie, slik at vi kan bli bedre til å fremme og tilrettelegge for en slik positiv utvikling hos mennesker i risikozonen.

1.2 Aktualitet

Alle mennesker eksponeres for en eller annen form for risiko, stress, økende krav eller forventninger fra foreldre, arbeidsgiver, venner og samfunnet for øvrig. Det er risiko forbundet med å være menneske. Noen forhåndsregler kan man ta for å unngå enkelte farer, men mange utfordringer og vansker vil oppstå uten at du har mulighet til å unngå de. Kunnskap omkring hva som bidrar til utviklingen av resiliens, vil kunne hjelpe oss med å arbeide med forebygging hos mennesker som befinner seg i risikozonen. Goldstein og Brooks (2006) påpeker at et fokus på og en kunnskap om faktorer som utvikler resiliens, vil kunne være med på å skape et resilient tankesett hos unge mennesker. Et slikt tankesett vil bidra til at utfordringer og stress vi eksponeres for kan mestres mer effektivt og får en mindre effekt på individet, uavhengig av omfang og alvorlighetsgrad. Det gjelder uavhengig av om årsaken er vold i hjemmet, deltagelse i kriminalitet eller press i forbindelse med skolearbeid. Et resilient tankesett vil bidra til å moderere effekten av stress, uavhengig av om utfordringene oppstår som det Borge (2010) omtaler som engangsfenomen eller som vedvarende prosesser. Kanskje hadde Ola et slikt tankesett som bidro til at han klarte seg mot alle odds.

Samfunnet er i kontinuerlig utvikling, noe som fører til at vi stadig eksponeres for nye typer risiko. Den teknologiske utviklingen er enorm og påvirker oss mennesker på stadig nye måter. Vi hører om unge som står hjemme på sitt eget soverom og stripper foran web-kamera. På andre siden sitter pedofile verden over. Oppskrifter på lagning av bomber ligger ute på nettet. Narkotiske stoffer kommer i stadig nye utgaver. Tall fra Levekårsundersøkelsen fra 2003 viser at omtrent 60 % av dagens fengslede er gjengangere (Statistisk sentralbyrå, 2004). 22004 gifte tok ut separasjon eller skillsmisse i 2010 og prosessen forut for dette er for mange preget av et turbulent hjemmemiljø (Statistisk sentralbyrå, 2011). Et resilient tankesett vil kunne bidra til at de nevnte utfordringene får begrenset effekt og oftere kan unngås.

I boken "Før jeg brenner ned" av Gaute Heivoll beskriver Gaute hvordan han opplever å miste faren sin. Hans positive utvikling kan her anses som et resilient engangsfenomen (Borge 2010). Gaute skildrer i boken hvordan to gutter, begge snille, stille og skoleflinke, velger to helt ulike retninger i livet. Den ene setter hjembygda Finsland på Sørlandet i brann, og blir en

av tidenes mest kjente pyromaner. Den andre blir forfatter. Gaute opplever som 20 åring å miste sin far av kreft. Han får problemer og handler til tider på en destruktiv og uforståelig måte. Hans handlinger er derimot langt i fra så alvorlige som pyromanens. I boken undrer Gaute seg om han kunne ha tippet over, og hvorfor han ikke gjorde nettopp dette (Heivoll 2010).

1.3 Oppgavens fokus og problemstilling

Begrunnelsen for å velge temaet resiliens, er et ønske om å bidra til økt forebygging hos mennesker som befinner seg i risikozonen og eksponeres for en tilleggstrisiko. For å få til dette, ønsker jeg å forstå og lære mer om hvorfor noen klarer seg god i møte med ulike utfordringer, mens andre ikke gjør det. Hvorfor tipper vi i den ene eller den andre retningen? Den innledende problemstillingen er følgende:

Hvorfor har noen mennesker en positiv utvikling tross for omstendigheter som skulle tilsi noe annet?

For å vite hvilke faktorer jeg skal være opptatt av, vil jeg søke kunnskap fra tidligere forskning på området. Jeg vil også finne ut mer om hvilke mekanismer som aktiveres når mennesker utsettes for en betydelig mengde stress. For å forstå hva som skiller mennesker med en positiv utvikling fra andre mennesker, vil jeg se på hvordan personlige egenskaper kan virke inn. Teorigjennomgangen skal hjelpe meg til å få tak i den kunnskapen vi sitter inne med, og til å presisere problemstillingen for den empiriske undersøkelsen. Ut i fra disse perspektivene stiller jeg følgende del-spørsmål som jeg vil finne svar på i oppgavens teorigrunnlag:

- *Hvilke faktorer ser ut å ha betydning for en resilient utvikling?*
- *Hva er stress og hvorfor blir mennesker stresset?*
- *Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?*
- *Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?*

1.4 Avgrensning

Jeg vil ha fokus på de som har hatt en vanskelig og turbulent barndom, hvor mangel på omsorg og trygghet fra de nærmeste har vært sentralt. I den empiriske delen vil jeg se på hva som kan ha bidratt til at en gruppe resiliente unge voksne i Norge selv mener de har hatt en

positiv utvikling. Med et utgangspunkt om at vi alle lever i risiko, er det noen som er mer sårbare enn andre og opplever med det en tilleggsrisiko. Jeg avgrensner oppgaven min til å omfatte mennesker som har vært eksponert for en tilleggsrisiko. Fokuset mitt vil ligge på mennesker som har vært utsatt for belastning over tid og hvor deres positive utvikling av Borge (2010) vil omtales som resiliens som vedvarende prosesser (pkt 2.1.4). Som en første avgrensning og konkretisering av problemstillingen ønsker jeg å se på:

Hvorfor klarer noen mennesker å skape seg gode voksenliv, selv om de har opplevd ulike vansker i barndommen?

1.5 Oppgavens struktur

Kapittel 2 gir en avklaring av begreper som er sentrale for oppgaven. Her vil begreper som resiliens og ”coping” drøftes.

I Kapittel 3 vil jeg utdype hvilke faktorer som ser ut til å ha betydning for en resilient utvikling. Dette vil gjøres gjennom en utdyppelse av Kauai studien (Werner & Smith 1982) og ”Isle of Wight” studien (Collishaw & Rutter et al. 2007), to sentrale studier innen resiliensforskning. Jeg vil se på NOVA- rapporten 2008 (NOVA 2008), for å få et bilde av hvordan barnevernsklienter generelt klarer seg i Norge, og hvilke faktorer som ser ut til å virke resiliensfremmende hos de som klarer seg godt. Jeg vil også supplere med genetisk forskning.

Kapittel 4 tar for seg hva stress er og hvorfor vi mennesker blir stresset. Jeg støtter meg til Hobfolls teori om ressurser (Hobfoll 2001). Jeg ser også på hvilke personlige egenskaper som kan ses å moderere effekten av eksponering for stress. Her vil temperament, emosjoner (personlighetsteori), selvteori (Dweck 1999), målorientering (Fryer & Elliot 2008) og Antonovskys teori om ”Opplevelse av sammenheng” være sentrale. Til slutt vil jeg se på andre menneskers påvirkning, diskurser som bidrar til personlig utvikling, vil her være en sentral faktor. Ledet deltakelse (Rogoff 1990) og modellering (Bandura 1986) trekkes også frem som betydningsfulle faktorer.

I Kapittel 5 vil valg av kvalitativ metode og design presenteres (Yin 2009) og begrunnes. Utvalget og rekrutteringsprosessen via *Facebook* vil beskrives. Jeg vil redegjøre for hvordan datainnsamlingen har funnet sted, bruk av analyseverktøy (Nvivo), gjennomføringen av prøveintervju og etiske vurderinger som er foretatt. Intervjuguiden vil legges frem og drøftes i forhold til validitet. Kvalitetssikring av undersøkelsen i forhold til validitet og reliabilitet vil bli drøftet gjennomgående.

Kapittel 6 vil inneholde en presentasjon av resultatene fra intervjuene med mine fem informanter. Resultatene vil presenteres gjennom en krysskasus analyse, hvor et utvalg sitater som illustrerer trenden og avvikende forklaringer blir presentert. Deretter vil jeg foreta en mønstersammenligning, for å skape en oversikt over trenden mellom de ulike kasusene

Kapittel 7 vil bestå av en drøftning av resultatene i forhold til teorigrunnlaget. Jeg vil rette et kritisk blikk på egen forskning, før implikasjoner for pedagogisk praksis og forslag til videre forskning trekkes frem.

Til sist følger vedleggene: Vedlegg 1, består av to case (narrativer) basert på to av intervjuene.

2.0 AVKLARING AV BEGREPER

Her blir sentrale begreper for oppgaven drøftet og definert. Mindre sentrale begreper blir definert ved første gangs omtale. Det samme blir begreper som inngår som en del av ulike teorier.

2.1 Resiliens

Resiliens er oppgavens kjernebegrep og en forståelse av hva resiliens er og hvordan det utvikles er sentral. Resiliens er et komplekst begrep, og redegjørelsen for ulike forfatters definisjon og en drøftning av disse mot hverandre vil derfor være omfattende. Jeg velger å ta for meg to sentrale internasjonale forskere og en sentral nasjonal forsker innefor feltet, men først en redegjørelse av begrepets betydning.

2.1.1 Hva betyr begrepet "resiliens"?

Begrepet resiliens er hentet direkte fra det engelske begrepet "resilience", vi har ingen dekkende oversettelse på norsk. Begreper som motstandskraft og mestring gir oss en viss forståelse av begrepet (Borge 2010). I den norske ordboken *Lingua* oversettes "resilience" med elastisitet, motstandskraft og seighet (Lingua 1998). Allikevel gir ikke disse begrepene en dekkende nok beskrivelse av begrepet resiliens. Resiliens skiller seg fra begrepet mestring ved at det å oppleve mestring ikke er avhengig av risiko. Rutter (2006) påpeker at risiko er et element som må være tilstede for at det skal være snakk om resiliens og ikke bare en positiv utvikling. Waaktaar og Christie (2000) påpeker at begrepet motstandskraft ikke ivaretar samspillet i den grad "resilience" gjør. "Resilience" oppfatter komplekse samspill mellom en person og situasjoner som blir bestemmende for utfallet av belastninger på det enkelte menneske". I ordboken "New Oxford American Dictionary (Dictionary 2005) defineres "resilience" som det å gjenopprette originalform etter fysisk belastning og den menneskelige evnen til bedring. For å utdype begrepet vil jeg se nærmere på hvordan ulike forskere, som er sentrale innenfor resiliensforskningen beskriver fenomenet. Jeg vil se på hvilke kriterier de setter for å omtale en person som resilient og på hvordan resiliens utvikles.

2.1.2 Michael Rutters bruk av begrepet resiliens

Michael Rutter anses som en av de viktigste bidragsyterne innenfor resiliensforskningen (Borge 2010, Waaktaar & Christie 2008). Han definerer “resilience” som:

”Resilience is an interactive concept that refers to a relative resistance to environmental risk experience, or the overcoming of stress or adversity” (Rutter 2006, s. 1)

Han ser på resiliens som et samspill mellom motstandsdyktighet i barnet og grad av risiko og mestring av stress i miljøet. Rutters definisjon av resiliens retter fokus på at et samspill mellom motstandsdyktighet og miljømessig risiko, er avgjørende for hvilken påvirkning en risikosituasjon har. Risiko er et element som må være til stede for at det skal være snakk om resiliens og ikke bare en positiv utvikling. Gjennom resiliensfremmende arbeid fokuseres det på hvordan enkeltindividet reagerer og lar seg påvirke av sammenlignbare erfaringer.

Resiliens er ikke noe man har eller ikke har. Et barn vil kunne klare seg godt når det utsettes for noen typer risiko, men vil likevel kunne bukke under ved eksponering for andre typer risiko (Rutter 2006).

Rutter nevner to forskningsresultater som er med på å danne bakgrunnen for resiliensbegrepet. Utviklingen av resiliens vil være avhengig av graden av risiko, dermed kan effektive studier av resiliens bare gjennomføres hvis det forekommer fullstendige målinger av risikoen og beskyttelsesfaktorene. Det andre forskningsfunnet baserer seg på at erfaring med stress og risiko styrker menneskers motstand til å evne og mestre senere risikosituasjoner.

Resiliens skiller seg fra det tradisjonelle studiet av risiko og beskyttelse ved at det er fokus på de store individuelle forskjellene mellom menneskers respons på samme erfaring.

Resiliensforskningen fokuserer på disse individuelle forskjellene og bruker denne kunnskapen til å forebygge og gripe inn. Studier av risiko og beskyttelse tar ikke hensyn til individuelle forskjeller, men ser på balansen mellom risiko og beskyttelse som årsaken til utfallet (Rutter 2006). Når det snakkes om en balanse mellom risiko og beskyttelsesfaktorer, refereres det til hvordan disse faktorene er tilstede på samme tid. Et barn som blir utsatt for risiko i hjemmet og som opplever støtte på skolen, opplever en slags balanse mellom beskyttelsesfaktorer og risiko på samme tid (Rutter i Shonkoff & Meisels 2000). Resiliens tar altså hensyn til risiko, beskyttelse og individuelle forskjeller (Rutter 2006).

2.1.3 Ann S Mastens bruk av begrepet resiliens

”Human resiliens refers to the processes or patterns of positive adaption and development in the context of significant threats to an individual`s life or function” (Masten & Wright 2009, s. 215). Menneskelig resiliens refererer til de prosesser eller mønstre av positiv tilpasning og utvikling i en kontekst med signifikant trussel tiltross mot individets liv eller funksjon. Hovedbudskapet er trolig det samme her som i Rutters definisjon av begrepet, men jeg ser at Rutter nevner mestring av stress, noe Masten ikke gjør. Masten fokuserer derimot på en utvikling tiltross for eksponering av risiko og ikke bare på det å klare seg.

Masten (2001) tar opp et viktig spørsmål i sin artikkel ”*Ordinary Magic*”. Hvem kan karakteriseres som resiliente? Hvilke kriterier settes for å betrakte en person som resilient? Forskerne setter ulike kriterier til grunn for en slik vurdering. Jeg skal nå se på noen vanlige kriterier som blir satt. Utviklingsforskerne definerer resiliens ut i fra personens evne til å møte de normene som er satt for det aktuelle samfunnet og kulturen innenfor den aktuelle tidsepoken, samt en atferd som er normert for alder og kontekst. Noen forskere har fokusert på fravær av psykopatologi eller få symptomer fremfor akademiske og sosiale ferdigheter. Mens andre ser på en kombinasjon av disse som kjernen for å kunne omtale en person som resilient. Et beslektet tema er også om resiliens skal defineres ut ifra indre eller ytre faktorer eller begge deler. Ytre faktorer som akademiske ferdigheter og fravær av kriminalitet, eller indre faktorer som positiv psykologisk fungering og et lavt nivå av fortvilelse og ubehag (Masten 2001). I epidemiologisk resiliensforskning er noen av de vanligste kriteriene fravær av psykiatrisk diagnose, evne til å være i jobb og selvrapportert fungeringsnivå (Waaktaar & Christie 2000).

2.1.4 Anne Inger Helmen Borge

Den norske forskeren Anne Inger Helmen Borge (2010) benytter barnepsykiateren Michael Rutter sin definisjon av resiliens. Hun bidrar til å utvikle vår forståelse av begrepet resiliens, ved å vise til at resiliens forekommer som engangsfenomen og som vedvarende prosesser. Engangsfenomen refererer til hendelser som skjer en gang, eksempelvis akutte situasjoner hvor et barn opplever en alvorlig risikosituasjon som tap av en omsorgsgiver, men likevel innen en viss tid, klarer å gjennomrette sin vante atferd. Med vedvarende prosesser betegnes resiliensprosesser som kan vare over tid, hendelser hvor barnet utsettes for belastning over tid.

Sentrale elementer her er å opprettholde og forbedre psykologisk fungering. Barn som for eksempel utsettes for psykisk terror i hjemmet, men likevel klarer å opprettholde sin vante atferd og har en adekvat psykologisk utvikling, betegnes som resiliente (Borge 2010).

Borge (2010) snakker om tre hovedgrupper av sosial kompetanse. Dette er tre områder å vurdere resiliens utifra. *Intellektuell resiliens* betegner de risikobarna som mestrer skolen og oppnår gode resultater selv om hjemmeforhold og annen elendighet tilsier at de ikke skulle greie denne delen av hverdagen. *Emosjonell resiliens* er å føle at ting går bra, at man er fornøyd og trygg. *Atferdsmessig resiliens* kjennetegner barn som har hatt problemer med oppførselen, men forbedrer den. Disse områdene ses som viktige fordi dette er en kompetanse man er avhengig av for å kunne fungere godt i sosiale kontekster. Resiliens på disse områdene vil variere og det er vanskelig å vurdere hvor stor tilstedeværelsen av de ulike må være for å betegne en persons utvikling som resilient (Borge 2010).

Det kan ses en liten forskjell i hvordan Rutter og Masten definerer resiliens. Rutter (2006) viser til mestring av risiko i sin definisjon av resiliens. Masten (2001) viser til utvikling og en positiv tilpassning tilross for eksponering av risiko, og kan ses som mer spesifikk enn Rutters definisjon. Jeg velger å benytte Rutter (2006) sin definisjon av resiliens videre i oppgaven fordi han anses som en av de ledende forskerne innenfor resiliens. I min vurdering av å karakterisere en utvikling som resilient, vil jeg ta hensyn til både indre og ytre faktorer. Jeg mener det er en forutsetning at mennesker har en viss evne til å tilpasse seg samfunnet, for at vi skal kunne leve sammen i best mulig harmoni og for at samfunnet skal fungere. Samtidig vil ikke tilpassning alene si oss noe om hvordan den enkelte person har det med seg selv. Jeg mener personlig velbehag er målet, men at dette målet kun kan nås gjennom en viss tilpassning til samfunnet forøvrig.

2.2 "Coping"

"Coping" er atferdsregulering under stress. Begrepet refererer til hvordan mennesker mobiliserer, leder og justerer egen atferd, følelser, orientering og opplevelsen av å lykkes i møte med stress. Eller hvordan de mislykkes i å gjøre dette under situasjoner hvor de opplever stress (Skinner & Zimmer-Gembeck 2007). "Coping" oversettes til norsk i Lingua (1998) til greie, klare og overkomme. Frydenberg ser på "coping" som en dynamisk interaksjon mellom en person og dens miljø. Lazarus (1993) definerer "coping" som kognitiv og atferdsmessig

innsats for å mestre, ytre eller indre krav som vurderes som vanskelig eller utfordrer de ressursene personen besitter. ”Coping” har mange fellestrekk med begrepet mestring. Mestring defineres av *Lingua* (1998) som kunne og makte. ”Coping” skiller seg fra mestringsbegrepet ved at vanskelighetsgraden og stress står sentralt. Det er ikke snakk om og ”cope” en ting hvis tingen i utgangspunktet ikke er krevende. Jeg vil ikke si at jeg ”coper” å gå, da dette ikke er krevende for mine ressurser å klare. Jeg vil derimot kunne si at jeg mestrer å gå. ”Coping”-begrepet vil stå sentralt i min oppgave, da det er evnen til ”coping” over tid som skiller de resiliente fra de ikke-resiliente.

Frydenberg beskriver to ulike hovedgrupper av ”coping”-stiler. Den første hovedgruppen består av to funksjonelle stiler innenfor begrepet ”coping”. Den første representerer direkte forsøk på å klare og å løse problemet. Den andre er proaktiv ”coping”. De som har et proaktivt ”coping”-mønster har en visjon og et slags overordnet mål de jobber mot og handler etter. De forbinder ”coping” med måloppnåelse, og tar ansvar for å få ting til å skje. De forsøker å forutse hvilke fremtidige ressurser som kan være av nytte og bygger opp ressurser for å fremme personlig vekst og oppnå personlige mål. Mulige stressutløsere ses som utfordringer. De tror på at mennesker kan forandre seg selv og miljøet (Frydenberg 2008). Den siste hovedgruppen består av ufunksjonell ”coping”. Mennesker med en ufunksjonell ”coping”-strategi tar i bruk lite produktive strategier som å bekymre seg, og skyld på seg selv hvis ting går galt (Frydenberg 2008). De som tenker proaktivt ses sjeldnere å ha tegn til depresjon og er mer tilfredse enn de som ikke har et proaktivt ”coping”-mønster. Vi mennesker er i følge ”Conservation of Resources Theory” (COR – Hobfoll 2001) aktive, og i tråd med denne teorien vil alle mennesker ha en vis form for proaktivt ”coping”-mønster (Frydenberg 2008). Når jeg videre i oppgaven snakker om ”coping” vil jeg bruke begrepet mestring. Dette for å unngå bruk av gjentatte engelske begreper. I mitt arbeid vil jeg snakke om mestring (”coping”) i forbindelse med aktiviteter som oppleves som utfordrende å mestre. Resiliens vil jeg bruke i forhold til prosesser som innebærer en mestring av risiko.

2.3 Diskurs

Diskurser vil i oppgaven brukes som en måte andre mennesker kan bidra til å skape en positiv utvikling. Diskursbegrepet bygger på en diskusjon som fører til utvikling (Habermas 1999). Diskusjonen må bidra til utvikling eller modning av individet for å kunne bli betegnet som en

diskurs. Jeg vil i oppgaven bruke diskursbegrepet synonymt med diskusjon. Säljö (1999) viser til at et fokus på diskursen vil bidra til økt bevissthet, fordi menneskers handlinger er et resultat av språket og samhandling med andre. Diskursen bidrar til mestring.

2.4 Forståelse og forklaring

Jeg vil i oppgaven søke etter ulike forklaringer for å forstå hvorfor noen mennesker har en positiv utvikling, mens andre ikke har det. Begrepenes hovedskille er her interessant og en kompleks forklaring av disse er derfor ikke interessant i denne sammenheng. Forståelse av en handling er å vite hvorfor den har oppstått, med hvilken hensikt den er foretatt, hvilke oppfatninger, verdier, holdninger og følelser personen som har foretatt dem besitter.

Forklaringer er en *meddelelse* som peker på hvorfor en handling har oppstått, med hvilken hensikt den er foretatt, hvilke oppfatninger, verdier, holdning og følelser personen som har foretatt dem besitter. Forklaringer er ofte svar på hvorfor -spørsmål. Forklaringer hjelper oss med å forstå det som skjer (Føllesdal & Walløe 2000).

2.5 Oppsummering: Avklaring av begreper

I dette kapitlet har jeg avklart oppgavens sentrale begreper. Sentralt i begrepet resiliens er risiko, beskyttelse og individuelle forskjeller. Jeg har avgrenset meg til å benytte Rutter (2006) sin definisjon av resiliens. Han anser resiliens som et samspill mellom motstandsdyktighet i barnet og grad av risiko og mestring av stress. Jeg vil vektlegge indre og ytre faktorer for å vurdere om en person har hatt en resilient utvikling. I mitt arbeid vil jeg snakke om mestring ("coping") i forbindelse med aktiviteter som oppleves som utfordrende å mestre. Resiliens vil jeg bruke i forhold til prosesser som innebærer en mestring av risiko. Diskurs vil brukes synonymt med diskusjon (Habermas 1999). Jeg vil søke forklaringer teoretisk og empirisk for å forstå hvorfor noen har hatt en resilient utvikling.

I neste kapittel skal vi se nærmere på hvilke kunnskaper som allerede eksisterer innenfor forskningsfeltet.

3.0 TIDLIGERE FORSKNING PÅ BARN I RISIKO

I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hvilke kunnskaper som allerede eksisterer innenfor forskningsfeltet ved å besvare følgende spørsmål:

Hvilke faktorer ser ut å ha betydning for en resilient utvikling?

For å besvare problemstillingen vil jeg først ta for meg Kauai-studien (pkt 3.1), en ledende studie innen resiliensforskningen. Her vil personlige egenskaper og egenskaper innenfor barnets miljø komme frem. Jeg vil også gjennom "Isle of Wight" studien (pkt 3.2) rette fokus mot egenskaper innenfor barnets miljø. Deretter vil jeg se på hvilken påvirkning genetiske faktorer kan ha. Dette vil gjøres ved å se på en studie foretatt på MAOA-genet blant gutter (pkt 3.3). Til slutt vil jeg se på NOVA rapporten 2008 (pkt 3.4), som tar for seg barnevernsklienter i Norge fra 1990-2005. Her vil jeg se på hvilke ytre beskyttelsesfaktorer som utpeker seg blant de som har klart seg godt.

3.1 Kauai- studien

Kauai studien er en longitudinell studie foretatt av Werner og Smith (1982). Studien startet opp i 1955 på øyen Kauai, en del av Hawaii. Utdanningssystemet og helsevesenet var sammenlignbare med andre samfunn på samme størrelse ellers i USA. Mange av barnefamilieene på Kauai levde i fattigdom, og var eksponert for høy risiko. Det var mer krevende å vokse opp der enn i en gjennomsnittlig middelklassefamilie i USA. Målet med studien var todelt; de ville følge utviklingen til alle registrerte nyfødte på øyen Kauai, deretter ville de følge utviklingen og veksten til disse barna og deres familier til barna var voksne. De som var i en alder hvor graviditet kunne være aktuelt, ble spurt om de var gravide. Det ble samlet inn persondata og informasjon om jentenes historisk bakgrunn. Alle jentene fikk utdelt en frankeringsfri konvolutt de skulle sende til "Department of Health" ved mistanke om graviditet (Werner & Smith 1982). Lokale leger rapporterte månedlig om hvilke kvinner som hadde oppsøkt dem i forbindelse med graviditet.

Den metodiske tilnærmingen var omfattende. Oppfølging av barna startet i mors liv og opphørte for de som var med lengst ved fylte 40 år. Undersøkelser ble foretatt ved 0, 1, 2, 10, 18 og 32 års alderen. Ved 0-2 års alder bestod undersøkelsene av flere legesjekker med fokus

på psykisk og fysisk helse, hjemmebesøk, evaluering av barnets miljø samt tilknytning mellom mor og barn. Ved 10 års alder var det en oppfølgingsundersøkelse. Barnets hjemmemiljø fra 2-10 år ble kartlagt. Det var fokus på barnets tidligere og nåværende helse, morens IQ og utdanning, familiestabilitet, sosioøkonomisk status, fars jobb, kontakt mellom forelder og barn og tilstedeværelsen av stressfulle hendelser og stimuli i forhold til utdanning. Undersøkelsen ved 18 års alderen bestod av eksisterende registerinformasjon innenfor helse, mental helse, skole og sosialvesenet. Det ble foretatt personlighetstest og stilt spørsmål i forhold til biografisk bakgrunn. Ungdommene ble intervjuet for å kartlegge blant annet deres holdninger til skole, jobb og syn på egen svakhet og styrke. Det ble stilt spørsmål i forhold til familiemiljøet i oppveksten, og om deres nåværende forhold til familien, og om ungdommene føler de har fått nødvendig støtte gjennom oppveksten. Ved 18 års undersøkelsen, var utvalget på 88 % av fullt utvalg (Werner & Smith 1982).

Studien på Kauai resulterte i tre bøker, den første boken hadde fokus på barnas 10 første leveår, den andre fulgte barnas utvikling til fylte 18 år. Disse bøkene så på hvilken effekt ulik eksponering av risiko hadde på barna. I den tredje boken med navn "Vulnerabel But Invincible" var fokuset endret. Nå var fokuset rettet mot de som klarte seg godt, tross for den eksponerte risikoen. Av alle barna (689) var det to tredjedeler (497) som var født uten spesiell risiko og levde under ordinære forhold. 201 barn ble karakterisert som å være i en risikogruppe. De fleste av barna i risikogruppen utviklet i ti års alderen alvorlige atferd og læringsproblemer på et tidspunkt. Allikevel utviklet rundt en tredjedel av de 201 barna (n72), seg til kompetente, autonome voksne som var sosialt velfungerende og hadde evnen til å elske å ha det gøy som 18 åringer. Jeg vil nå se nærmere på hvilke faktorer de fant som gjorde en slik positiv utvikling mulig (Werner & Smith 1982).

Hvilke faktorer kjennetegnet de barna som hadde en positiv utvikling? De resiliente barna, spesielt jentene, opplevde få lengre separasjoner fra mor de første leveårene. De fikk stor oppmerksomhet de første årene. Mødrene til de resiliente guttene og jentene hadde oftere en større selvtillit, enn mødrene til de som ble karakterisert som ikke-resiliente. Mødrene til de resiliente jentene hadde en høyere intelligens og en bedre selvkontroll, mens mødrene til de resiliente guttene ofte var svake og uemosjonelle. Guttene var ofte førstefødte. Begge kjønn var generelt mer aktive og tok oppmerksomhet, var tillitsfulle og responderte på sosial samhandling i høyere grad enn de ikke resiliente. Jentene omtales av sine mødre som kjærlige

og kosete, mens guttene som ”naturlig gode” og ”lette å ha med å gjøre”. De karakteriseres signifikant oftere på en positiv måte i møte med fremmede, i motsetning til ikke resiliente. Det kommer frem at kvaliteter som er typisk for det motsatte kjønn har en positiv effekt. Guttene hadde behov for omsorg og nærhet, mens jentene hadde behov for å få lov til å opptre selvstendig. Begge kjønn hadde behov for å vise at de var kompetente. De resiliente barna hadde en normal intelligens, ble oppfattet som sjarmerende og tiltrakk seg positive reaksjoner fra foreldre, søsken, besteforeldre og andre (Werner og Smith 1982).

Ved 32 års alderen ble det foretatt en oppfølgingsstudie av de resiliente barna i risikogruppen. 88 % av det opprinnelige utvalget deltok i oppfølgingsstudiet, noe som utgjorde et frafall på bare 12 %. På bakgrunn av dette mener jeg det ble foretatt et representativt utvalg, hvor seleksjon ikke er noen trussel. En oppslutning som dette er vanskelig å få til i en slik forskning (Lund 2002). Forholdene på Kauai beskrives som vanskelige sammenlignet med en gjennomsnittlig middelklassefamilie i USA, det var flere barn som var utsatt for risiko sammenlignet med USAs fastland. Utvalget i studien og studiens design bidrar til å høyne den indre og ytre validiteten (Lund 2002).

Studien er omfattende og fokuserer på alle sider ved et menneskes fungering over tid. Den tar hensyn til indre faktorer ved at den har et fokus på psykisk helse, og den fokuserer på biografisk bakgrunn som barnets interesser, fremtidsplaner dets forhold til jobb og fungering sosialt. Gjennom registerdata fra helse, skole og sosialvesenet kommer det fram hvordan de unge fungerer ut i fra mer ytre faktorer (Masten 2001). Undersøkelsen gir med dette det jeg vurderer som en god innsikt i menneskers helhetlige fungering, og gir oss et godt bilde på hvilke faktorer som bidrar til en positiv utvikling.

3.2 ”Isle of Wight”-studien: fra skolebarn til voksen

”Isle of Wight” studien ble startet i 1964 av Collishaw og Rutter et al (Collishaw et al. 2007), som en av de første systematiske epidemiologiske undersøkelsene i barnepsykiatrien. ”Isle of Wight” er en øy som ligger utenfor sørkysten av England og har litt over 100.000 innbyggere. De sosioøkonomiske forholdene, helsesektoren og utdanningssystemet var sammenlignbart med Englands fastland. Forskerne ville kartlegge barnas fysiske og psykiske helse. Alle barn mellom 9 og 10 år ble plukket ut via utdannings og helseregistre. Alle barn i den aktuelle aldersgruppen, med unntak av 6 % som gikk på privatskole, deltok i studien, i alt 2307 barn.

Barna, 97 % av lærerne og 83 % av barnas foreldre deltok i undersøkelsen ved å besvare en spørreundersøkelse. En undergruppe på 571 barn som ble betegnet å være i en risiko gruppe, ble dybdeintervjuet og undersøkt klinisk. En tilfeldig valgt sammenligningsgruppe på ca 190 ble også undersøkt nærmere. Intervjueren vurderte ungdommens og foreldrenes psykopatologi, de unges forhold til jevnaldrende, hvordan familien fungerte, og ulike sosio-demografisk informasjon. Lærerne rapporterte om de så tegn til atferdsmessige og emosjonelle problemer hos barna. Svarprosenten fra lærerne var på 96,6 %, og 90,1 % omsorgsgivere og 98,4 % barn. I 1998-2000 gjenopptok Collishaw og Rutter et al. (2007) kontakten med deltakerne i studien. De ønsket å undersøke om barn som opplever fysiske eller seksuelle overgrep kan unngå å utvikle psykiatriske problemer som voksne. Og om de kan de utvikle resiliens tross vonde opplevelser i barndommen, og i så fall, hva henger det sammen med. Ved gjenopptakingen av studien var gjennomsnittsalderen på deltakerne 44 år. Av de 571 som befant seg i risikogruppen ble oppfølgingsdata samlet for 70 % (n= 378).

Fysisk mishandling var i denne undersøkelsen definert som gjentatte opplevelser av fysisk vold før fylte 16 år, av omsorgsgiver eller andre voksne. Med fysisk vold mener de å bli slått, sparket, brent, slått med belter eller andre gjenstander. Trusler om vold og mindre alvorlige former for fysisk refselse som for eksempel å slå med en tøffel ble ekskludert. I forhold til seksuelt misbruk ble bare gjentatt, pågående seksuelle overgrep eller isolerte, men svært alvorlige former for misbruk, for eksempel voldtekt tatt i betraktning. Med disse definisjonene av overgrep hadde overgrep skjedd hos hvert tiende barn. Det var sterk sammenheng mellom overgrep i barndom og psykiatrisk lidelse i ungdomslager og voksent liv. Nesten halvparten av de som hadde blitt utsatt for overgrep som barn viste ingen tegn til psykiatriske problemer som voksne. For å betegne en person som resilient ble god somatisk og psykisk helse, sosial fungering og aktivitet i arbeidslivet lagt til grunn.

Hvilke faktorer kjennetegner de voksne som har hatt en positiv utvikling? Det ble sett større resiliens (40 %) blant de som hadde vært eksponert for overgrep med en høy alvorlighetsgrad og som hadde hatt gode venner, sammenlignet med de (37 %) med lavere alvorlighetsgrad som manglet gode venner. Vennskap fra tidlig barndom og til voksenalder, samt gode familieforhold, ble sett å gi en god beskyttelse. Det ble ikke sett noen sammenheng mellom utviklingen av resiliens og kjønn, eller mellom skoleflinke og mer vanlige elever.

Tilstedeværelse av gode venner fungerte som en betingelse for utviklingen av resiliens blant personer utsatt for alvorlige overgrep.

En streng definisjon i forhold til hva som defineres som fysiske overgrep er med på å sikre at det eksisterer en reel risiko og at individenes positive utvikling kan betegnes som resilient og ikke en effekt av en ubetydelig påkjenning. En slik streng definisjon er med på å sikre en god begrepsvaliditet (Kleven 2002). Ved gjenopptakingen av studien ble de som deltok ble ansett som representative i forhold til resten av utvalget i henhold til kjønn, sosial bakgrunn og i forhold til følelsesmessige eller atferdsmessige psykisk status i ungdomstiden (Collishaw et al.2007).

3.3 Genetikk

En mulig fysiologisk årsak til utviklingen av resiliens hos menn utsatt for mishandling kommer frem i en studie foretatt av Caspi et al. (2002). Studiet tok utgangspunkt i tidligere studier og fant ut at det var en sammenheng mellom enzymet monoaminoxidase (MAOA) og utviklingen av aggresjon og antisosial atferd. Gutter med et genetisk anlegg som tilsvart høy MAOA, var langt mindre tilbøyelige for å utvikle aggresjon og antisosiale problemer enn gutter som hadde lav MAOA-aktivitet. Disse funnene var bare gjeldende i de tilfellene hvor guttene var utsatt for omsorgssvikt. Hos barn med en normal oppvekst var det ingen forskjeller i tilbøyeligheten til asosial atferd. MAOA-genet må dermed ses i sammenheng med risikoen i miljøet, ulik grad av MAOA kan bety ulik sårbarhet til miljøet rundt. Er miljøet godt, vil grad av MAOA ikke ha noen betydning (Caspi et al. 2002).

Ut i fra denne undersøkelsen, ses arv å være en viktig faktor i forståelsen av hvorfor noen utvikler resiliens. Studiens funn viser til at mennesker med et lavt MAO-Agen har større tilbøyelighet for å utvikle antisosiale problemer fremfor resiliens.

3.4 Forskning på barnevernsbarn

I NOVA-Rapporten (2008) blir det publisert en longitudinell studie foretatt på et utvalg av barneverns klienter i Norge fra 1990 til 2005. Den overordnede problemstillingen i rapporten er; hvordan går det med disse barna som voksne sammenliknet med personer som ikke har vært i barnevernet? Rapporten bygger på registerdata fra Statistisk sentralbyrå. Det er hentet inn barnevernsdata og data fra andre registre om mottak av sosialhjelp, siktelser for forbrytelser, dødsårsaker og tryggedata. Data i forhold til utdanning, inntekt, sivilstans og

landbakgrunn er hentet fra ”Det sentrale folkeregisteret”. Utvalget består av 120 000 nåværende og tidligere barnevernsklienter i alderen 0 til 37. For å sammenligne blir det benyttet 112 000 personer som ikke har vært i barnevernet.

Resultatene som kommer frem i rapporten, viser at tidligere barnevernsklienter har dårligere levekår enn tilsvarende personer i totalbefolkningen. De har blant annet lavere utdanning, mindre inntekt, er oftere avhengig av sosialhjelp og flere er arbeidsledige. Rapporten viser at 34 % av tidligere barnevernsbarn har høyere utdanning, mot hele 80 % i sammenlikningsutvalget. 55 % av barnevernsgruppen har brutto inntekt under 200.000 kroner, mot 35 % i sammenlikningsutvalget. Blant barnevernsgruppen har 70 % mottatt sosialhjelp en eller flere ganger i perioden 1997-2005. Tilsvarende andel i sammenlikningsutvalget er 12 %. Etter fylte 18 år har nesten 70 % av tidligere barnevernsklienter vært registrert arbeidsledige i perioden 1997-2004. I sammenlikningsutvalget er det rundt 40 % som har vært registrert arbeidsledige (Nova Rapport 2008). Som vi ser er det flere barnevernsbarn som skårer lavt på ytre resiliens fremmende faktorer i forhold til sammenlikningsutvalget (Masten 2001). Allikevel er det fortsatt en andel som klarer seg.

Hvilke faktorer kjennetegner barnevernsklienter som har hatt en positiv utvikling? En av faktorene som kommer frem som hensiktsmessig for en positiv utvikling, er ettervern. Ettervern tilbys barnevernsklienter i alderen 18 til 22 år. Dette er et tilbud klientene selv velger om de vil benytte seg av. NOVA rapporten viser at klienter som har mottatt ettervern får høyere utdanning og en generelt mer vellykket voksen karriere enn de som ikke har mottatt ettervern. En vellykket karriere ble definert som å ha en utdanning utover videregående, en inntekt over 200 000, ikke være mottaker av sosialhjelp og ikke vært arbeidsledig. Ved å innfri tre av disse ble karrieren definert som vellykket. 24 % av ettervernsklientene hadde en vellykket voksenkarriere. Blant de andre barnevernsklientene var det 18 % med en vellykket karriere. Ettervern har altså en positiv effekt på 6 %. Det mest brukte etterverntiltaket er økonomisk støtte, og over halvparten av ettervernsklientene fikk dette i 2005. Hjelp til bolig og støttekontakt er også mye brukt ettervernstiltak som ses å ha effekt. Antall ettervernsklienter har økt fra ca 550 på midten av 1990-tallet til nesten 2100 i 2005 (Nova Rapport 2008). Jeg anser ettervern som et tiltak som kan bidra til utviklingen av resiliens.

Gjennom å benytte registerdata er ikke frafall aktuelt. Studiens varighet og omfang lar forskerne følge utviklingen over tid, noe som bidrar til skape en bedre forståelse av hvordan ulike tiltak og utfall korrelerer (NOVA Rapport 2008). Gruppene er i utgangspunktet ikke sammenlignbare, men dette har ingen betydning her. Det er ikke ønskelig å generalisere, men å få en forståelse av hvordan barnevernsbarn klarer seg i forhold til resten av befolkningen. Ved bruk av registerdata uteblir de faktorene Masten (2001) omtaler som indre resiliensfaktorer. Vi får ingen kunnskap om hvordan personen har det psykisk og vi får en begrenset kunnskap om hvordan personen fungerer fysisk. Hvis vi retter fokus på indre og ytre resiliens faktorer, sier denne rapporten kun noe om ytre faktorer for hvorvidt en person klarer seg godt. Dette er ikke i samsvar med de betingelsene jeg har valgt å sette for å avgjøre resiliens.

3.5 Oppsummering

Jeg har i dette kapitlet sett på *hvilke faktorer som ser ut til å ha betydning for en resilient utvikling*. Kauai-studien tar for seg ytre og indre faktorer for å avgjøre om en person har en resilient utvikling. De resiliente barna i Kauai- studien karakteriseres ved at de hadde en normal intelligens, var sjarmerende og tiltrakk seg positive reaksjoner i møte med andre. De var generelt mer aktive og tok oppmerksomhet, var tillitsfulle og responderte på sosial samhandling i forhold til de ikke-sosiale barna. De var gitt stor oppmerksomhet de første leveårene og ble karakterisert på en positiv måte av andre voksne. "Isle of Wight" studien viser at vennskap og gode relasjoner har en stor betydning for utviklingen av resiliens. Undersøkelsen i forhold til genetik viser at det er en sammenheng mellom lav grad av enzymet monoaminoxidase (MAOA) og utviklingen av aggresjon og antisosial atferd hos gutter. Resiliente guttebarn vil dermed oftere kjennetegnes ved å ha høy grad av enzymet MAOA. NOVA- rapporten har fokus på ytre resiliens for å vurdere en persons fungering. Rapporten viser at tidligere barneverns klienter har dårligere levekår enn tilsvarende personer i totalbefolkningen. Mottak av ettervern er et tiltak som bidrar til det NOVA- rapporten definerer som en vellykket voksen karriere. 24 prosent av etterverns klientene hadde en vellykket voksenkarriere mot 18 % av de andre barneverns klientene. De mest brukte etterverntiltakene består av økonomisk støtte, hjelp til bolig og støttekontakt.

I neste kapittel skal vi se på hvorfor vi mennesker blir stresset og hvilke personlige egenskaper som kan ses å moderere effekten av eksponering for stress.

4.0 STRESS OG TAKLING AV STRESS

Hva er det som får mennesker som Ola til å reise seg og utvikle seg i møte med nederlag og vansker? I dette kapitlet vil jeg besvare mine tre underproblemstillinger ved gjennomgang av teori om stress som fundament for å forstå hva som skjer når personer utsettes for vanskeligheter. Del-spørsmålene mine er:

1. *Hva er stress og hvorfor blir mennesker stresset?*
2. *Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?*
3. *Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?*

For å besvare det første spørsmålet, vil jeg innledningsvis se på hva Lazarus (1991) og Hobfoll (2001) anser som kilden for utvikling av stress (pkt 4.1). Videre avgrensers jeg til Hobfolls COR-teori (pkt 4.1.1) og utdyper denne teorien som et teoretisk fundament for min forståelse av stress. Personlige ressurser er viktige i Hobfoll sin teori, og er en av flere ressurser som bidrar til å moderere effekten av stress. Jeg vil utdype disse personlige ressursene, og se på hvilken betydning de kan ha for stressmestring gjennom å besvare det andre spørsmålet (pkt 4.2). Jeg velger å utdype teori om temperament, følelser, selv-teorier og teori om målorientering, fordi dette er personlige egenskaper som dekker både faste og formbare egenskaper ved individet. Forståelse og opplevelse av sammenheng i tilværelsen trekkes også fram som en betydningsfull personlig ressurs. Spørsmål 3, besvares gjennom å se på hvordan andre mennesker kan moderere effekten av stress, ved å skape diskurser som bidrar til en personlig utvikling, gjennom ledet deltakelse og ved å fungere som modell (pkt 4.3). Ulike diskurser kan bidra til modning hos individet, og forberede og lære mennesker å takle ulik eksponering for stress.

4.1 Hva er stress og hvorfor blir mennesker stresset?

Mennesker handler ulikt i møte med samme type hendelser og situasjoner. Stress er en mekanisme som aktiviseres når vi møter utfordringer. Utfallet av disse utfordringene påvirkes av menneskers eksisterende ressurser og evne til å mestre stress. Hobfoll (2001) viser til Kaplan (1983) sin definisjon av stress og refererer til denne definisjon i sin forståelse av stress.

” Stress referer to the internal state that: reflects the subject’s inability to forestall or diminish perception, recall anticipation, or imagination of devalued circumstances, those that it reality or

fantasy signify great and/or increased distance from desirable (valued) experiential states, and consequently, evoke a need to approximate the valued states (Kaplan H. B., 1983, s. 196).

Min forståelse av denne definisjonen er følgende: stress er en indre tilstand, som reflekterer individets manglende evne til å oppfatte og forberede seg til ulike hendelser. Forventinger eller forestillinger om uønskede hendelser, som i virkeligheten eller i fantasien betyr avstand fra en ønskelig tilstand, vekker et behov for å tilnærme seg den ønskelige tilstanden. Positive hendelser, som for eksempel å komme inn på en ønsket master vil kunne oppleves stressende ved at dette krever flytting bort fra trygge omgivelser. Stress utvikles i følge Hobfoll (2001) når vi mister ressurser, de blir truet eller svekket. Lazarus (1991) definerer stress som en ubalanse mellom miljømessige krav og individets ressurser. Ubalansen skyldes for høye eller for lave krav til individet. Stress oppstår når det er krav til forandring og tilpassning som overgår de ressursene individet opplever at det besitter (Lazarus 1991). Lazarus og Folkman (1984) utpeker personlig vurdering som kilden til utvikling av stress. Det er individets vurdering av ulike situasjoner, som er den avgjørende faktoren for hvorvidt individet blir stresset. Vurdering ses som ideografisk og hvert individ vurderer på en særegen måte. Denne måten å forstå utviklingen av stress omtales som en vurderingsbasert stressteori. Hobfoll (2001) anser Lazarus og Folkman (1984) sin vurderingsbaserte stressteori som problematisk. Han ser personlig vurdering som en liten del av et større bilde. Hobfoll (2001) trekker frem svakheter ved den vurderingsbaserte stressteorien. Ut i fra den vurderingsbaserte stressteorien må stress oppstå før vurdering er mulig og vurderingen er kontekstavhengig.

Vurderingsbaserte stressteorier har fremmet liten kunnskap om hvorfor mennesker foretar ulike vurderinger. Hobfoll mener ”Conservation of Resources Theory” (COR) vil bidra med å etablere en forståelse for overordnede mekanismer, som gjør det mulig å forstå hvorfor en person foretar ulike handlinger (Hobfoll 2001). COR teorien omtales nedenfor (pkt 4.1.1).

Som vi har sett ovenfor representerer Hobfoll (2001) og Lazarus (1991) to ulike måter å forstå utviklingen av stress. Kanskje kan Hobfolls teori ses som en slags utvidelse av stress begrepet, fordi den gir et mer omfattende svar på hvorfor en ubalanse i krav rettet til individet resulterer i opplevelse av stress? Jeg anser Hobfolls perspektiv på utviklingen av stress som interessant, fordi jeg mener en forståelse av overordnede mekanismer er nødvendig for å kunne bedrive forebyggende arbeid, intervensjon og ettervern hos mennesker som utsettes for betydelig mengder stress. COR teorien er en konstruktiv teori, som bygger på at mennesker aktivt kan bygge opp ressurser som hjelper dem å takle utfordringer. Jeg ønsker videre og fokusere på Hobfoll (2001) og hans integrerte stressteori (COR).

4.1.1 “Conservation of Resources Theory” (COR)

Oversatt til norsk handler dette om bevaring av ressurser. COR teorien har av Stevan Hobfoll blitt introdusert som en integrert stressteori, som betrakter indre og ytre prosesser som like betydningsfulle for utviklingen av stress. Hobfoll (2001) legger som nevnt Kaplan (1983) til grunn for sin forståelse av stress. Sentralt i COR teorien står behovet for ressurser. Hobfoll (2001) påpeker at ressurser er nødvendige og psykologisk stress vil oppstå når våre ressurser er truet, mistet, vi tror de er ustabile, eller når individer eller grupper ikke forstår årsaken til at deres ressurser blir opprettholdt og beskyttet.

“Resources have been defined as those objects, personal characteristics, conditions, or energies that are valued in their own right, or that are valued because they act as conduits to the achievement or protection of valued resources” (Hobfoll, 2001, s. 339).

Ressurser som objekt har verdi grunnet sin fysiske form, sjeldenhet eller økonomiske verdi. En tilstand anses som en ressurs, ved at det er noe mennesker søker å oppnå, som eksempel ekteskap og fast jobb. Ressursen energi kan eksempelvis være penger, tid og kunnskap. Det anses ikke som en ressurs med en verdi i seg selv, men en ressurs som er med på å forsterke andre ressurser. Personlig karakteristikk er en ressurs som påvirker din evne til å takle stress (Hobfoll 2001). Hobfoll redegjør bare kort for denne ressursen. Han viser til Antonovsky (2005) som kaller denne ressursen generell motstands ressurs (GRRs). Han definerer GRRs som en karakteristikk ved en person, en gruppe eller ved miljøet som kan moderere effekten av ulik eksponering for stress. Jeg vil etter redegjørelsen av COR teorien ta for meg personlige egenskaper som kan anses som generelle motstands ressurser. Jeg vil trekke frem er lett temperament og følelser fra personlighetsteori, selv-teori og målorientering fra motivasjonsteori, og opplevelsen av sammenheng fra Antonovsky (2005). Men først vil jeg se nærmere på Hobfolls (2001) syn på ressurser og stress gjennom en utdyping av COR teorien.

Ressursenes spiraleffekt

De fleste ressurser som er viktige for oss mennesker er objektive, men rangeringen av disse vil variere i forhold til kultur og situasjoner (Hobfoll 2001). Ressurser har en symbolsk verdi i seg selv og er med på å beskrive oss som mennesker (Gustafsson 2010). Beckham er en god fotballspiller og hans høyre bein er en viktig ressurs. Hvis Beckham skulle få en varig skade i dette beinet, ville han oppleve å bli stresset over å ha mistet en viktig ressurs. Hvem han var ville ha forandret seg og han måtte omtale seg selv som en tidligere god fotballspiller. Hvordan vi mennesker takler ulik eksponering av stress og hvilke konsekvenser opplevd

stress har, påvirkes av eksisterende ressurser. Forhold som den tidlige tilknytningen til familie, andre nære og hvordan vi har tilpasset oss personlig, sosialt, økonomisk og miljømessig i forhold til ytre krav, er viktige og sentrale ressurser (Hobfoll 2001). Det å miste en ressurs har større betydning for stressutvikling enn det å styrke og oppnå nye ressurser. Mennesker må bruke eksisterende ressurser for å unngå å miste ressurser, oppnå tapte eller styrke svekkede ressurser. Mennesker som i utgangspunktet har lave ressurser vil ha vanskeligheter med å oppnå nye ressurser og hindre eksisterende ressurser fra å gå tapt. Mennesker med lave ressurser vil også kunne oppleve at midlertidig tap av ressurser blir permanente fordi de ikke besitter ressurser som er nødvendige for å bygge opp de tapte ressursene. Tap av ressurser ses å ha en slags spiraleffekt, hvor tap fører til ytterligere tap. Slik er det også motsatt vei. Oppnåelse av ressurser har en tendens til å eskalere (Hobfoll 2001). Allikevel ses tap av ressurser til å ha en større eskalerende effekt. COR teorien påpeker at de som har mangelfulle ressurser eller holder på å miste ressurser, ofte vil tilegne seg en forsvarende holdning i et forsøk på å bevare og spare på de ressursene de fortsatt besitter. Den defensive holdningen gjør de mindre mottakelig for hjelp av andre. Den defensive holdningen ses i følge COR teorien som en strategi, men omtales i teori om lært hjelpeløshet, som å gi opp (Hobfoll 2001). Mennesker er i følge COR teorien aktive, de bruker eksisterende ressurser for å oppnå nye ressurser og forsterke eksisterende ressurser. De kjøper pensumbøker, leser og forbereder seg i forkant av eksamen slik at de kan oppleve mestring.

4.1.2 Oppsummering: Hva er stress og hvorfor blir mennesker stresset

I følge Hobfoll (2001) er stress en tilstand som oppstår når mennesker møter utfordringer som truer eller svekker våre ressurser, eller som bidrar til at eksisterende ressurser går tapt. Tap av ressurser ses å føre til ytterligere tap og tilegnelse av ressurser har en tendens til å eskalere. Hobfoll omtaler ressursen personlig karakteristikk (egenskap), en ressurs som påvirker din evne til å takle stress. Jeg avgrensner meg til å benytte Hobfolls COR teori og hans forståelse av utviklingen av stress videre i oppgaven.

I det følgende (pkt 4.2) skal jeg besvare spørsmålet (2) "*Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?*", gjennom en utdyping av Hobfolls (2001) COR teori, med fokus på personlige ressurser. Dette gjøres ved å utdype betydningen av temperament, følelser, selv-teori, målorientering og opplevelse av sammenheng. Dette er et bidrag fra

personlighetsteori og motivasjonsteori da Hobfoll selv ikke utdyper i særlig grad hva personlige ressurser kan være.

4.2 Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?

4.2.1 Temperament som personlig ressurs

”Emosjonene har å gjøre med menneskets repertoar av følelser, mens temperament dreier seg om den typiske måten følelsene kommer til uttrykk på hos hvert enkelt individ” (Smith & Ulvund, 1999, s. 220). Emosjoner og følelser brukes synonymt i litteraturen (Smith & Ulvund 1999). Temperament er en del av hva som utgjør individuelle personlighetsforskjeller. Temperament defineres som “differences in reactivity and self-regulation, displayed in the domains of emotion, activity, and attention” (Rothbart & Hwang, 2005, s. 168). Temperament beskriver og karakteriserer barns individuelle forskjeller før andre kognitive og sosialiserende aspekter av personligheten har utviklet seg fullt. Temperamentet er et personlighetstrekk, som er tilstedet uavhengig av ytre påvirkning, men uttrykksformen lar seg påvirke av ytre omstendigheter. Terskelen for når ulike følelser blir vekket og i hvilken grad de kommer til uttrykk er avhengig av temperament og varierer fra individ til individ (Smith & Ulvund 1999). ”Temperamentet, biologiske faktorer og personlige egenskaper utgjør samlet individets diatese. Diatesen er med på å bestemme hvordan tidligere erfaringer vil påvirke barnets reaksjon på stress” (Smith & Ulvund, 1999, s. 20). Temperamentet spiller en sentral rolle i forhold til når et individ opplever situasjoner som stressende. Et lett temperament, anses som en beskyttelsesfaktor som er med på å moderere virkningen av stress og risiko. Barn med et tilpassningsdyktig temperament, kan vokse seg ut at problemer som er forbundet med utrygg tilknytning. Enkelte barn vil på grunn av heldige temperamentsdisposisjoner, bare i redusert grad oppleve de dårlige forholdene de eksponeres for (Smith & Ulvund 1999).

Barnets temperament påvirker barnets atferd, men også omsorgspersoner og andres atferd mot barnet (Prior 1999). Barn med negative temperamentstrekk vil tiltrekke seg negative følelser og en negativ atferd fra omsorgspersoner. Dette er med på å øke sannsynligheten for at barnet får en negativ utvikling (Rutter 1990). En persons temperament påvirker hvilke situasjoner det oppsøker og hvordan det påvirkes av ulike hendelser. Eysenck (2006) har identifisert to hovedgrupper innenfor temperament, introvert og ekstrovert. Introverte er rolige og

reserverte, reflekterte og lite impulsive, de søker orden i livet sitt og unngår å ta unødvendig risiko. De er sensitive ovenfor stimulering, det skal ikke mye stimulering til før de opplever en situasjon som behagelig. De liker oppgaver med lav intensitet, og vil oppnå optimal stimulus på et lavere intensitets nivå enn ekstroverte. De trenger trygghet gjennom ros for å utvikle seg til det optimale. Konstruktiv kritikk vil gjøre introverte mennesker usikre. Introverte gjør det generelt bedre på skolen en ekstroverte (Eysenck 2006). Ekstroverte er sosiale, liker å feste, de er spontane, impulsive og søker spenning. De liker oppgaver med høy intensitet og har en tendens til å kjede seg hvis oppgaver ikke er utfordrende. Ekstroverte søker etter utfordringer og nye oppgaver, mens introverte forsøker å unngå dette. Ekstroverte profeterer på konstruktiv kritikk, men vil ved ros svekke kravet til seg selv. Selv om begge grupper har lik kunnskap, vil ekstroverte være de som uttrykker sin mening uavhengig av om de blir spurt eller ikke. Introverte vil unngå å svare. Om et menneskes underliggende temperament er introvert eller ekstrovert, påvirker i følge Eysenck (2006) hvilke stimuli som må være tilstedet for at det skal nå sitt fulle utviklingspotensialle. Det underliggende temperamentet påvirker også hvilken tendens en person har til å agere i ulike situasjoner. Personer kan påvirke denne tendensen ved å unngå situasjoner som fremprovoserer uønsket atferd, og ved å lære seg sosiale normer (Eysenck 2006). Ikke alle er enige i Eysenck sine teoretiske funn, han kritiseres av psykologer som mener det er umulig å karakterisere mennesker i forhold til bare to eller tre kategorier. Han kritiseres for å ignorere motstridende funn og overdriver funnenes gyldighet (Pervin & Cervone et al. 2005). Selv om jeg ser at Eysenck sin måte å kategorisere et menneskes temperament i to kategorier kan anses som problematisk, finner jeg tendensene i introvert og ekstrovert som interessante.

Individuelle forskjeller i et individs følelser er relatert til individuelle forskjeller i barnets selv-kognisjon, troen på seg selv og egen kompetanse. Individets selvbevisste vurdering av egne følelser, spiller en viktig rolle i barns motivasjon, sosiale kompetanse og tilpasning (Lewis & Sullivan 2005). På bakgrunn av dette ønsker jeg å fokusere på hvordan følelsene våre fungerer (pkt 4.2.2). Jeg vil også skape en forståelse av hvordan positive følelser er med på å styrke individets personlige ressurser i positiv retning. Jeg har tidligere i oppgaven avgrenset meg til Hobfoll (2001) sin definisjon og forståelse for utviklingen av stress og har derfor valgt bort Lazarus (1991). Jeg benytter Hobfoll som en overordnet ramme i forståelsen av stress. Nedenfor vil jeg benytte Lazarus for å skape en forståelse av emosjoner, en faktor som kan fungere som moderator for eksponering av stress.

4.2.2 Emosjoner som personlig ressurs

”Emosjonene består av et bredt spektrum av vokale uttrykksformer, gester og kroppsholdninger” (Smith & Ulvund, 1999, s. 225). Det er en slags gjensidig sammenheng mellom stress og emosjoner. Stress, emosjoner og mestring hører sammen som i en slags hermenautisk sirkel, hvor forståelse av en av dem ikke er mulig uten å gå inn på de andre faktorene (Lazarus 1999). Jeg anser en forståelse av hvordan emosjonene fungerer og påvirker oss som sentralt for å forstå utviklingen av mestring og stress. Borge (2010) beskriver tre ulike typer resiliens (pkt 2.1.4), deriblant nevnes emosjonell resiliens. Emosjonell fungering, er i følge henne en av faktorene resiliens kan bedømmes ut i fra. Jeg mener dette indikerer emosjonenes betydning for utviklingen av resiliens. Mennesker kan reagere ulikt på samme type risiko. Hvordan våre emosjoner kommer til uttrykk og hvilke emosjoner som aktiveres ved eksponering av ulik risiko, påvirkes av vårt individuelle temperament og andre mennesker som utgjør den kulturen vi vokser opp i (Smith & Ulvund 1999). Jeg anser emosjoner som å være en del av hva Antonovsky (2005) og Hobfoll (2001) omtaler som den personlige ressurs. Emosjoner er en personlig ressurs som kan være med på å moderere effekten ulike utfordringer har.

Emosjoner anses innenfor klinisk arbeid for å være nøkkelen til å forstå menneskers problemer og psykopatologi (Lazarus 1991). Emosjoner er i et resiprokt forhold til mestring. Følelser påvirker hvordan ulike hendelser blir vurdert, noe vi har sett og kommer til å se er essensielt for hvordan ulike hendelser påvirker oss, og hvordan vi mestrer ulike utfordringer. Ulike hendelser påvirker våre nåværende og fremtidige følelser (Frydenberg 2008). Følelser bidrar til både psykologisk og mental helse og sykdom, positive følelser til helse og negative følelser til sykdom (Lazarus 1991). Jeg skal se nærmere på de positive følelsenes påvirkning i neste avsnitt. Det har vært lite fokus på følelser, og særlig positive følelser som glede, stolthet, kjærlighet og lettelse. De er ikke vanligvis ansett som relevante i forhold til psykopatologi (Lazarus 1991). Kanskje skyldes dette at fokuset i stor grad har dreid seg om patologonese, et fokus på hva som fører til sykdom, fremfor salutogonese med et fokus på helse (Antonovsky 2005)? Jeg mener disse positive følelsene kan være med på å moderere effekten av negativ påvirkning og kan anses som en personlig ressurs.

Emosjonenes positive påvirkning

En emosjon uttrykker den intime personlige meningen om hva som skjer i vårt sosiale liv. En emosjon er kompleks i det den kombinerer psykologiske, motivasjonelle, kognitive og tilpasnings prosesser. Lazarus (1991) tar for seg ulike vinkler som emosjoner kan vurderes ut i fra. Hver av disse vinklene bidrar med et ulikt syn på samme opplevd emosjon. Han ser emosjoner ut i fra individets emosjoner, andres observasjon av et individs emosjoner, samfunnet som påvirker individets verdier og emosjoner og genetiske egenskaper. Hvordan påvirker emosjonene oss? Når individet opplever en sterk emosjon, tar emosjonene over og vår oppmerksomhet blir rettet mot dens positive eller negative utfall. Vi får et ønske om å handle. Hvordan påvirkes vi av positive emosjoner? Positive emosjoner har ikke like sterk effekt som negative emosjoner, men fravær av positive emosjoner har derimot stor effekt (Lazarus 1991). Om en emosjon anses som god eller dårlig, påvirkes av hvilket perspektiv som legges til grunn. Ulike perspektiver vil utløse ulike emosjoner. Et perspektiv kan være det harmoniske forholdet mellom miljø og person, hvor en interaksjon de i mellom kan utløse en god eller dårlig emosjon. Negative emosjoner peker alltid på negative kausale forhold. Fokuset kan ligge på individets subjektiv emosjon, eller vi kan fokusere på konsekvensene av tilpassningen. Lazarus (1991) legger det harmoniske forhold mellom miljø og person til grunn for sin vurdering av om en emosjon er positiv eller negativ. Positive emosjoner påvirker vår evne til å mestre ulike utfordringer. De fungerer som pusterom, ved at personen for en liten periode får mulighet til å tenke på noe annet. Positive emosjoner gjør det lettere å opprettholde evnen til mestring og eksisterende moral, ved at de modererer påvirkningen fra negative hendelser. Positive emosjoner gjør det lettere og gjenvinne tidligere fysisk og psykisk form når mennesker utsettes for belastning. Lazarus tar opp det han anser som de viktigste positive emosjonene; lykke, stolthet, kjærlighet, lettelse, håp, empati og estetisk følelse. Disse følelsene vil ikke bli beskrevet ytterligere her, (se Lazarus 1991:Kap 7). Positive emosjoner som glede, håp og stolthet påvirker i følge Frydenberg (2008) elevers evne til å anvende metakognitive strategier i et forsøk på å lære. Disse positive følelsene påvirker også menneskers evne til å organisere og tenke kritisk. I følge psykoanalytisk teori bidrar en følelsesmessig og en intellektuell forståelse av tidligere reaksjoner til at individet klarer å gå videre og ”glemme” hendelser i fortiden. Uttrykking av følelser fungerer som en mestringsstrategi som bidrar til økt helse (Pervin & Cervone et.al 2005).

4.2.3 Selv-teori (Self – Theory) som personlig ressurs

Det eksisterer på mange måter en slags deterministisk tankegang i samfunnet generelt, om at hvis du har fått en vanskelig start på livet, vil du få det vanskelig i ditt voksne liv. For Ola vil det kunne være enkelt å tenke at han kommer til å bli som sin far. Antonovsky (2005) trekker frem en av sosiologiens klassiske læresetninger: ”Hvis mennesker definerer situasjoner som endelige, blir de endelige i deres konsekvenser”. Hvilke tanker og oppfatninger vi har om våre egne muligheter er med på å styre og sette begrensninger for hvilke læringsoppgaver og utfordringer vi tør gå i gang med. Carol Dweck (1999) har sett på hvordan en persons syn på egen intelligens, kan påvirke vår motivasjon og mestring av ulike oppgaver. Hun har utviklet en teori om vår oppfatning av intelligens, en teori om hvordan vi oppfatter oss selv, kalt ”selv-teori”. Hun deler synet på intelligens inn i et *formbart* og et *fast syn*. Mennesker som ser på egen intelligens som formbar, ser at deres resultater lar seg påvirke gjennom innsats og ulik bruk av strategier. De søker etter gode strategier for å løse ulike oppgaver, og de liker utfordringer hvor de må streve litt for å mestre (Dweck 1999). De har et attribueringsmønster hvor de ser på egne evner som ustabile og påvirkelige, de har selv mulighet til å påvirke utfallet av ulike situasjon (Werner 1979). Et fast syn på intelligens kan forenes med den nevnte sosiologiske læresetningen med en betegnelse av situasjoner som endelige. Mennesker med et fast syn på intelligens ser intelligens som noe konstant, noe de har eller ikke har, og som ikke lar seg påvirke av innsats og bruk av strategier. Disse oppfatningene er kontekstavhengige hos barn i skolealder (Dweck 1999).

Hvordan påvirker et formbart og et fast syn på intelligens menneskers evne til å mestre ulike utfordringer og takle stress?

Mennesker med et *formbart syn* på intelligens vil være mer utholdende i situasjoner som oppleves som utfordrende, fordi de tror at deres kunnskap, ferdigheter og evne til å mestre utfordringer vil kunne utvikles og påvirkes ved hjelp av innsats og riktig strategibruk..

Mennesker med et *fast syn* på intelligens vil gi fort opp i møte med utfordringer, fordi de ikke tror at økt innsats eller alternativ strategibruk vil ha noen effekt. Dette vil føre til at deres lærings og utviklings muligheter blir betraktelig svekket. Et fast syn på intelligens kan resultere i at mennesker som har hatt en vanskelig oppvekst, har en forutinntatt holdning om at de ikke vil mestre fremtidige utfordringer og oppgaver. Som i dette utsagnet: ”Pappa sier jeg er dum; derfor vil jeg ikke kunne studere videre etter videregående”. Slike forutinntatte holdninger vil kunne hindre dem fra å tenke strategisk og ta i bruk ulike

selvreguleringsstrategier, strategier som er nødvendig for å kunne prestere best mulig. Mennesker med like forutsetninger vil kunne ha ulikt resultat på for eksempel en eksamen, basert på hvilket syn de har på egen intelligens. Det å ha et syn på egen intelligens som formbar, vil til en viss grad kunne veie opp for manglende forutsetninger (Dweck & Master 2008). Et formbart syn på intelligens modererer individets opplevelse av stress ved at individet opplever situasjoner som stressende på et senere tidspunkt enn hva mennesker med et fast syn gjør. De med et fast syn vil bli stresset på et tidligere tidspunkt fordi de ikke tror de vil kunne påvirke eller takle hendelser som oppleves som utfordrende

Syn på egen intelligens kan påvirkes av mennesker i omgivelsene som venner, lærere og familiemedlemmer. Det er viktig at alle som omgås andre mennesker og særskilt barn ikke kommer med tilbakemeldinger og reaksjoner som kan tolkes som karakteristiske trekk, som for eksempel ”du er ikke så flink på skolen du”. Denne typen tilbakemeldinger vil kunne bidra til at eleven opparbeider seg et syn på egne skoleferdigheter som gitte, og ser på innsats som irrelevant. Fokuset må heller ligge på innsats og strategibruk i forbindelse med oppgaveløsninger (Dweck 1999).

Dweck (1999) har foretatt et eksperiment, med hensikt å vise hvorvidt elevers kunnskap om begrepet intelligens, påvirker deres arbeid med oppgaver. Det var to grupper med i eksperimentet. Gruppe 1 fikk informasjon om hjernens funksjon og om strategibruk. Gruppe 2 fikk bare informasjon om strategibruk. Når gruppene senere arbeider med samme type oppgaver og ble bedt om å snakke høyt under oppgaveløsningen, ses det stor forskjell i forhold til innsats og strategier. Gruppe 1 er utholdende, kreative og repeterer ulike strategier for seg selv. Gruppe 2 derimot gir fort opp og forteller at det er håpløst å løse oppgavene, de er raske med å skylde på egen intelligens. I gruppe 1 ses det en fremgang i karakterer på hele 27 % mot bare 9 % i gruppe to. Dette viser at kunnskap om hjernens funksjon og om at intelligens ikke er en fast størrelse, påvirker elevenes arbeid med ulike oppgaver. Elever som har tro på endring gjennom innsats, gir ikke opp selv om de møter vanskelige oppgaver. De søker etter strategier som vil kunne hjelpe dem i oppgaveløsningen. Ut i fra dette eksempelet kan det virke som elever med syn på intelligens som formbart, i høyere grad vil være motivert for å delta i en læringskontekst over lengre tid, noe som vil føre til en økende læring (Dweck & Master 2008). Dette eksperimentet er gjort på vanlige skolebarn. Jeg ser det allikevel som interessant å se dette perspektivet i forhold til barn med en vanskelig oppvekst. Disse barna

møter mange utfordringer, og troen på endring vil ha stor betydning for hvordan disse utfordringene vil mestres og når barnet vil oppleve å bli stresset. Kanskje vil oppfatning av egen intelligens som formbar, være en faktor som er med på å fremme resiliens? Det ses en signifikant sammenheng mellom elever med et formbart syn på intelligens og læringsmål (Dweck & Master 2008). Jeg skal videre se nærmere på hvordan ulik målorientering kan være en konsekvens av individers syn på egen intelligens (pkt 4.2.4). Jeg vil også se på hvordan målorientering kan anses som en personlig ressurs som modererer effekten av ulike utfordringer.

4.2.4 Målorientering som personlig ressurs

Ole hadde i ung alder sitt fremtidige yrkesmål klart og var bevisst de høye kravene det var for å komme inn på arkeologilinjen på Universitetet. Han jobbet hardt med skolefagene, søkte alternative strategier hvis det var noen han syntes var ekstra vanskelig og søkte hjelp om nødvendig. Fryer og Elliot (2008) tar opp hvilken betydning målorientering har for læringens utfall. Det foregår læring i mange ulike kontekster og i ulike former. Læring er en kontinuerlig prosess, og er ikke kun knyttet til skolesammenheng noe mitt eksempel nedenfor er relatert til. Fryer og Elliot (2008) presenterer to mulige tilnærminger mennesker kan ha i tilknytning til en læringskontekst. Et ønske om å *prestere* eller et ønske om å *lære*, hver av disse målene kan ha et *tilnærings* og et *unngåelses element*. Hvilken målorientering et individ besitter, påvirker hvordan det griper nytt læringsstoff og nye utfordringer. Disse målene må ikke ses på som konstante, elever vil kunne bevege seg mellom disse i ulike situasjoner. Elever med en tilnærming mot *læringsmål* har et ønske om å lære, de har tro på egne evner og takler vansker ved å ta i bruk andre strategier og øke innsatsen. De liker utfordringer og hjelp søkes hvis nødvendig. De som *unngår læring* har en frykt for å feile og er engstelige for å misforstå oppgaver. Mennesker som unngår læring velger i situasjoner hvor de tror deres evner kan bli vurdert, for enkle eller for vanskelige oppgaver, så det å feile ikke kan tilskrives deres mangler (Fryer & Elliot 2008).

I kontrast til læringsmål står personer med *prestasjonsmål*. Disse menneskene måler evner og vurderer seg selv ut fra egne prestasjoner. De liker utfordringer og konkurranse hvor de får demonstrert sine ferdigheter. Når disse menneskene opplever å feile, forklares dette med lav intelligens, de ser på hardt arbeid og å ta imot hjelp som et tegn på lav intelligens. Det er ennå lite forskning på den gruppen som *unngår å prestere*. De funnene som har kommet frem,

indikerer at de har en frykt for å feile og virke inkompetente og unngår situasjoner hvor de kan bli evaluert. De bedriver en slags selv handikapping, hvor de unngår oppgaver som er utfordrende og de tenker negative tanker under selve oppgaveløsningen. Dette hindrer de fra å tenke strategisk og fra å søke hjelp. Disse tendensene finnes hos de med et fast syn på intelligens som nevnt tidligere i oppgaven (pkt 4.2.3). Mennesker med slike holdninger kan i stor grad unngå situasjoner som fører til læring, og kan utvikle depresjon av frykt for ikke å prestere (Fryer & Elliot 2008).

Hvordan påvirker målorientering som personlig ressurs menneskers evne til å mestre ulike utfordringer?

Hos mennesker som opplever utfordringer som er innenfor deres nærmeste utviklingssone, vil betydningen av målorientering trolig ikke være avgjørende. Det vil ikke være noen risiko forbundet med å ikke mestre utfordringene. Hvilken målorientering en person har, påvirkes av personens miljø. Målorienteringen påvirker personens evne til å mestre utfordringer på ulike arenaer, både i hjemmet og på skolen. Hvordan personen mestrer disse utfordringen påvirker personens muligheter videre i livet og vil trolig kunne ses i sammenheng med faktorer som bidrar til en resilient utvikling.

Konsekvensene av ulik målorientering ses tydelig på elevers resultater på skolen. Elever som anser det å prestere som viktigst, vil som en forsvarsmekanisme velge for enkle eller for vanskelige oppgaver. De velger enkle oppgaver fordi at de da de sikre på å kunne prestere godt. Når elevene velger vanskelige oppgaver, vil deres manglende prestasjoner tilskrives oppgavens vanskelighetsgrad og ikke elevens evner. Et utelukkende fokus på det å prestere vil hindre disse elevene fra å nå sitt læringspotensiale. De med læringsmål ser på det å lære som et mål i seg selv. De med prestasjonsmål ser på oppgaveløsningen som et middel for å få anerkjennelse. Elever med et prestasjonsmål vil kunne ha en mer overfladisk læring enn de med læringsmål, da deres fokus er å prestere (Fryer og Elliot 2008).

Vi måler ferdigheter og kompetanse gjennom prøver, altså den endelige ”læring” elevene sitter igjen med. Karaktermessig vil de med læringsmål og prestasjonsmål kunne oppnå samme karakterer. Hvis derimot elevene med prestasjonsmål utsettes for oppgaver hvor de mislykkes, vil dette kunne ødelegge deres evne til å prestere. De vil bruke mye tid på å bekymre seg for at de ikke er smarte nok til å løse oppgavene, fremfor å benytte effektive

strategier og faktisk løse dem. Dette vil kunne påvirke dem i den grad at de ikke vil klare å løse oppgaver de tidligere løste uten anstrengelse. Elever med læringsmål vil ikke la seg påvirke av dette, de vil ikke skylde på egne evner når de møter vansker men fokusere på hvordan oppgavene kan løses. De vil repetere strategier å søke hjelp om nødvendig. Dette gjør seg gjeldende i en studie foretatt av Dweck og Farell (Dweck 1999). I forkant av en prøve ble elevene delt i to grupper, de som hadde prestasjonsmål og de med læringsmål. Forskjellene mellom gruppenes prestasjoner var store. Arbeidsinnsatsen hos de med læringsmål ble sett signifikant mye høyere enn de med prestasjonsmål. De med læringsmål løste flere nye problemer, de produserte 50 % mer skriftlig og de gjentok reglene for oppgaveløsningen langt flere ganger (Dweck 1999).

Det er viktig for lærere og andre mennesker som omgås barn, å være bevisst på hvilken effekt de ulike målorienteringene kan ha på elevenes innsats og endelig resultat. En slik innsikt er viktig så man unngår å utvikle prestasjonsorienterte barn og unge på bekostning av læringsorienterte. For eksempel tilbyr mange av matematikkbøkene i dagens skole valgfrie oppgavesett, oppgaver med ulik vanskelighetsgrad. Trolig vil elever med læringsmål i større grad velge oppgaver med en høyere vanskelighetsgrad, da dette vil føre til en større individuell læring. Elever med prestasjonsmål vil velge oppgaver de er sikre på å klare godt. På sikt vil dette utgjøre store kunnskapsforskjeller. Vi har ovenfor sett at grad av målorientering kan ha stor effekt på hvilke utfordringer og oppgaver en person forsøker og klarer å løse. Dette får konsekvenser for personens utvikling, læring og mestring av utfordringer på ulike arenaer. Nyere forskning viser til at vi besitter begge målorienteringene, men vi fungerer best når tyngden går mot læringsorientering. Jeg anser målorientering med en hovedvekt av læringsorientering som en personlig ressurs, som kan bidra til å moderere effekten av eksponeringen for stress.

4.2.5 "Opplevelse av sammenheng" som personlig ressurs

På et hvilket som helst tidspunkt befinner over en tredjedel av befolkningen i alle moderne, industrielle samfunn seg i en form for patologisk tilstand. Alle mennesker utsettes for en eller annen grad av påkjenninger i løpet av livet. Helse ikke er et spørsmål om hva vi utsettes for, men vår evne til å takle det som skjer i livet (Antonovsky 2005). Antonovsky er opptatt av et salutogenetisk perspektiv, det vil si hva som fører til helse fremfor sykdom. Han ser for seg et kontinuum hvor sykdom og helse befinner seg i motsatt ende. Han ville finne ut av hvorfor

noen beveger seg mot og befinner seg i enden helse. Han oppdaget at alle generelle motstandsressurser har det til felles at de gjør det mulig å sette de stressfaktorer vi konstant utsettes for, inn i en meningsfylt sammenheng. Dette skyldes at man ved å gjøre gjentatte erfaringer over tid vil utvikle en opplevelse av sammenheng. Som et svar på dette utviklet han begrepet ”*Opplevelse av sammenheng*” (OAS). Antonovsky (2005) mener individets ”*Opplevelsen av sammenheng*” påvirker hvor de befinner seg på kontinuumet som går fra sykdom til helse. De som har høy grad av helse, opplever i følge Antonovsky en høy grad av OAS i motsetning til mennesker som er i den andre enden av kontinuumet. Han definerer ”Opplevelse av sammenheng” som:

”Känslan av sammenheng är en global hållning som uttrycker i vilken utsträckning man har en genomträngande och varaktig men dynamisk känsla av tillit till att (1) de stimuli som härrör från ens inre och ytre värld under livets gång är strukturerade, förutsagbara och begripeliga, (2) de resurser som krävs för att man skall kunna möta de krav som dessa stimuli ställer på en finns tillgängliga, och (3) dessa krav är utmaningar, varda investeringar og engagemang (svensk oversettelse i Antonovsky, 2005, s. 46)

Utviklingen av ”Opplevelse av sammenheng” må ses i forhold til tre komponenter: begripelighet, håndterbarhet og meningsfullhet. Disse temaene utgjør kjernekomponentene i OAS, og er i følge Antonovsky avgjørende for hvordan man takler stressfaktorer. Jeg vil i det følgende gjøre rede for disse begrepene og hvilke faktorer som bidrar til en utvikling av OAS. Jeg har valgt å bruke en svensk oversettelse av Antonovsky og de tre komponentene er svenske oversettelser. *Begripelighet* refererer til om man omfatter de stimuli man konfronteres med enten i indre eller ytre miljø som kognitivt forståelig, sammenhengende og tydelig informasjon istedenfor støy, uordnet, tilfeldig og uforklarlig. Personer med en sterk begripelighet forventer at de stimuli han eller hun møter i fremtiden er forutsigelige, eller passer inn i en sammenheng og kan forklares. Livets erfaringer og utfordringer oppleves som overkommelige. Når uønskede hendelser som død eller overgrep finner sted klarer mennesker med en høy begripelighet å gjøre disse hendelsene begripelige. For å styrke individets opplevelse av begripelighet må individets rolle og oppgaver i ulike settinger være tydelige, individet må vite hva som forventes. Samtidig må individet vite hva det kan forvente av omgivelsene, hvilke rammer og grenser det har å forholde seg til. Målsettinger må være klare (Antonovsky 2005). *Håndterbarhet* beskrives som opplevelsen av å ha ressurser til rådighet som er tilstrekkelige for å klare krav og utfordringer man blir stilt ovenfor (Antonovsky 2005). Ressurser til rådighet omfatter personlige ressurser individet selv har kontroll over, og

ressurser som blir styrt av andre. Har individet en opplevelse av håndterbarhet vil det ikke føle at det er offer for omstendighetene, men håndtere ting som skjer uten å bryte sammen. For å forsterke individets opplevelse av håndterbarhet må individet inkluderes i de ulike prosessene som omhandler individet. *Meningsaspektet* betraktes av Antonovsky som OAS sitt motivasjonselement. Meningsaspektet inneholder områder i individets liv som er av betydning, aktiviteter som de er engasjert i, som gir en følelsesmessig mening og ikke bare en kognitiv mening. Krav og utfordringer man møter i forbindelse med disse aktivitetene oppleves som å være vært følelsesmessig engasjement, innsats og konfrontasjon (Antonovsky 2005). Når jeg videre i oppgaven ser nærmere på dette aspektet, vil det benevnes som meningsfulle aktiviteter.

Alle komponentene i OAS er nødvendige, men ikke like viktige. Meningsfullhet, den motiverende komponenten, anses som å være sentral. Uten en aktivitet som oppleves som meningsfull, vil en person ha vansker med å opprettholde høy begripelighet og håndterbarhet over tid. En engasjert person vil ha en større forståelse og lettere kunne ta i bruk å tilegne seg nødvendige ressurser. Begripelighet anses som nest viktigst, fordi håndterbarhet er avhengig av forståelse. Håndterbarhet er viktig fordi en person vil ha vansker med å oppleve meningsfullhet, hvis ikke individet opplever at nødvendige ressurser er tilgjengelig (Antonovsky 2005).

Betydningen av de tre komponentene i OAS kan illustreres gjennom et tenkt eksempel fra andre verdenskrig. Fangene i konsentrasjonsleirene fikk beskjed om at hvis de var flinke og arbeidet, ville de etter hvert kunne få slippe ut. Fangene hadde dermed håp og anså sitt arbeid som meningsfullt, de så en sammenheng mellom nåværende innsats og fremtidig tilstand. De klarte å omstille seg mentalt og skaffe de mentale ressursene til rådighet for å fullføre det tunge arbeidet. Fangene hadde en følelse av at deres arbeid hadde en mening og de klarte å se en sammenheng mellom nåværende innsats og fremtidig frihet. Dette kan tenkes å ha bidratt til å opprettholde fangenes helse. Omvent vil en beskjed om at de ville bli henrettet når deres arbeid var fullført, bidratt til økt sykdom.

4.2.6 Oppsummering: Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress?

Individets temperament er avgjørende for hvordan effekt ulike risiko har og hvilke situasjoner individet selv oppsøker og er med på å skape (Smith & Ulvund 1999). Positive følelser bidrar til å moderere effekten av stress (Lazarus 1991). Troen på endring gjennom egen innsats, er en sentral faktor for at endring skal finne sted og for at utfordringer skal kunne mestres (Dweck 1999). Et fokus på en læringsorientert målorientering bidrar til at flere utfordringer mestres (Fryer og Elliot 2008) Begripelighet, handterbarhet og meningsfullhet er faktorer som bidrar til en ”Opplevelse av sammenheng”. ”Opplevelse av sammenheng” er med på å moderere effekten av eksponering for stress og påvirker til en resilient utvikling (Antonovsky 2005).

I det følgende skal jeg se på hvordan mennesker i barnets omgivelse kan moderere effekten av stress. Jeg vil benytte kunnskapen jeg har tilegnet meg i dette kapittelet (pkt4.2), å se på hvordan disse perspektivene kan utvikles gjennom individets deltakelse i ulike diskurser. Innledningsvis tas modellering og ledet deltakelse opp som påvirkende faktorer.

4.3 Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?

Jeg har sett (pkt 4.2) hvordan personlige oppfatninger fungerer som moderatorer for stress. Andre mennesker kan påvirke disse oppfatningene på ulike måter. Andre mennesker kan bidra til en positiv utvikling ved å fungere som modeller, gjennom ledet deltakelse og ved å være gode samtalepartnere og bygge opp diskurser. Andre menneskers påvirkning gjennom å fungere som modeller og gjennom ledet deltakelse er viktige påvirkningskilder, men vil her bare omtales i hovedtrekk. Hovedfokuset nedenfor vil være å se på hvordan andre mennesker kan bidra til å moderere effekten av stress, ved å skape diskurser som bidrar til personlig utvikling. Her vil samtalen og diskusjonen være en sentral faktor. Jeg vektlegger diskursen fordi jeg henvender meg til barn og unge voksne. Tilbakemeldinger og diskusjoner på et tidlig stadie i livet kan ha stor påvirkningskraft i forhold til videre utvikling.

4.3.1 Modellæring

Modellæring skjer når man ønsker å ta etter personer man ser opp til og ønsker å ligne, eller man ønsker å bli inkludert i denne personens gruppe (Bandura 1986). Andre mennesker kan vise barn at det er mulig å ta gode valg, selv om ting oppleves som vanskelig. Barn vil kunne ta etter andre menneskers personlige oppfatninger og disse oppfatningene vil kunne bli en del av barnets personlige oppfatninger. Andre mennesker kan også fungere som antimodeller. Når et barn observerer at et annet menneskes handlinger får negative konsekvenser fra omgivelsene, vil dette bidra til at barnet fraviker fra å imitere atferden som førte til den negative konsekvensen (Woolfolk 2006). De menneskene som gjennom å fungere som modeller har størst effekt på barnet er signifikante andre. Med signifikante andre refererer Mead (1934) til personer som er viktigst for barnet i sosialiseringprosessen. Signifikante andre er ikke alle personer som påvirker barnet, men personer som har stor betydning for barnet.

4.3.2 Ledet deltakelse (Guided participation)

Ledet deltakelse bygger på at en person som kan mere på et felt, viser og veileder en nykommer i hvordan han skal gjøre saker. For eksempel kan en voksen hjelpe barnet til å øke sin forståelse og utvikle nye ferdigheter og kunnskap, ved å relatere til barnets nåværende forståelse og ferdigheter. Den voksne kan introduserer aktiviteter hvor barnets rolle og ansvar endres i takt med at barnet modnes og behersker aktiviteten. Ledet deltakelse kommer til uttrykk både non-verbalt og verbalt, begge former kan brukes i ulike settinger for å lede barnet (Rogoff 1990). Mennesker utvikler seg ved hjelp av ledet deltakelse livet igjennom (Rogoff 2003). Som vi ser bidrar ledet deltakelse til en modning og en utvikling hos individet. I tråd med Hobfoll (2001) er dette egenskaper som fungerer som personlige ressurser og er med på å moderere effekten av eksponeringen for stress.

4.3.3 Diskurs som moderator av stress

Habermas (1999) snakker i sin artikkel "Kampen for anerkjennelse i en demokratisk rettsstat" om selvforståelsesdiskurser.

"Dette er diskusjoner der deltakerne kommer til klarhet om hvordan de ønsker å oppfatte seg selv som borgere av en bestemt republikk, som bosatte i en bestemt region, som arvtakere til en bestemt kultur,

hvilke tradisjoner de ønsker å føre videre eller bryte, hvordan de ønsker å handtere sin historiske skjebne, hvordan de ønsker å behandle naturen og hverandre” (Habermas 1999:15).

Habermas (1999) ser her diskursbegrepet i forhold til en politisk kontekst. Diskursbegrepet er ikke kontekststøt, og kan benyttes uavhengig av kontekst. Som vi ser i utdraget ovenfor bygger diskursbegrepet på en diskusjon som bidrar til utvikling. Andre mennesker kan bidra til en personlig utvikling hos individet ved å ta opp ulike temaer for diskusjon. Temaer kan gjennom diskusjonen bidra til en modning hos individet og kan utvikle dets tidligere oppfatninger. En personlig utvikling er med på å moderere eksponeringen av stress, ved at individet tilegner seg kunnskap og oppfatninger som tas i bruk når det blir utsatt for stress.

Deltakelse i meningsfulle aktiviteter kan i følge Anotonvsky (2005) fungere som moderator for eksponering av stress. Ved at denne komponenten er med på å styrke de øvrige komponentene i OAS, bidrar de sammen til økt helse. En opplevelse av en aktivitet som meningsfull, er avhengig av hvordan aktiviteten kognitivt vurderes. Individet stiller spørsmål til seg selv og lurer på hvilke konsekvenser deltakelse i aktiviteten har, og på hvilke ressurser individet har til rådighet. Hvordan individet svarer på disse spørsmålene påvirker dets evne til å skape mening i ulike situasjoner. Andre mennesker kan gjennom ulike diskurser bidra til å styrke individets opplevelse av mening, ved å påpeke faktorer som individet ikke har oversikt over. Faktorer som bidrar til at individet ser aktiviteten på en endret måte. De kan også styrke individets opplevelse av handterbarhet ved å påpeke tilgjengelige ressurser (Säljö 1999). Gjennom diskusjon med andre kan individet få hjelp til å utvikle en fremtidsorientering. Diskusjonen kan hjelpe individet med å se ulike handlingsalternativer og konsekvensene av disse. Dette er en innsikt som vil være med på å lede individets atferd (Säljö 1999). En evne til å planlegge fungerer i følge Borge (2010) som et middel for å unngå risikosituasjoner. Denne evnen er ikke så nødvendig dersom det ikke foreligger risiko. Deltakelse i ulike diskurser bidrar til at individet blir kjent med egne følelser og lærer seg å kontrollere disse. Det er vanskelig å oppnå en slik kjennskap og kontroll på egenhånd, da andres forventninger og krav vil være med på å påvirke våre følelser. Ulike diskurser retter ulike krav til individet. Det er ulike krav til deg som storesøster, som venninne og datter. Alle disse ulike diskursene vil være med på å bidra til utvikling på ulike områder. Andre mennesker kan hjelpe individet med å konstruere ulike diskurser som fungerer som en ressurs for å forklare tidligere atferd. Diskursene gjør det enklere å akseptere tidligere atferd og forhindrer at individet blir oppslukt i sine tidligere mangler og motgang (Saljo 1999).

Saljo forteller oss at ordets betydning og hvilke ord som blir brukt, påvirkes av kulturen og de tidligere erfaringene individet har deltatt i. Språket påvirker hvordan individet tenker om seg selv. Valg av talte eller tenkte ord, samt ordets betydning, påvirker hvordan individet mestrer ulike utfordringer. Utvikling av mestringsstrategier er avhengig av et språk, som påvirkes av de ulike diskursene som individet tar del i (Saljo 1999). Språk konstrueres i sosiale settinger sammen med andre mennesker. Forskjellige mennesker kan være med på å gi samme ord ulik betydning og kan vurdere samme hendelser ulikt. Et språk og en begrepsbruk som for eksempel eksisterer innad i en familie, vil kunne være forskjellig fra hvordan naboen eller resten av samfunnet benytter samme begrep. Måten ulike fenomen blir omtalt vil kunne påvirke hvordan fenomenene oppleves. Et positivt vokabular kan anses som en ressurs og kan bidra til mestring av ulike utfordringer. Det er viktig at vi mennesker er bevisst over hvilken makt som ligger i språket vårt og at vi er klar over at ulike mennesker kan oppfatte samme ord ulikt (Saljö 1999).

Frydenberg (2008) påpeker at det eksisterer en bekymring blant dagens unge. Hun sier at dagens ungdom lurer på hvem de skal snakke med, stole på og åpne seg for. Mennesker som har vært eksponert for betydelig mengder stress i barndommen, har et dårligere nettverk enn ungdom generelt. Bekymringen som eksisterer blant dagens ungdom, vil være enda sterkere hos disse. Andre mennesker kan bidra til å minske denne bekymringen ved å tilrettelegge for tilstedeværelsen av gode diskurser. Diskurser som bidrar til en størst mulig personlig utvikling, er preget av en toveis kommunikasjon, og er innenfor en kontekst hvor individet føler det er trygt å diskutere, og ikke er redd for å dumme seg ut.

4.3.4 Oppsummering: Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?

Andre mennesker kan bidra til en positiv utvikling ved å fungere som modeller og antimodeller (Bandura 1986). Ledet deltakelse bidrar til utvikling og modning hos barnet (Rogoff 1990), noe som fungerer som en moderator for eksponeringen av stress (Hobfoll 2001). Andre mennesker kan også bidra til en personlig utvikling hos individet ved å ta opp ulike temaer for diskusjon. Temaer kan gjennom diskusjonen bidra til en modning hos individet og kan utvikle individets tidligere oppfatninger (Saljo 1999). Effekten av stress kan modereres ved at andre mennesker bidrar til å utvikle barnets fremtidsorientering, og ved å hjelpe individet til se ulike handlingsalternativer og konsekvensene av disse. Ulike diskurser

bidrar til en større kjennskap og kontroll over egne følelser og kan skape en refleksjon hos individet som bidrar til at aktiviteter oppleves som meningsfulle. Andre mennesker kan hjelpe individet med å konstruere ulike diskurser som fungerer som en ressurs for å forklare tidligere atferd (Säljö 1999).

4.4 Sammenfattende drøfting av teoridelen og presisering av problemstillinger for det empiriske arbeidet

Resiliensforskningen skiller seg fra tidligere forskning på beskyttelsesfaktorer og risiko, ved at resiliensforskningen også tar hensyn til individuelle temperamentsforskjeller (Rutter 2006). Ulike utfall i en persons liv, anses ikke utelukkende som et resultat av samspillet mellom beskyttelsesfaktorer og risiko. Masten (2001) tar opp et viktig spørsmål når hun spør hvilke kriterier som settes for å betrakte en person som resilient. Dagens forskere setter ulike kriterier for å omtale en person som resilient. Noen fokuserer på ytre faktorer som akademiske ferdigheter og fravær av kriminalitet, og noen har fokus på indre faktorer som positiv psykologisk fungering og et lavt nivå av fortvilelse og ubehag. Andre vektlegger både indre og ytre faktorer. Jeg har valgt å legge både indre og ytre faktorer til grunn for min vurdering av å omtale noen som resilient. Jeg mener personlig velbehag er målet, men at dette målet kun kan nås gjennom en viss tilpasning til samfunnet for øvrig. Mestring vil i min oppgave alltid ses i sammenheng med utfordring og stress. Kauai studien viser oss at de barna som har en resilient utvikling tiltrekker seg positive reaksjoner fra mennesker de møter i det daglige. ”Isle of Wight” studien viser at gode langvarige vennskap ses som en gjentakende faktor hos mennesker med en resilient utvikling. En studie foretatt av Caspi et al. (2002) viser til at gutter med et genetisk anlegg som tilsvarte høy grad av enzymet monoaminooxidase (MAOA) var langt mindre tilbøyelige for å utvikle aggresjon og antisosiale problemer, enn gutter som hadde lav MAOA aktivitet. Disse funnene var bare gjeldene i de tilfellene hvor guttene var utsatt for omsorgssvikt. NOVA rapporten (2008) viser oss at barneverns klienter generelt har dårligere oppvekstvilkår enn tilsvarende personer i totalbefolkningen. Rapporten viser at klienter som mottar ettervern har 6 % større sjanse for å ha en vellykket voksen karriere enn de som ikke mottar ettervern. Ettervern ses som en av flere faktor som bidrar til utviklingen av resiliens.

Angående spørsmålet om (1): ”Hva er stress og hvorfor blir vi stresset?” har jeg valgt å vektlegge Hobfolls (2001) COR teori. COR teorien viser oss at stress oppstår når våre ressurser er svekket, truet eller mistet. Hobfoll definerer ressurser som de objekter, personlige karakteristikk, som er verdifull i seg selv, eller er nyttig fordi de bidrar til oppnåelse eller beskyttelse av verdifulle ressurser. Jeg har valgt å se nærmere på det Hobfoll omtaler som personlig karakteristikk, som utgjør personlige ressurser. Dette resulterer i spørsmålet (2): ”Hvilke personlige ressurser modererer effekten av stress”? Besvarelsen av denne problemstillingen består av bidrag fra personlighetsteori og motivasjonsteori. Jeg har sett på temperament, en personlig ressurs som anses som fast. Temperamentet spiller en sentral rolle i forhold til når et individ opplever situasjoner som stressende. Et lett temperament, anses som en beskyttelsesfaktor som er med på å moderere virkningen av stress og risiko. Det har vært interessant å trekke frem temperament som en personlig ressurs, fordi funnene fra Kauai studien viser at det kan ses temperaments forskjeller blant de resiliente og de ikke-resiliente personene. De resiliente tiltrekker seg positive reaksjoner fra mennesker i omgivelsene noe som gir en positiv spiral effekt.

Jeg har videre sett på personlige ressurser som kan anses som formbare personlige oppfatninger. Jeg har sett på følgende teorier: Selv-teorien (Dweck 1999), Målorientering (Fryer & Elliot 2008), ”Opplevelse av sammenheng” Antonovsky (2005). Dweck (1999) viser oss gjennom selv-teori at hvilke oppfatninger mennesker har om egen intelligens er med på å styre og sette begrensninger for hvilke aktiviteter vi velger og hvilke utfordringer vi tør og ta. Det å besitte et formbart syn på intelligens anses som en personlig ressurs med stor positiv effekt. Fryer og Elliot (2008) presenterer to mulige tilknytninger mennesker kan ha til en læringskontekst: Et ønske om å prestere og et ønske om å lære. Hver av disse målorienteringene kan ha et tilnærmings og et unngåelseelement. Mennesker vil ofte veksle mellom disse orienteringene og noen mål vil være kontekstavhengig. Hvilken målorientering et individ besitter, påvirker hvordan individet tilnærmer seg ulike situasjoner. Eksempelvis vil en person som er redd for ikke å prestere unngå situasjoner hvor det å prestere er et fokus. En hovedvekt av en læringsorientert målorientering ses å moderere effekten av eksponeringen for stress. Antonovsky (2005) har utviklet begrepet ”opplevelse av sammenheng” (OAS) som et svar på hvorfor mennesker beveger seg i ulike retninger på kontinuumet mellom sykdom og helse. Mennesker som opplever høy grad av helse, opplever i følge Antonovsky en høy grad av OAS. Begripelighet, handterbarhet og mening utgjør kjernekomponentene i OAS.

Det siste spørsmålet jeg har søkt mer kunnskap om gjennom teori er (3): *"Hvordan kan mennesker i barnets omgivelse moderere effekten av stress?"* Andre mennesker kan bidra til en personlig utvikling hos individet ved å ta opp ulike temaer for diskusjon. Temaer som gjennom diskusjon er med på å utvikle individets tidligere oppfatning. En personlig utvikling er med på å moderere eksponeringen av stress, ved at individet tilegner seg kunnskap og oppfatninger som tas i bruk når barnet blir utsatt for stress. Deltakelse i ulike diskurser kan bidra til å øke individets fremtidsorientering og bidra til kjennskap og kontroll over egne følelser. Diskursen kan også bidra til at ulike aktiviteter får mening. Andre mennesker kan også fungere som modeller og anti-modeller (Bandura 1986) og gjennom ledet deltakelse vise og veilede barnet i hvordan saker skal gjøres (Rogoff 1990).

Kauai-studien viser i liten grad til motivasjonelle aspekter og sier lite om hvordan og hvorfor ulike faktorer kan ha en påvirkning. Det samme er tilfelle med NOVA- rapporten som viser til tiltak som ses å ha en positiv effekt. "Isle og Wight"-studien viser at langvarige vennskap har en stor påvirkning, men sier lite om hvorfor. Jeg ønsker å finne ut mer om hvorfor og hvordan ulike faktorer har hatt en positiv påvirkning på utviklingen til mennesker som klarer seg godt. Gjennom teoridelen har vi lært hvordan motivasjons og personlighetsaspekter fungerer og påvirker. Det vil være interessant å se hvorvidt disse faktorene har hatt betydning for en gruppe unge voksne i eget land som har opplevd vansker, men allikevel hatt en positiv utvikling. Det vil også være interessant å se på hvordan disse faktorene kommer til uttrykk gjennom eksempler fra gruppens hverdag og oppvekst, og hvordan andre mennesker konkret kan påvirke til en positiv utvikling. Ut i fra dette ønsker jeg i den empiriske delen å besvare følgende del spørsmål:

1. *Hva trekker en gruppe resiliente ung voksne frem av personlige egenskaper, som har hatt betydning for en god utvikling?*
2. *Hvordan beskriver disse unge voksne andre menneskers betydning for deres positive utvikling?*
3. *Hvilke strategier har disse personene brukt for å takle vanskeligheter?*

Neste kapittel vil bestå av metodiske refleksjoner som jeg har foretatt, for å besvare problemstillingene mine i den empiriske delen.

5.0 METODE

I dette kapitlet vil jeg presentere forskningsmetoden jeg har valgt for å besvare problemstillingene mine omkring ”utviklingen av resiliens”. Jeg vil først begrunne valg av forskningsmetode og design (pkt 5.1). Deretter vil jeg beskrive rekrutteringsprosessen og utvalget (pkt 5.2). Så følger en beskrivelse av utviklingen av intervjuguide, forarbeid og forstudie (pkt 5.3-5.5.). Gjennomføringen av intervjuene og bearbeiding av data og analysestrategier beskrives deretter (pkt 5.6-5.7). Til slutt diskuteres etiske utfordringer og vurderinger som er foretatt for å kvalitetssikre undersøkelsen (5.8-5.9).

5.1 Valg av forskningsmetode

Følgende problemstillinger danner utgangspunktet for det empiriske arbeidet:

1. *Hva trekker en gruppe resiliente ung voksne frem av personlige egenskaper, som har hatt betydning for en god utvikling?*
2. *Hvordan beskriver disse unge voksne andre menneskers betydning for deres positive utvikling?*
3. *Hvilke strategier har disse personene brukt for å takle vanskeligheter?*

Jeg ønsker å få kjennskap til menneskers fenomenologiske forståelse. Det er individets subjektive oppfatning og erfaringer som står i fokus. Jeg vil søke etter forståelse ved å arbeide hermenautisk og utvikle stigende grad av forståelse. Hovedtankene innenfor dette perspektivet er at man må forstå delene ut ifra helheten de tilhører, samtidig må helheten forstås på grunnlag av delene (Føllesdal og Walløe 2000). For å få en slik dyptgående forståelse, vil jeg bruke kvalitativ metode, med intervju som metodisk verktøy. Jeg vil gjennom intervjuet søke etter å forstå hvilken kontekst informanten er oppvokst innenfor, og se ulike delers betydning i lys av denne konteksten. Det kvalitative forskningsintervjuet er i følge Kvale (1998) et produksjonssted for kunnskap. Intervjuobjektet vil kunne besitte kunnskap om egen livssituasjon, som det kan uttrykke eksplisitt og relatere som årsaken til sin gode utvikling. Den som intervjues vil også ubevisst kunne besitte taus kunnskap som bevisstgjøres gjennom dialog med intervjuer. Ved å benytte intervju som metodisk verktøy vil jeg kunne få frem den tause og den eksplisitte kunnskapen. Informanten vil kunne forklare hvilken påvirkning ulike fenomen har hatt, slik at min forståelse vil utvides. Min

problemstilling er basert på en probabilistisk forståelse av kausalitet, det vil si at en årsak ofte, men ikke alltid vil føre til gitt effekt (Lund 2002). En besvarelse av min problemstilling rommer forståelse av interaksjon mellom komplekse faktorer. Det er mange faktorer som har vært med på å påvirke et positivt utfall. Det er vanskelig å vite med sikkerhet at akkurat en ting eller hendelse har forårsaket en annen hendelse alene. Eksempelvis kan jeg ikke med sikkerhet si i det innledende kasuset at det var Ola sitt gode forhold til moren, som var den avgjørende faktoren for Ola sin gode utvikling. Det gode forholdet kan være en av flere forklarende deler.

5.1.1 Design – Kasusstudie

Jeg velger å benytte et fler-kasus-design (multiple case study design) av ikke eksperimentell art (Yin 2009). En kasusstudie kjennetegnes ved at et fenomen studeres i nåtiden, og konteksten er avgjørende for å forstå fenomenet og dets opprinnelse. En slik studie brukes når det er ønskelig å finne ut hvorfor et gitt fenomen er som det er, eller hvordan det har blitt slik. Kasusstudier brukes i tilfeller hvor det er ønskelig å forstå komplekse sosiale fenomen. Det er forskerens oppgave å forsøke og opprettholde et autentisk bilde av det fenomenet han studerer, ved å beskrive fenomenet slik det faktisk forekommer (Yin 2009). Kasusstudier kan benyttes med ulik funksjon. Jeg vil benytte kasusstudie med den hensikt å forstå hvorfor noen selv mener de har hatt en resilient utvikling. Benyttelse av kasus som metode, er ikke anerkjent av alle forskere. Et av de vanligste spørsmålene som stilles er: ”Hvordan kan du generalisere ut i fra et enkelt kasus?” Forskningsfakta er sjelden basert på single eksperiment, men på flere eksperiment som har observert samme fenomen under ulike forhold (Yin 2009). Ved å ta for meg flere kasus vil jeg ha mulighet til å undersøke om samme fenomen opptrer hos ulike individer. Jeg vil generalisere de funnene som kommer fram opp i mot teori. Eksisterende teorier kan på den måten i følge Yin (2009) verifiseres, falsifiseres eller suppleres i tråd med mine funn.

Jeg velger et slikt design fordi jeg er interessert i å studere enkeltindividers fenomenologiske forståelse. En slik forståelse kan ikke ses adskilt fra individets kontekst. Spørreordene ”hvorfor” og ”hvordan” er sentrale begreper i min problemstilling. Yin (2009) mener analysestrategier, validitets og reliabilitets vurderinger er en del av designet. Alle disse delene har til hensikt å øke studiens kvalitet. Jeg velger å behandle de ulike momentene hver for seg i dette kapitlet.

5.2 Utvalg

5.2.1 Rekruttering

Dette er et sensitivt tema hvor jeg som forsker må gå varsomt fram i prosessen med å finne informanter. Jeg var derfor tidlig klar over at jeg måtte gå via andre mennesker for å komme i kontakt med et utvalg. Jeg tok kontakt med "Landsforeningen for barnevernsbarn". Lederen der skulle videreformidle mitt ønske om å komme i kontakt med informanter. Jeg fikk ingen respons på min forespørsel. Etterpå søkte jeg på "facebook" og fikk se at "Landsforeningen for barnevernsbarn" hadde en egen gruppe med mange medlemmer. Jeg fant også en annen gruppe med navn "Barnevernet i Norge". Jeg la ut en forespørsel med informasjon om studien og skrev at jeg ønsket å intervju mennesker over 18 år, som hadde hatt en vanskelig barndom, men klarte seg godt i dag. I forespørselen skrev jeg at de som var interesserte kunne sende meg en melding på innboksen på "facebook" eller på e-mail (vedlegg 4). På den måten ville anonymiteten bli opprettholdt. De som tok kontakt sendte jeg informasjonsskrivet til, slik at de kunne få vite litt mer om studien og gjennomføringen av intervjuet (godkjent av NSD se pkt 5.4). Skrivet inneholdt også praktisk informasjon, med blant annet om at intervjuet ble tatt opp på bånd og at de hadde mulighet til å trekke seg frem til endelig innlevering av oppgaven. Kommunikasjonen skjedde skriftlig og de fikk mulighet til å lese informasjonsskrivet og deretter ta kontakt på nytt hvis de fortsatt var interessert. Jeg fikk fire respondenter som ønsket å la seg intervju. En av disse fire respondentene hadde en søster som jeg kom i kontakt med via henne. Søsteren hadde samme bakgrunn og klarte seg også godt i dag. Jeg spurte om respondentene kort kunne beskrive sin nåværende situasjon og bakgrunn. Denne informasjonen så jeg som nødvendig for å vurdere om respondentene var aktuelle å intervju. Utvalget er et såkalt "convenient" utvalg, et utvalg som er basert på de informantene som er tilgjengelige. Noen kriterier måtte jeg allikevel sette for å sikre at respondentene var aktuelle for å kunne besvare problemstillingen min. Kriteriene jeg satt i denne forbindelsen var noe snevrere enn de kravene jeg har satt for å betegne en person som resilient (pkt 2.1). Jeg så etter faktorer som tilfredsstilte kravene i forhold til ytre resiliens faktorer. Indre resiliens faktorer ble ikke i denne sammenheng vektlagt i like stor grad, da disse faktorene ikke kommer like tydelig frem gjennom en skriftlig kommunikasjon.

Kriteriene jeg så etter var følgende:

- Informanten måtte være over 18 år.
- Være aktiv i en positiv aktivitet som idrett, jobb, student eller leder i organisasjon.

- Klare seg økonomisk.

5.2.2 Beskrivelse av utvalget

Tabell 5.0 Beskrivelse av utvalget

	Anna	Berit	Celine	Desire	Eirik
Alder	27 år	27 år	22 år	36 år	33 år
Utdanning	Master	Master	Søker førstkommende semester	Student	Student
Aktivitet i dag	Jobb- fulltid	Jobb – fulltid	Leder i organisasjon (ulønnet) – jobbsøker	Lærling	Jobb - deltid
Sivil status	Samboer	Samboer	Samboer	Alene mor	Samboer
Barn	0	0	0	1	2
Egen bolig	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Biologiske søsken	1	1	1	3	2
Fosterbarn	Fra 6 år	Fra 6 år	Fra 3 år	Nei	Fra 5 år
Avlastning	Nei	Nei	Nei	Ja	Nei
Bodd med biologisk søsken i fosterhjem	Ja	Ja	Ja	Nei	Ja

Utvalget består av 5 kasus, 4 kvinner og 1 mann. Den yngste er 22 år og den eldste 36 år, gjennomsnittsalderen er 29 år. 2 har mastergrad og er i fulltidsjobb, 2 er studenter, den ene jobber som lærling og den andre deltid. Den siste er ulønnet leder i en organisasjon, er jobbsøker og har planer om å begynne utdanning neste semester. Alle har egen bolig, 2 har barn, og alle har biologiske søsken. 4 er fosterbarn og 1 har vært på regelmessig avlastning i helger og ferier. Alle de som har vært fosterbarn har bodd med biologisk søsken i fosterhjemmet.

Dette utvalget består av mennesker med ulike bakgrunn og livsfaser. Det er mange faktorer som påvirker hvordan informantene vil snakke om de vanskelige hendelsene. Faktorer som det å få barn, informantens nåværende alder, alder når vanskelige hendelser oppstod og hvor langt tid det har gått siden de vanskelige hendelsene. Disse faktorene sammen med mange andre, påvirker deres fenomenologiske forståelse, hva de husker, vektlegger, og fortrenger, og hva de anser som har betydning for deres positive utvikling. Måten mennesker snakker om

tidligere hendelser vil utvikle seg etter hvert som de får hendelsene på avstand. For noen vil denne avstanden være avgjørende for at de skal klare å snakke om hendelsene, mens andre vil ha fortrent mye av det som har skjedd og vil ha vanskeligheter med å huske og beskrive hendelsene. I mitt utvalg er det et aldersspenn på 14 år. Informantene er i ulike livsfaser, noe jeg anser som en styrke for utvalget. Det vil være interessant å se om det eksisterer felles faktorer mellom informanter på tvers av ulike bakgrunnsvariabler og om disse faktorene kan relateres til de teoriene jeg har valgt som rammeverk i kapittel 4. Det dreier seg om faktorer som å ha troen på endring, Antonovskys (2005) opplevelse av sammenheng, være løsningsorientert å ønske og prøve nye ting. Hvis jeg finner felles faktorer mellom så ulike individer, vil dette kunne være med på å styrke faktorenes gyldighet og kan generaliseres opp i mot teori med en større sikkerhet.

5.3 Utvikling av intervjuguide

Spørsmålene i intervjuguiden har bakgrunn i teori. Jeg ønsker å se om utvalgt teori gir et perspektiv for å forstå resiliente unge voksne. Intervjuguiden er halvstrukturert (Kvale 1998). Jeg har fastsatte, men åpne spørsmål som følges opp (vedlegg 2). Jeg har fastsatte spørsmål for å sikre at jeg får informasjon som besvarer problemstillingene mine. De er åpne for å få informantens fenomenologiske forståelse til å komme frem. Spørsmålene stilles i en gjennomtenkt rekkefølge. Spørsmål 1 ”Fortell litt om hvem du er i dag” har fokus på individets nåværende livssituasjon. Gjennom dette spørsmålet får jeg grunnleggende informasjon om individet, samtidig som jeg får i gang dialogen før andre mer sensitive spørsmål stilles. Spørsmål 2, ”Hvorfor ble livet vanskelig?” ville jeg stille når jeg føler vi har en god dialog. Det er ønskelig å stille dette spørsmålet tidlig i intervjuet, fordi denne bakgrunnsinformasjonen vil være nyttig å ha kjenneskap til når jeg stiller de andre spørsmålene. Rekkefølgen på de andre spørsmålene er tilfeldig. Jeg har hatt fokus på begrepsvaliditet og utarbeidet spørsmål med et enkelt språk.

5.4 Forarbeid

Jeg har kontaktet Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD) for godkjenning av prosjektet. De ga klarsignal til å innhente informanter på ”Facebook” (se vedlegg nr 5). Informantene har mottatt og underskrevet en samtykkeerklæring om prosjektets formål og praktisk informasjon (se vedlegg 3).

5.5 Forstudie

5.5.1 Prøveintervju

Prøveintervjuet er foretatt på en person jeg kjenner godt og tok ca 2 timer. Jeg fikk lange utfyllende svar på spørsmålene. Vi snakket i etterkant av intervjuet om hvordan hun opplevde situasjonen og hva jeg som intervjuer eventuelt kunne gjort annerledes. Informanten opplevde intervjuet positivt og mange av spørsmålene mine fikk henne til trekke frem positive hendelser, slik at hun i etterkant av intervjuet satt igjen med en positiv følelse. Hun kommenterte at spørsmålene mine var enkle å forstå. Intervjuet tok lenger tid enn forventet, da jeg hadde forventet kortere svar. Vi hadde en god dialog og jeg fikk prøvd meg som intervjuer, ved å være en aktiv lytter, stille spørsmål og oppfølgingsspørsmål.

5.6 Gjennomføring av intervju

Jeg var opptatt av å foreta intervjuet et sted hvor informantene følte det var komfortabelt å snakke. Jeg kom med varierte forslag til steder vi kunne møtes for å vise at det ikke var noen begrensninger til sted vi kunne møtes. Det var informantene som avgjorde hvor intervjuet foregikk. Jeg informerte deltakerne i forkant av intervjuene om at de ikke trengte å svare på spørsmål de ikke var komfortable med. Jeg var opptatt av å være sensitiv på nonverbale gester i kommunikasjonen, slik at jeg kunne gå til neste spørsmål hvis jeg forstod at noe var vanskelig å svare på. Dette skjedde ved et fåtall ganger og hindret ikke informanten fra å svare godt på alle spørsmålene. Jeg var opptatt av å skape fortrolighet og en kontekst hvor de følte det var greit å snakke om tidligere erfaringer. Jeg startet som nevnt med det innledende spørsmål ”Fortell litt om hvem du er i dag”? Spørsmål 2 ”Hvorfor ble livet vanskelig?” ble stilt på ønsket tidspunkt i samtlige intervjuer. Hver informant fikk et gavekort på kr 200, på en butikksenterskjede. Dette for å vise takknemlighet for at de delte sine erfaringer med meg, informantene var ikke opplyst om dette på forhånd.

Intervjuene varierte i lengde fra 2 timer og 14 minutter til 1 time og 22 minutter.

Gjennomsnittstiden per intervju er på 1 time og 59 minutter. Ved det korteste intervjuet relaterte intervjuobjektet kontinuerlig tilbake til spørsmålet og sporet ikke like lett av, som de andre informantene gjorde. Et av intervjuene foregikk hjemme hos informanten, to foregikk på kafé. På den ene kafeen var det lite mennesker og på den andre mange. To intervjuer

foregikk på grupperommet på en skole. Båndopptakene var tilfredsstillende for alle intervjuene. En av informantene hadde med seg datteren sin på 6 år fordi hun var litt slapp etter et tannlegebesøk. Han spurte om det var greit at hun var med. Jeg svarte han ved å spørre om han var komfortabel med å snakke om hva som hadde skjedd med datteren til stede. Han sa at han ikke hadde noe problem med dette. Datteren skrev på tavlen og var ved flere anledninger ute fra grupperommet og hentet vann. Jeg fikk utfyllende svar på det jeg spurte om, men måtte benytte flere oppfølgingsspørsmål enn jeg hadde gjort gjennom de andre intervjuene. Alle informantene svarte utfyllende på spørsmålene.

5.7 Bearbeiding av data og analyse

Intervjuene består av til sammen 9 timer og 15 minutter lydopptak og ble transkribert ordrett i ettertid med unntak av personidentifiserende opplysninger. Jeg foretok transkriberingsarbeidet kort tid etter intervjuet, mens inntrykket fortsatt var friskt i minne. Lydkvaliteten på fire av intervjuene var gode. Det ene intervjuet foretatt på kafé med mange mennesker tilstede, har en del forstyrende elementer. Jeg kunne allikevel høre alt informanten sa. Ved å bruke båndopptaker kunne jeg konsentrere meg om hva informanten sa under intervjuet, å stille passende oppfølgingsspørsmål.

Som analysemetode har jeg brukt meningskategorisering. Meningskategorisering medfører at intervjuet kodes i kategorier hvor lange uttalelser reduseres til enkle kategorier (Kvale 1998). Jeg har utarbeidet teoretisk fundamenterte analysekategorier som bygger på teorien i kapittel 4. Jeg har også vært åpen for nye kategorier som har kommet frem gjennom analyseringsarbeidet. Som hjelpemiddel for å kategorisere det transkriberte materialet har jeg benyttet Nvivo. I Nvivo har jeg transkribert intervjuene og tildelt de ulike kategorier. Programmet gjør det enkelt å hente frem ulike kategorier og sammenligne kategorier informantene i mellom.

Tabell 5.1 Illustrasjon av teoretisk fundamenterte analysekategorier

<ul style="list-style-type: none"> • Bakgrunn • Nåværende situasjon • Selvoppfatning <ul style="list-style-type: none"> - Nåværende - Tidligere • Andres oppfatning • Fremtidsorientering • Selv – teori <ul style="list-style-type: none"> - Nåværende - Tidligere • Løsningsorientert • Hjelpsløshet • Målorientering <ul style="list-style-type: none"> - Mestringsorientert - Prestasjonsorientert 	<ul style="list-style-type: none"> • Opplevelse av sammenheng <ul style="list-style-type: none"> - Begripelighet - Handterbarhet - Mening • Signifikante andre • Mestringsstrategier <p>Kategorier utviklet på bakgrunn av intervjuene:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Negative erfaringer med positiv effekt • Ingen følelse av å være spesiell
--	---

5.7.1 Beskrivelse av analysekategoriene

Nedenfor følger en beskrivelse av de ulike analysekategoriene og hvilke del-problemstillinger de har til hensikt å besvare. Noen av kategoriene vil være med på å besvare flere problemstillinger, men vil bare bli beskrevet ved første gangs nevning. Analysekategoriene ”bakgrunn” og ”nåværende situasjon” er informasjon det er nødvendig og ha kjennskap til for å forstå de andre kategoriens betydning. De to kategoriene har ikke til hensikt å besvare problemstillingene, men kan anses som helheten i den hermeneutiske forståelsesspiralen, og de andre kategoriene som delene. Kategorien, opplevelse av å være normal, har jeg utarbeidet på bakgrunn av intervjuene, dette er et tema jeg ser går igjen i flere av informantens svar og som jeg ser har hatt en positiv effekt.

Bakgrunn: Med bakgrunn menes informantens historie i grove trekk. En slik informasjon er nødvendig for å sikre at informanten har vært eksponert for risiko. Nåværende situasjon: Her

er fokuset på ytre resiliens faktorer, forhold som jobb, studier, andre aktiviteter, boligsituasjon, økonomi, forhold til rus kriminalitet. Nåværende situasjon er avgjørende for å kunne vurdere om personen kan anses som å ha hatt en resilient utvikling.

Del-problemstilling 1: *"Hva trekker gruppen frem av personlige egenskaper som har hatt betydning for en god utvikling?"* blir besvart gjennom en analyse av følgende analysekategorier:

Personlig oppfatning: hvordan informanten ser seg selv på nåværende tidspunkt og har sett seg selv tidligere. Andres oppfatning: hvordan informanten opplever at andre ser de på nåværende tidspunkt og tidligere. Fremtidsorientering: evnen til å kunne se frem i tid. Sette seg fremtidige mål og jobbe mot disse. Være løsningsorientert å strebe etter å finne løsninger på utfordringer og problemer som oppstår uten og automatisk gi opp. Selv teori: synet på menneskelig intelligens som fast eller formbar. Målorientering med fokus både på lærings – og prestasjonsorientering. Begripelighet: Personer med en sterk begripelighet forventer at de stimuli han eller hun møter i fremtiden er forutsigbare, eller passer inn i en sammenheng og kan forklares. Handterbarhet: informanten opplever å ha ressurser til rådighet som er tilstrekkelige for å klare de krav og utfordringer som de blir stilt ovenfor. Mening: områder i individets liv som er av betydning, aktiviteter som de var engasjert i, som ga en følelsesmessig mening og ikke bare en kognitiv mening. Den siste kategorien har blitt utviklet i etterkant av intervjuene. Følelsen av å være normal: ikke se seg selv som spesiell selv om man har opplevd spesielle ting.

Del-problemstilling 2: *"Hvordan beskriver disse unge voksne andre menneskers betydning for deres positive utvikling?"* blir besvart gjennom en analyse av følgende analysekategorier:

Andres oppfatning, Mening, Begripelighet, Handterbarhet. Signifikante andre: andre mennesker som har hatt en stor betydning. Behandlet normalt: blitt møtt med samme krav og ansett som å ha samme forutsetninger som andre på samme alder.

Del-problemstilling 3: *"Hvilke strategier har disse personene brukt for å takle vanskeligheter?"* Blir besvart gjennom følgende analysekategori: Mestringsstrategier: strategier som blir brukt bevisst eller ubevisst for å takle vansker.

Min videre analysestrategi vil i første ledd være meningsfortetting, (Kvale (1997) og i andre ledd mønstersammenligning (Yin 2009). Jeg vil undersøke om det eksisterer et replikert mønster mellom hver enkelt kasus, deretter vil jeg generalisere mine funn opp imot teori.

5.8 Etikk

Samtlige deltakere fikk informasjon om muligheten til å trekke seg fra studien helt frem til ferdigstilling av oppgaven. Informantene fremstilles anonymt, med fiktive navn. Jeg har reflektert rundt om det å intervju mennesker som har vært utsatt for traumatiske opplevelser uten mulighet til å gi dem sakkyndig oppfølging vil kunne sette i gang prosesser som er skadelig for den som intervjues. Jeg har under 5.1 beskrevet intervjuet som et mulig produksjonssted for kunnskap, den som intervjues vil kunne sitte igjen med nye tanker om egne erfaringer og fortrenge minner vil kunne komme frem. Jeg var tidlig klar over at jeg som intervjuer må trå varsomt for å unngå at intervjuobjektet ville ha behov for sakkyndig hjelp i etterkant av intervjuet. Jeg var også bevisst på dette under rekrutteringsprosessen. Jeg tok som nevnt ikke direkte kontakt med informantene, det var de som tok kontakt med meg etter å ha lest min forespørsel på ”facebook”. De som meldte sin interesse, fikk mulighet til å lese informasjonsskrivet og ta kontakt på nytt hvis de fortsatt var interessert. Jeg mener en slik rekrutteringsform er med på å sikre at de som stiller til intervju er klar for å snakke om hva som har skjedd og ikke føler seg indirekte tvunget til å stille. De fikk også mulighet til å tenke grundig igjennom om de er klare for og har lyst til å snakke om tidligere erfaringer.

Jeg har i etterkant reflektert rundt om det var riktig å gjennomføre intervjuet med Eirik med datteren hans til stede. Datteren holdt på med andre ting som nevnt tidligere og jeg vurderer det slik at datteren ikke lyttet eller fikk med seg detaljene i samtalen, og at det var forsvarlig å gjennomføre intervjuet.

5.9 Kvalitetssikring av undersøkelsen

I forskning er det viktig at undersøkelsen er reliabel og valid. Reliabilitet henviser til hvor pålitelig resultatene er og validitet til hvorvidt en intervjustudie undersøker det den er ment og skulle undersøke (Kvale 1998). Jeg skal nå presentere hva jeg har gjort for å sikre validitet og reliabilitet i arbeid basert på drøfting av Kleven (1998) og Yin (2009).

5.9.1 Reliabilitet

Reliabilitet henviser til hvor pålitelig resultatene er. Det er et uttrykk for i hvilken grad data er fri for tilfeldige målingsfeil (Kleven 2002). For å øke intervju gyldigheten har jeg forsøkt å gjøre intervjusituasjonen så lik som mulig. Jeg har foretatt nøyaktige transkripsjoner av intervjuene med unntak av personidentifiserende opplysninger. Jeg har personlig foretatt intervjuene, transkripsjonen og kodingen av dataen. Dette er med på å sikre at det ikke eksisterer en inkonsistens i måten disse leddene i forskningsprosessen er gjennomført på. For å sikre at alle får de samme spørsmålene benytter jeg en intervjuguide med fastsatte spørsmål (Yin 2009). Jeg har foretatt prøveintervju og trent meg som intervjuer og vurderer. I etterkant av prøveintervjuet gjennomgikk jeg spørsmålene for å se om jeg hadde fått svar som var tilfredsstillende for å besvare problemstillingen min. Reliabiliteten har blitt styrket ved bruk av informanttrianglering, flere av informantene pekte på samme faktorer som betydningsfulle for deres positive utvikling (Kvale 1997). For å styrke reliabiliteten påpeker Yin (2009) at alle forskningsrapporter skal inneholde informasjon slik at leseren selv kan trekke egne konklusjoner. Kontinuerlig i resultatfremleggingen har jeg gitt et utvalg sitater som illustrerer trenden og de avvikende forklaringene. Sitatene gjør det mulig for leseren å få innblikk i hvordan jeg har kommet fram til ulike konklusjoner. Jeg har hatt fokus på å presentere det Yin (2009) omtaler som en kjede av bevis, hvor leseren har mulighet til å få innblikk i studiens utvikling fra forskningsspørsmålet som stilles til konklusjonene som trekkes. Det er også mulig for leseren å få innblikk i studiens utvikling omvendt vei, fra diskusjon til forskningsspørsmål.

5.9.2 Validitet

Begrepsvaliditet

God begrepsvaliditet vurderes ut ifra om det eksisterer samsvar mellom teoretiske begreper og operasjonaliserte begreper (Kleven 2002). Jeg har hatt fokus på å utarbeide en intervjuguide med et enkelt og lett forståelig språk, jeg er også bevisst på dette når jeg stiller oppfølgingsspørsmål. Dette gjøres for å sikre gyldigheten. Informantens ærlighet er avgjørende for at jeg skal kunne danne meg et så riktig bilde av dem som mulig. For å fremme mest mulig ærlige svar hos informanten unngikk jeg å stille ledende spørsmål som ”har du *ikke* jobb, drakk du *så* mye”. For å styrke begrepsvaliditeten er det viktig å ta hensyn

til tilfeldige og systematiske målingsfeil (Kleven 2002). For å imøtekomme tilfeldige målingsfeil har jeg vært opptatt av å styrke ekvivalensaspektet i informantens svar. Jeg stiller flere ulike spørsmål som går på samme tematikk, jeg kan da sammenligne svarene å se om det er en konsistens imellom de. Jeg har også benyttet en form for triangulering ved at jeg stiller direkte og indirekte spørsmål som skal kartlegge om en person er for eksempel sosial. De systematiske feilene har jeg imøtegått ved å søke en respondentvalidering underveis i intervjuet. Jeg har fremlagt egne tolkninger som den som blir intervjuet kan avvise eller støtte. På den måten sikrer jeg at min forståelse er i tråd med hva den intervjuede forsøker å formidle. Jeg har arbeidet godt med intervjuguiden for å sikre en høy innholdsvaliditet, slik at jeg gjennom intervjuet får informasjon som er representativt for utvikling av resiliens som er i tråd med mitt fokus område i teorikapitlet. En høy innholdsvaliditet i intervjuguiden er med på å imøtegå systematiske feil ved at ingen spørsmål kontinuerlig blir glemt.

Indre validitet

Med indre validitet refereres det til om en sammenheng kan fortolkes kausalt som påvirkning av uavhengig variabel på avhengig, slik som variabelen er operasjonalisert (Lund 2002). I mitt tilfelle om jeg kan være sikker på at antatte resiliensfremmede faktorer virkelig fører til utvikling av resiliens. Jeg søker informantens forklaring for å utvikle en forståelse. Dette er vanskelig å bevise kausale forhold innenfor forskning av denne art. For å styrke den indre validiteten har jeg benyttet mønstersammenligning og sammenlignet kasesene. Jeg vil ikke med sikkerhet kunne si at for eksempel deltakelse i idrett fører til resiliens, men fellestrekk mellom uavhengige kasus vil være med på å styrke den indre validiteten og funnenes gyldighet (Yin 2009). For å sikre at informantens positive utvikling kan omtales som resilient, og at informantene ikke har vært utsatt for en ubetydelig belastning har jeg stilt spørsmål om hva som gjorde livet vanskelig.

Ytre validitet

En undersøkelse har god ytre validitet hvis det er mulig å foreta generaliseringer til eller over relevante individer, situasjoner og tider med rimelig sikkerhet (Lund 2002). Jeg søker i min undersøkelse å generalisere opp i mot teori for å verifisere, falsifisere eller utvikle eksisterende teori. Generalisering mot teori avhenger av replikasjon i et design med multiple kasus (Yin2009). For å styrke den ytre validiteten har jeg sammenlignet fem uavhengige

kasus mot hverandre og opp mot teori. Jeg søker etter å styrke den ytre validiteten ved å relatere mine resultater opp mot resultater fra tidligere forskning som kommer frem i kap 3 (Yin 2009).

5.10 Oppsummering

Gjennom dette kapittelet har jeg beskrevet metodiske valg for å besvare (3) problemstillinger (pkt 5.0) som skal bidra til å besvare den avgrensede problemstillingen min: *Hvorfor klarer noen mennesker å skape seg gode voksenliv, selv om de har opplevd ulike vansker i barndommen*”? Jeg søker forståelse gjennom andre menneskers forklaringer og er opptatt av menneskers fenomenologiske forståelse. Jeg har derfor benyttet en kvalitativ metode med intervju som metodisk verktøy. Designet er et fler-kasus-design av ikke eksperimentell art (Yin 2009). Intervjuguiden er halvstrukturert og har bakgrunn i teori (Kvale 1997).

Rekrutteringen av informanter har foregått via ”facebook”. Utvalget består av 4 jenter og 1 gutt, den eldste er 36 år og den yngste 22 år. Intervjuene har en gjennomsnittstid på 1.59 timer og informantene svarte utfyllende på alle spørsmålene mine. Som analysestrategi har jeg utviklet teoretisk fundamenterte analysekategorier og benyttet dataprogrammet Nvivo i kodingsarbeidet. Jeg har undersøkt om det eksisterer like mønstre mellom kasusene i studien og mine teoretisk baserte analysekategorier. For å sammenligne mønstre mellom kasusene har jeg foretatt det Yin (2009) omtaler som mønstersammenligning (pattern matching). Jeg har drøftet etiske utfordringer i forhold til det å intervju mennesker som har vært utsatt for traumatiske opplevelser. Reliabiliteten blir forsterket ved at jeg selv har bearbeidet datamaterialet og gjennomført intervjuene og ved at jeg presterer en kjede av bevis hvor leseren har mulighet til å forstå studiens utvikling (Yin 2009). Jeg har vært opptatt av å fremme en god begrepsvaliditet ved å utarbeide en intervjuguide med et klart og enkelt språk. Fellestrekk mellom uavhengige kasus vil være med på å styrke den indre validiteten. Den ytre validiteten blir styrket ved at jeg benytter replikasjon, jeg søker etter å generalisere fem uavhengige kasus opp i mot teori og til tidligere forskning. Prosjektet har fått godkjenning av NSD.

6.0 RESULTATER

I dette kapitlet vil jeg besvare hovedproblemstillingen:

Hvorfor klarer noen mennesker å skape seg gode voksenliv selv om de har opplevd ulike vansker i barndommen?

Dette gjøres gjennom tre presiserte del-problemstillinger:

1. *Hva trekker gruppen unge resiliente voksne i min studie frem av personlige egenskaper, som har hatt betydning for en god utvikling?*
2. *Hvordan beskriver disse unge voksne andre menneskers betydning for deres positive utvikling?*
3. *Hvilke strategier har disse personene brukt for å takle vanskeligheter?*

Del-problemstillingene vil først belyses gjennom en kryss-kasus-analyse, hvor et utvalg sitater som illustrerer trenden og avvikende forklaringer blir presentert. Deretter vil jeg foreta en mønstersammenligning (pattern matching), for å skape en oversikt over trenden mellom de ulike kasusene (Yin 2009). Mønstersammenligningene presenteres i tabeller og omtales. Hobfoll (2001) drøfter i sin COR teori ulike ressurser som er med på å moderere effekten av negativ påvirkning. En av disse ressursene betegner han som personlig karakteristikk, omtales her som personlige egenskaper. For å besvare det første spørsmålet, vil jeg se nærmere på denne ressursen med et fokus på mer stabile personlighetstrekk og personlige oppfatninger (pkt 6.2 og 6.3). Det andre spørsmålet besvares gjennom å se på hvordan andre mennesker har vært med på å fremme disse personlige oppfatningene (pkt 6.4.). Jeg vil også se på hva andre mennesker har gjort for å styrke informantenes opplevelse av meningsfulle aktiviteter, begripelighet og handterbarhet (pkt 6.4.3). Komponentene utgjør det Antonovsky (2005) omtaler som ”Opplevelse av sammenheng” og er med på å moderere effekten av negativ påvirkning. Det siste spørsmålet vil jeg besvare ved å legge frem konkrete strategier informantene har benyttet for å takle vanskeligheter i hverdagen (pkt 6.5). Strategiene lar seg samle i tre punkter: å uttrykke følelser, skape positive erfaring og ha et fokus på fremtiden. Før resultatene som skal besvare del-problemstillingene mine fremlegges, vil jeg kort beskrive informantenes bakgrunn og nåværende situasjon (pkt 6.1) mer dyptgående enn under punkt 5.2.2. Informantenes nåværende og tidligere livssituasjon er komplekse. Mine beskrivelser av deres livssituasjon vil bare gi et kort innblikk. Resultatene bygger på intervjuer av 5 informanter. På bakgrunn av disse har jeg i tillegg til analysen for å besvare

problemstillingen, skrevet historier (personlige narrativer) for to av deltagerne som et supplement (se vedlegg 1).

6.1 Nærmere beskrivelse av informantene

Alle informantene fylte på forhånd av intervjuet de kriteriene jeg har satt for å betegne ytre resiliens faktorer (pkt 5.2.1). Under intervjuet kom det frem faktorer som gjør at jeg kan vurdere indre resiliens faktorer. Informantene viser til trekk som kan tyde på en positiv psykologisk fungering og et lavt nivå av fortvilelse og ubehag. Informantene tilfredsstillt kravene om indre og ytre faktorer og jeg kan dermed omtale deres utvikling som resilient. For å illustrere hva dette betyr for mitt utvalg, vil jeg utdype litt om hver enkelt informants bakgrunn og nåværende livssituasjon.

Anna (27 år) flyttet fra et hjem uten struktur og rammer, fra en far som var fraværende og en mor som var psykisk syk. Hun kom i fosterhjem hos det hun omtaler som en god familie som 6 åring. Hun begynte der i første klasse. Anna har hatt en god oppvekst hos fosterfamilien som hun i dag anser som ”foreldrene” sine. I dag har Anna en mastergradsutdanning, en fast jobb hun trives i og en samboer.

Berit (27 år), søsteren til Anna, har den samme bakgrunnen som Anna. Hun var 5 år da hun flyttet til fosterforeldrene og er ett år yngre enn Anna. Berit betegner også oppveksten hos fosterfamilien som god og anser de som ”foreldrene” sine. I dag har Berit mastergradsutdanning, en fulltidsjobb hun trives i og en samboer. Hun forteller nedenfor hvordan hun ser på livet i dag.

Berit: ”Livet mitt er bra, men det er ikke alt som fungerer 100 %. Jeg har jobbet med en del og fått mye på plass. Jeg er veldig glad for den jobben jeg har og kjæresten min. Har mange søskenbarn og tantebarn som er den ordentlige familien min. Søsteren min og jeg er veldig nære og jeg har mange venner”.

Celine (22 år) husker lite fra tiden før henne og lillebroren flyttet i samme fosterhjem da hun var 4 år. Hun beskriver tiden i fosterfamilien som en fæl tid. Hverdagen var preget av strenge rammer og vold fra familiens fostersønn. Som 14 åring flyttet hun til en ungdomsfamilie, på grunn av det hun oppfattet som drapsforsøk fra fostermoren. I ungdomsfamilien hadde hun det bra og begynte å lære det hun omtaler som normale verdier og normer. I dag er hun engasjert som leder i en frivillig organisasjon. Foreløpig er hun arbeidsledig som følge av

finanskrise, men er aktiv jobbsøker med flere planlagte jobbintervjuer. Planen er å studere noe innenfor samfunnsfag til høsten. Hun har vært i kontakt med ulike skoler for å forvise seg om at de kan tilrettelegge for hørselshemmingen hennes. Hun har i dag en selveid leilighet sammen med sin samboer.

Desire (36 år) sin barndom var preget av et veldig høyt konfliktnivå i hjemmet. Faren var totalt fraværende og moren jobbet veldig mye og hadde liten tid til Desire og hennes 3 yngre søsken. Desire tok tidlig en omsorgsrolle ovenfor de yngre søsknene. Fra barneskolealder til 13/14 års alderen var hun og søsknene regelmessig i et avlastningshjem hun betegner som godt. Konfliktnivået i hjemmet forhindret henne fra å fullføre skolegangen på normert tid. I dag er hun lærling, noe hun mestrer og trives med. Hun har alene ansvaret for datteren på 3 år og sier hun i dag er fornøyd med livet.

”Jeg er personlig ganske fornøyd med livet i dag. Jeg sliter fra måned til måned med økonomi, men det er derfor jeg tar en utdanning, for å få en stabil økonomi og være selvstendig og alle de tingene der”.

Eirik (33 år) vokste opp i et hjem hvor det var mye alkohol, festing og støy på nettene. Eirik, hans yngre søster og eldre bror ble flyttet i samme fosterhjem da Eirik var 6 år. Eirik beskriver fosterfaren på følgende måte:

”Fosterfar var veldig hissig, masse truing og direkte vold”.

Eirik begynte på folkehøyskole da han var 16 år, slik at han kunne flytte fra fosterhjemmet. Han bodde ulike steder før han til slutt flyttet inn på et ungdomshjem som 17 åring. Gode dialoger med primærkontakten hans på ungdomshjemmet bidro til en positiv modning hos Eirik. Disse dialogene bidro til at han klarte å fullføre videregående skole. Etter dette begynte han å studere og traff sin nåværende kjæreste. Eirik er i gang med siste året av en bachelorgrad. Han er samboer og far til to jenter. Han forteller hvordan han opplever livet i dag:

”Jeg er ikke helt i mål, men på vei. Når jeg er ferdig på mitt nåværende studie så har jeg hvertfall oppnådd en hovedgreie om å få grunnutdanning. Så får jeg bare se om jeg kommer meg lenger. Jeg føler meg i dag fornøyd og trygg med familie og unger. Veldig fornøyd egentlig”.

Nedenfor (pkt 6.2 og 6.3) vil jeg se på hvilke personlighetstrekk og personlige oppfatninger som er spesifikke for hver informant. Jeg vil først presentere et utvalg sitater som illustrerer trenden og de avvikende forklaringene. Samtlige informanter vil derfor ikke presenteres i forhold til alle personlighetstrekk og personlige oppfatninger. Jeg vil deretter foreta en

mønstersammenligning. Her vil samtlige informanter presenteres og ses i forhold til ulike forhold slik at likheter og forskjeller mellom informantene tydelig vil komme frem.

6.2 Stabile personlighetstrekk

Hva trekker gruppen frem av stabile personlighetstrekk som har hatt betydning for en positiv utvikling? Personlighetstrekk er psykologiske egenskaper som er stabile over tid og gjennom ulike kontekster (Pervin, Cevrone John 2005). Slike personlighetstrekk påvirker hvordan vi møter ulike situasjoner og hvordan ulike situasjoner påvirker oss. Personlighetstrekk er en av flere egenskaper som utgjør våre personlige ressurser eller egenskaper. Nedenfor ser vi hvordan informantene beskriver egne personlighetstrekk fra barndommen og hvordan de tror andre ville ha karakterisert dem som barn.

6.2.1 Personlighetstrekk fra barndommen: Egen beskrivelse

En persons beskrivelse av seg selv vil være preget av en person sin ideelle og reelle selvoppfatning. Hvordan en person ønsker å se seg selv, legger føringer for hvilke handlinger personen foretar. En person som betegner seg selv som snill, vil strebe etter å foreta handlinger som ivaretar denne selvoppfatningen (Skaalvik og Skaalvik 2007).

4 beskriver seg selv som et *snilt*, diplomatisk eller anstendig barn. Dette er trekk jeg anser som temperaments trekk, Berit omtaler ikke trekk som kan tolkes som temperamentstrekk.

Anna: ”Jeg var et snilt barn fordi jeg ikke gjorde så mye galt, selv om jeg har gjort gjerne ting”.

4 av informantene beskriver seg selv som et *sosialt* barn. Når jeg her snakker om ”sosial” mener jeg det å være en del av et sosialt samspill og ikke på å delta i en sosial setting. De 4 informantene var tidlig en del av et sosialt nettverk gjennom deres deltakelse i ulike organiserte aktiviteter. De omtaler også å ha hatt venner fra tidelig barndom. Celine hadde ingen gode venner i barneårene, men dette utviklet seg i ungdomsårene og hun begynte å få venner. Celine omtaler seg selv som veldig spesiell i barneårene og forteller at hun holdt seg mest for seg selv. Hun er halvt døv, noe som ikke ble oppdaget før hun var 9 år. Celine forteller:

”De fleste holdt seg unna fordi jeg var veldig merkelig. Jeg holdt meg mye for meg selv og jeg leste bøker noe som var helt absurd”.

Hun beskriver hvordan hun opplevde positive relasjoner med mennesker som naturlig og regelmessig var en del av hennes hverdag.

Celine ”Bibliotekarene som til vanlig så triste og lei seg ut, ble så lykkelig når jeg kom innom. Jeg var kanskje det eneste barnet som leste bøker i den bygda og hvertfall det eneste barnet som kom innom så ofte og leide så mange bøker. Jeg ble på en måte adoptert av alle de bibliotekarene, de har en slags forkjærlighet for meg”.

På spørsmål om rektors betydning forteller Celine:

”Han har absolutt hatt en betydning. Jeg fikk lov til å sitte ved siden av han å spise godteri på en hverdag, noe som var helt absurd for meg. Og jeg fikk tegne i en time jeg egentlig skulle vært i klassen. Det var kjempe deilig. Jeg kunne bare sitte på kontoret hans og hvis det var noe galt kunne jeg gå rett inn”.

Anna forteller om sitt sosiale nettverk når hun flyttet til fosterforeldrene.

”Vi var med på ulike aktiviteter med en gang vi flyttet og var fort inne i et sosialt nettverk. Det tror jeg har vært viktig”.

Jeg ønsker å se på om de 4 informantene som har hatt småsøsken evner å ta ansvar for sine yngre søsken, og vise en sosial ansvarlighet. Desire forteller som en av flere informanter om sin rolle som storesøster.

”Jeg har hatt en egenskap som har blitt forsterket ut ifra min posisjon som storesøster. Det er ikke et ansvar jeg antakeligvis hadde tatt på eget initiativ, men som storesøster har jeg ikke hatt noe valg. Jeg må passe på de som trenger meg”. Jeg hadde kommet en gang til barnehagen og spurt om vi kunne få noe mat fordi vi ikke hadde mat hjemme. Vi er sultne og trenger mat. Jeg utarbeidet en evne til å søke å snakke om hvor vi kunne få hjelp. Jeg hadde på en eller annen måte forstått at det var noen som kunne hjelpe oss. Så det har nok gjort at jeg har fått en utviklet min evne til å tenke løsningsorientert”.

4 av informantene beskriver personlighetstrekk jeg har samlet innenfor en kategori kalt *pluss trekk*. Dette begrepet rommer trekk som gir en positiv respons fra omgivelsene. Berit beskriver seg selv:

”Jeg likte å få oppmerksomhet ved å snakke med voksne. Jeg var også glad i å snakke med andre og var med på ting som skjedde”.

Celine betegner seg selv som en person som tok omsorg overfor andre. Hun beskriver seg selv:

”Jeg har vært veldig opptatt av rettferdighet. Mobbing er ikke bra. Ingen liker å bli mobbet, man skal behandle andre fint og ikke være ekle mot hverandre. Hvis jeg så noen ble mobbet sa jeg ifra”.

Ovenfor har vi sett at samtlige informanter ut ifra hvordan de selv ser egen personlighet som barn, peker på en eller flere positive trekk, og har opplevd positive sosiale relasjoner i ulik grad.

6.2.2 Personlighetstrekk fra barndommen: Andres oppfatning

Hvordan andre mennesker oppfatter en, påvirker hvordan man ser på seg selv (Skaalvik og Skaalvik 2007). Informantene beskriver i det følgende hvordan de tror de har blitt oppfattet av andre i barndommen. Anna forteller hvordan hun tror lærerne ville ha karakterisert henne.

”Jeg var *flink* på skolen, så regner med at lærerne synes jeg vare flink”.

Desire hadde konsentrasjonsproblemer på grunn av hjemmeforholdene og hadde vansker med å følge med på skolen. Hun beskriver sitt forhold til skolen på følgende måte:

”Jeg og søsknene mine hadde problemer i forhold til det å gå på skolen og følge med på det klassen holdt på med. Det var mange konflikter i hjemmet som gjorde at vi ikke klarte å våkne når vi skulle. Vi klarte ikke å følge med i klassen, vi lå og sov i timene”.

Celine tror hun betegnes av barnevernet som et *snilt* barn. Hun forteller:

”Barnevernet så på meg som et snilt barn som kanskje bare var litt for opphengt i fantasiverdenen sin”.

2 av informantene beskriver hvordan de tror venner har sett dem. Disse blir i tabellen betegnet som *pluss trekk*. Desire tror vennene syntes hun var morsom og omgås med. Eirik betegner seg selv som klovnen i gjengen. En beskrivelse han uttrykker med en positiv undertone.

”I gjengen hvor jeg var trygg, var jeg litt klovn. Jeg tror jeg var litt oppmerksomhetssøkende”.

2 av informantene beskriver hvordan andre generelt har sett dem. Disse trekkene betegnes som *pluss trekk* i tabellen. På spørsmål om hvordan Berit tror andre vil ha karakterisert henne som barn svarer hun:

”En unge med mye glede og temperament”.

Celine tror hun ble ansett for å være omsorgsfull. Spesielt i tenårene, da brukte hun mye tid på å hjelpe venner.

Ovenfor har vi sett at samtlige informanter peker på en eller flere positive trekk de tror andre ville ha tillagt dem som barn.

6.2.3 Personlighetstrekk: Mønstersammenligning

Tabell 6.0 nedenfor viser trendene i faste personlighetstrekk som er typiske for flere informanter. I forhold til egen oppfatning beskriver 4 seg selv som *sosiale* og en seg selv som

mindre sosial. Samtlige har opplevd positive sosiale relasjoner. 4 har i ulikt omfang hatt og tatt ansvar over *småøsken*. Alle har hatt søsken. 3 beskriver seg selv som *snille* og 4 omtaler *pluss* trekk, som vekker positive reaksjoner fra andre. Når de beskriver andres oppfatning, forteller 4 at de av lærerne sine ble ansett som *flinke* på skolen. 1 forteller at hun tror hun ble ansett av barnevernet som et *snilt* barn. 2 viser til hvordan andre generelt har oppfattet dem, 2 viser til hvordan venner har oppfattet dem og til trekk jeg betegner som *pluss trekk*.

Tabell 6.0 Egen og andres oppfatning av karakteristiske trekk ved personligheten

	Anna	Berit	Celine	Desire	Eirik
Egen oppfatning:	Sosial -vennskap	Sosial -vennskap	Mindre sosial -positive sosiale relasjoner	Sosial -vennskap	Sosial -vennskap
	Snill	-	Snill	Snill	Snill
	Ansvar søsken	Nei	Ansvar søsken	Ansvar søsken	Ansvar søsken
Andres oppfatning:					
- <i>Lærere</i>	Flink	Flink	Flink	-	Flink
- <i>Venner</i>	-	-	-	Pluss trekk	Pluss trekk
- <i>Barnevernet</i>	-	-	Snill	-	-
- <i>Andre generelt</i>	-	Pluss trekk	Pluss trekk	-	-

Oppsummert ser vi at samtlige informanter klarer å beskrive minimum et positivt trekk ved egen personlighet fra barndommen og ungdomsårene. Det samme er tilfelle når de beskriver hvordan andre har oppfattet dem. Med positive trekk mener jeg her alle personlighetstrekk som vekker positive reaksjoner fra andre mennesker og en selv. Jeg anser alle trekkene med unntak av trekket mindre sosial, som positive trekk. Samtlige har hatt positive relasjoner i oppveksten. Og et klart flertall har gjennom sitt ansvar for søsken utviklet en evne til å handle løsningsorientert. Nedenfor vil jeg se på personlige oppfatninger, en del av personlige egenskaper som i større grad en personlighetstrekk lar seg forme av omgivelsene.

6.3 Personlige oppfatninger

Hva trekker gruppen frem av personlige oppfatninger som har hatt betydning for en positiv utvikling? Vi mennesker besitter noen personlige oppfatninger om egne muligheter, oppfatninger som har betydning for motivasjon og personlighetsutvikling. Med oppfatninger mener jeg måter å forstå og forholde seg til ytre stimuli (Dweck 2008). Personlige oppfatninger har konsekvenser for hvordan vi velger å handle i ulike situasjoner og hvordan

vi takler utfordringer. Våre oppfatninger påvirkes av det miljøet vi er en del av. I det følgende vil jeg se på hvordan informantenes individuelle oppfatninger kommer til uttrykk. Jeg vil også se på om informantene tar del i aktiviteter som gjør hverdagen meningsfull. Jeg velger å se dette under personlige oppfatninger, fordi hvordan mennesker oppfatter ulike situasjoner påvirker om situasjonen oppleves om meningsfull. Til slutt vil det følge en mønstersammenligning av informantenes oppfatninger som illustreres i tabell 6.1.

6.3.1 Selvteori

Hvordan vi mennesker ser på endring, påvirker hvilken innsats vi legger i ulike aktiviteter. Har vi tro på at endring er mulig, vil sannsynligheten for å oppnå denne endringen øke (Dweck 2008). Nedenfor ser vi 2 av mange eksempler på hvordan informantene har hatt en oppfatning om at endring er mulig ved hjelp av innsats. Celines utsagn illustrerer en sterk tro på endring.

”Jeg spilte piano, men det er litt vanskelig når jeg er halvt døv og ikke skjønner hva jeg selv spiller. Jeg hadde som mål hvertfall å lære meg ”Fur Elise”. Et av de vakreste stykkene jeg viste om på den tiden. Når jeg hadde det litt fælt med meg selv kunne jeg sette meg ned å spille på den og ting ble bedre. Jeg brukte 4 år på å lære meg den. Da jeg hadde lært meg det stykket sluttet jeg med å spille piano”.

Desire forteller at hun selv har evnen til å påvirke egen hverdag:

”Jeg har et ordtak som sier at hvis jeg ikke har det bra, skal jeg ”faen meg” sørge for at jeg får det bra. Jeg kan gjøre endringer i livet mitt som er gode. Velge å ta gode valg. Jeg har evner og mulighet til å gjøre det, selv om ingen andre har gjort det på mine vegne”.

Disse utsagnene viser at en tro på endring bidrar til utholdenhet i situasjoner som oppleves som utfordrende.

6.3.2 Fremtidsorientering

Når jeg har sett på informantenes fremtidsorientering, har jeg avgrenset meg til å se på den siste tiden av informantenes liv. Tidsperioden har særlig påvirkning for fremtidens muligheter. Evnen til å være løsningsorientert er et aspekt som kommer tydelig frem under intervjuene. Jeg vil se på løsningsorientering som en del av fremtidsorientering, fordi det å være løsningsorientert går ut på å finne en løsning på et nåværende eller fremtidig problem. Man må kunne se fremover og ha en forståelse av hvilke konsekvenser ulike handlinger har for å kunne løse et problem. Evnen til å være løsningsorientert består altså av et fremtidsaspekt. Eirik har investert i utdanning og har i dag snart fullført en bachelorgrad. Han

har tenkt fremtidsrettet og studert for å unngå følgende:

”Jeg har hatt en frykt for å ende opp som en arbeidsledig og uanstendig boms”.

Nedenfor ser vi at Desire har et fremtidig mål som hun investerer i utdanning for å nå:

”Jeg sliter fra måned til måned med økonomien. For å unngå dette tar jeg en utdanning og er i dag lærling. Jeg ønsker å få en stabil økonomi slik at jeg kan være selvstendig”.

Celine har et fremtidig ønske om å studere. Hun er hørselshemmet og er derfor avhengig av noe tilrettelegging. Nedenfor ser vi hvordan Celine tenker løsningsorientert og er med på å muliggjøre sitt ønske om å begynne å studere.

”Jeg har snakket med universiteter og høyskoler for å få klarhet i hva jeg må gjøre for å få en nødvendig tilrettelegging. De har allerede nødvendig utstyr, det som kreves av meg er papirer som stadfester at jeg har dårlig hørsel”.

Nedenfor ser vi et av mange eksempler som kommer frem under intervjuene som illustrerer en *løsningsorientert* atferd. På spørsmål om hvordan Celine takler å møte motgang i dag svarer hun:

”Eksepsjonell flink. Er det noe som ikke fungerer fikser jeg det. Jeg har møtt så mye motgang i livet mitt, så den motgangen jeg møter i dag er ikke nok til at jeg orker å bry meg engang. Jeg kan spøke hvis andre klager over ting, og si; da jeg var på din alder fikk jeg ikke lov til å se på tv i ett helt år. Motgang preller av med en gang. Jeg har et skjold”.

Jeg ser her at samtlige er opptatt av fremtiden og evner å sette seg fremtidige mål som de tålmodig arbeider mot. Jeg ser en tendens til at informantene tillegger løsningsaspektet ved en utfordring økt fokus, fremfor tanken på selve utfordringen.

6.3.3 Målorientering

Jeg ønsker å se hvilke tendenser mine informanter viser i forhold til en prestasjonsorientert og en læringsorientert målorientering. Med prestasjonsorientert mener jeg en tendens til å presentere seg positivt for andre og unngå situasjoner hvor dette ikke er mulig.

Læringsorientert viser til et ønske om å lære og en tro på egne evner til å takle vansker.

På spørsmål om Celine turte å prøve nye ting som barn ser vi nedenfor tendenser til en *prestasjonsorientert* atferd.

”Jeg turte ikke å prøve nye ting fordi jeg var livredd for å gjøre noe galt. En gang spiste jeg kake med moltekrem og viste ikke hvordan jeg skulle angripe den. Jeg valgt å spise den med kniv og gaffel og fikk som følge av dette en smekk på hånden og måtte gå ut på gangen.

Celine viser også klare tendenser til en *læringsorientert* atferd i forbindelse med aktiviteter hun har valgt selv.

”Jeg spilte piano, men det er litt vanskelig når jeg er halvt døv og ikke skjønner hva jeg selv spiller. Jeg hadde som mål å lære meg ”Fur Elise” og brukte 4 år på å lære meg den.

Nedenfor ser vi tendenser til en *læringsorientert* og en *prestasjonsorientert* atferd hos Eirik. Han er prestasjonsorientert og uttrykker hvordan han av frykt for ikke å prestere godt nok begrenser egen innsats.

”Jeg er veldig opptatt av at jeg kan si at jeg ikke får bedre karakter fordi jeg ikke jobber hardt. Så jeg vet ikke om jeg kunne klart mer eller bedre, men du er nok inne på noe der. Frykten for å være middelmådig”.

Eirik viser tegn til en *læringsorientert* atferd når han forteller om sine tanker rundt det å gjøre det dårlig på skolen og på fotballen:

”Kunne være litt redd når det nærmet seg innsøk til videregående, jeg tenke; hvis du ikke kommer inn på allmennfag, da raser livet ditt sammen. Men jeg kjente ingen redsel for og misslykkes, litt første gangene på høyskolen men det er vanlig”.

Om ikke å prestere på fotballen uttrykker han:

”Jeg kan ikke komme på at jeg har hatt noen sånne hendelser. Jeg spilte keeper og keepere kan ofte dumme seg ut på enkelt hendelser. Men det ble fort glemt fordi alle var venner på laget. Man fikk aldri kjeft, det var mer sånn; hva faen er det du driver med. Jeg føler jeg tar kritikk også blir jeg ferdig med det”.

Alle ønsker å prestere på ulike arenaer, men det er bare de overnevnte som kommer med konkrete episoder som illustrerer en frykt for ikke å prestere.

Desire viser tegn til en *læringsorientert* atferd, på spørsmål om hvilken vanskelighetsgrad hun velger på oppgaver svarer hun:

”Det spørs hvor viktig det er. Gjelder det enkle og mindre betydelige ting kan jeg godt velge middels vanskelige oppgaver, for jeg trenger å slappe av litt også. Når det gjelder nødvendige ting har jeg ikke noe problem med å ta tak i det”.

På spørsmål om hun er redd for å ikke prestere godt svarer hun:

”Nei, aldri. Det man burde være redd for, er hva som skjer hvis man ikke prøver. Jeg jobber for å lære og for å ha denne kunnskapen i arbeidet mitt, ikke fordi jeg vil ha en høy karakter det er ikke viktig”.

Hun forteller om sitt forhold til å dumme seg ut som barn.

”Jeg har aldri vært redd for å dumme meg ut. Jeg kunne være litt sår i forhold til ting som gikk på utseende. Men det vokste jeg fra. Hvis jeg dummer meg ut så ler jeg, jeg synes det er litt komisk selv”.

Berit forteller om sitt forhold til å tape på fotballen og viser tegn til en *læringsorientert* målorientering.

”Det var kjempe kjedelig å tape men det syntes de andre også. Det var morsomt å gjøre det bra

og gjorde du det bra fikk du en stjerne, men det var ikke så farlig ikke å gjøre det bra heller.

Alle har til felles at de har noen arenaer hvor det ikke er avgjørende for dem å prestere godt. Arenaer hvor de føler det er trygt å feile eller bruke lang tid for å oppleve mestring. De har alle et hovedfokus på læring fremfor det å prestere og bli betraktet som ”flinke” av andre.

6.3.4 Opplevelse av normalitet

Hvordan mennesker ser seg selv og sin livssituasjon, påvirker individets mestring i møte med utfordringer og hvilke fremtidige mål individet evner å sette seg. Nedenfor skal jeg se på om informantene har hatt en opplevelse av normalitet i hverdagen. Opplevelsen av normalitet er noe informantene tar opp på eget initiativ, uten direkte spørsmål fra meg.

Anna forteller at hun av omgivelsene aldri har fått følelsen av at hun er annerledes.

”Vi var ikke i barnehage så vi fikk ikke en følelse av at vi var annerledes. Vi begynte i barnehage året før vi flyttet som et tiltak i hjemmet. Selv da tror jeg ikke vi tenkte over det. Men hadde vi begynt på skolen tror jeg vi hadde blitt mer bevisst på det. Det er når man begynner i barnehage og på skolen at man begynner å sammenligne seg mye mer med andre. Vi kom jo aldri dit og fikk ikke den følelsen”.

Hun forteller at hun aldri har følt seg annerledes:

”Føler ikke at det er noe med min bakgrunn som skulle ha påvirket meg til at det ikke skulle gå bra. Søsteren min var mer redd for å være annerledes enn meg, ho følte at ho var annerledes når ho måtte dra bort en helg. Sånn har ikke jeg følt det. Jeg har ikke vært redd for å være annerledes”.

Berit beskriver hvorfor hun har klart seg godt:

”Jeg føler meg ikke særlig spesiell og det er nettopp derfor jeg har kommet meg hit jeg er i dag. Og har klart meg så godt”.

Celine beskriver seg selv som veldig spesiell, dels på grunn av døvheten og fordi hun hadde spiseforstyrrelser og var veldig tynn. Hun forteller:

”De pleide å gi meg lange blikk, jeg var veldig merkelig. Når jeg møter mennesker i dag som jeg burde ha kjent kan de bare navnet mitt. De fleste holdt seg unna meg fordi jeg var veldig merkelig.

Hun forteller at hun holdt seg mye for seg selv og leste bøker, noe andre barn så på som veldig spesielt.

Eirik nevner ikke direkte slike karakteristikk. Ut i fra hans intervju tolker jeg det som han har hatt en følelse av å være normal. Han snakker derimot om situasjoner hvor han har følt seg som det jeg har karakterisert som spesiell.

”Jeg stammet, noe som var flaut og påvirket selvtilliten min. For å bedre stammingen gikk jeg til en logoped. Logopeden var en veldig rar kortvokst mann med polio og sammentrekte ledd. Jeg viste det var han som kom når det banket på klasseromsdøren. Han spurte om han kunne få ”låne” meg litt. Det var flaut og det føltes som om verden sto stille og alle glante på den lille rare mannen som skulle lære meg å snakke. Men det var ikke så ille”.

Eirik forteller at han ikke gruet seg til å gå på skolen på grunn av dette.

Flertallet har oppfattet seg selv som ”normale” barn og har ikke følt seg som annerledes enn andre barn på grunn av opplevde vansker, selv om de av og til har følt seg litt spesielle.

Nedenfor vil jeg se på om informantene opplever dagliglivet som meningsfylt. Dette er et aspekt jeg ikke anser som en direkte personlig oppfatning, men et aspekt som i høy grad lar seg påvirke av personlige oppfatninger.

6.3.5 Opplevelse av et meningsfylt dagligliv

Deltakelse i aktiviteter som oppleves som meningsfylte, gjør utfordringer lettere å forstå og mestre. En forutsetning for at mennesker kan delta i meningsfylte aktiviteter, er at de evner å oppfate ulike aktiviteter som meningsfulle og verdt å engasjere seg i. Celine begynte å spille håndball kort tid etter at hun flyttet til fosterforeldrene sine. Hun beskriver sin deltakelse i håndballen på følgende måte.

”I følge treneren vår, en tidligere landslagstrener, var jeg sikkert den beste streken som har eksistert. Jeg følte meg tilpass i rollen som strek”.

Anna, Berit og Eirik synes lagidrett og konkurransen som fulgte med var gøy, men viktigst var samholdet og det sosiale som fulgte med. De har også prøvd andre organiserte aktiviteter. Anna forteller om sitt forhold til idretten og hvorfor den har hatt en positiv effekt.

”Tror det kunne vært litt hva som helst, det var gøy at det hele tiden var noe som foregikk. Var litt rastløs før, så det var viktig at ting skjedde. Det var bra at vi var inne i et nettverk med en gang. At vi var en gjeng som var sammen på mye. At jeg var i et miljø”.

Desire, Celine og Eirik har vært aktive med individuelle aktiviteter, aktiviteter som ikke avhenger av andre menneskers tilstedeværelse. Aktiviteter som lesing, skriving og forming.

Desire: ”Når vi var hos avlastningsfamilien aktiviserte de oss med forskjellige hobby ting, jeg har alltid vært veldig glad i å tegne, male og lage ting. Du har en ide, skriver den ned, så tenker du hvordan skal jeg virkeliggjøre denne ideen? Jeg må skaffe materiale. Også begynner jeg å

bygge. Resultat er så flott og jeg er så fornøyd med å vite at det har jeg laget. Jeg tenker videre at hvis jeg kan lage noe så flott fra det materialet, er det ingenting jeg ikke kan klare”.

Alle hadde aktiviteter i barndommen de mestret og syntes var gøy, og de tok del i et nettverk som hadde positiv betydning for dem.

6.3.6 Mønstersammenligning av personlige oppfatninger

Mønstersammenligningen i tabell 6.1 viser at samtlige informanter har troen på endring og at situasjoner kan endres ved hjelp av innsats. Samtlige har også satt seg mål for fremtiden. Alle har en evne til å løse ulike problemer som oppstår. Fire har hatt en følelse av å være normale, selv om noen av informantene til tider har følt seg litt spesiell. Celine avviker og forteller at hun har følt seg veldig spesiell, hun viser til fysiske begrensninger som hørselshemmingen og andre faktorer. Samtlige lar ikke frykten for ikke å prestere hindre dem fra å søke læring og delta i ulike aktiviteter. Alle har deltatt på organiserte aktiviteter som fotball, håndball eller dansing. 3 av informantene har også vært aktive med individuelle aktiviteter som forming, lesing og skriving.

Tabell 6.1 Personlige oppfatninger om egne muligheter med betydning for motivasjons og personlighetsutvikling.

	Anna	Berit	Celine	Desire	Eirik
Selvteori	Formbart	Formbart	Formbart	Formbart	Formbart
Fremtidsorientert - Løsningsorientert	Ja Ja	Ja Ja	Ja Ja	Ja Ja	Ja Ja
Målorientering	Læringsmål	Læringsmål	Læringsmål - Også redd for ikke å prestere	Læringsmål	Læringsmål - Også redd for ikke å prestere
Opplevelse av normalitet	Ja	Ja	Nei	Ja	Ja
Opplevelse av at dagliglivet er meningsfylt - Organisert Aktivitet - Annen aktivitet	Håndball	Fotball	Håndball Lese, skrive	Dans Formingsaktiviteter	Fotball Skrive

Mønstersammenligningen i tabell 6.1 viser en trend i positive personlige oppfatninger hos samtlige informanter. Oppfatninger av negativ art kan i en viss grad ses å bli kompensert av positive oppfatninger.

6.3.7 Samlet oppsummering: Personlighetstrekk og personlige oppfatninger

Del-spørsmål 1: ” *Hva trekker gruppen frem av personlige egenskaper som har hatt betydning for en god utvikling?* Informantene trekker fram *faste personlighetstrekk* som: temperament som vekker positive reaksjoner fra andre, de er skoleflinke og sosiale. De har alle klart å opprette og ivareta et sosialt nettverk. Flertallet har hatt ansvar over småsøsken, dette har bidratt til å endre og forsterke deres selvteori med fokus på endring og en evne til å handle løsningsorientert. De beskriver tilsvarende trekk de tror andre mennesker har tillagt dem. Av mer formbare *personlige oppfatninger* trekkes frem: Samtlige informanter har en selvteori hvor troen på endring er sentral. De har fremtidsperspektiver. En læringsorientert atferd er den rådende målorienteringen. Flertallet har hatt en overordnet opplevelse av å bli behandlet normalt og har sett seg selv som et normalt barn, selv om noen av og til har følt seg litt spesielle. Alle har vært deltakere i aktiviteter som har bidratt til at hverdagen oppleves som meningsfull. Gjennomgangen viser at samtlige informanter besitter flere personlighetstrekk og personlige oppfatninger som kan karakteriseres som positive. Trekk og oppfatninger av negativ art kan i en viss grad ses å bli kompensert av positive trekk og oppfatninger.

6.4 Andre menneskers betydning for en positiv utvikling

Under 6.3 så jeg på hva gruppen trakk frem av personlighetstrekk og personlige oppfatninger som kan ha hatt betydning for deres gode utvikling. I det følgende vil jeg se på hvordan andre mennesker har vært med på å fremme og påvirke disse personlige oppfatningene. Jeg vil også se på hva andre mennesker har gjort for å fremme faktorer som gjør hverdagen meningsfylt, begripelig og handterbar for informantene. Komponentene utgjør det Antonovsky (2005) omtaler som ”Opplevelse av sammenheng” og er med på å fremme helse fremfor sykdom i hans teori.

6.4.1 Opplevelse av sammenheng

6.4.1.1 Meningsfulle aktiviteter

På hvilken måte har andre vært med på å fremme og tilrettelegge for meningsfulle aktiviteter? Meningsaspektet fremtrer gjennom områder i individets liv som er av betydning. Det er

aktiviteter som i følge Antonovsky (2005) skaper et engasjement, gir en følelsesmessig mening og ikke bare en kognitiv mening. Eirik nevner ikke direkte hvordan han begynte å spille fotball, men at fotballen har vært en aktivitet han har vært delaktig med i nabolaget og på skolen. Fotballen har blitt gjort tilgjengelig via andre menneskers tilstedeværelse. Eirik hadde en lærer som var med på å fremme og forsterke hans interesse for å skrive. Eirik forteller:

”Jeg har alltid hatt lyst til å skrive. Jeg hadde en norsk lærer som ga meg kontinuerlig bekræftelse på at jeg var flink til å skrive. Han rosa meg opp i skyene. Når han hadde rettet og satt karakter på tekster vi leverte inn, leste han alltid opp en eller to tekster foran klassen. Og da ble min tekst nesten alltid lest opp. Han sa aldri hvem sin tekst det var. Han sa hele tiden at jeg kunne nå så langt jeg ville med skrivingen min, hvis jeg jobbet med den. Han oppfordret meg til å fortsette å skrive”.

Desire ble introdusert og aktivisert med ulike hobby aktiviteter, hun forteller:

”Når vi var hos avlastningsfamilien pleide vi å bli aktivisert med forskjellige hobby ting, jeg har alltid vært veldig glad i å tegne og male, lage ting”.

Celine ble også introdusert for en aktivitet hun likte godt. Selv om dette ikke var hovedintensjonen til hennes fosterforeldre. Hun forteller hvorfor hun begynte på håndball:

”Det er politisk korrekt at små barn skal drive med sport, så det var veldig viktig for fosterforeldrene mine at de fant en idrett jeg kunne drive med. Håndball var den idretten som var lettest tilgjengelig, og de snakket med noen av foreldrene til de andre jentene i klassen min og ble enige om å sende oss på håndball. Men jeg syntes det var kjempe kult”.

Fosterforeldrene til Anna og Berit var aktive innenfor ulike foreninger, og var oppmenn innefor håndballen. Når Anna og Berit flyttet til fosterforeldrene ble de fortløpende introdusert for ulike aktiviteter.

6.4.1.2 Begripelighet

På hvilken måte har andre bidratt til å fremme faktorer som gjør hverdagen begripelig eller skaper forståelse hos mine informanter? Personer med en sterk begripelighet forventer at de stimuli han eller hun møter i fremtiden er forutsigelig, eller passer inn i en sammenheng og kan forklares (Antonovsky 2005). Jeg skal nå se på hvordan andre mennesker har bidratt til å styrke mine informanters følelse av begripelighet.

Når et barn blir tatt fra sine foreldre og overlevert til fosterforeldre, sitter barna ofte igjen med mange spørsmål. Hvis barnet har *forstått* at noe var galt *forut for omsorgsovertakelsen*, vil det være med på å styrke barnets evne til å forstå og forklare for seg selv hvorfor det nå blir flyttet fra hjemmet (Antonovsky 2005).

Anna forteller som den eneste av informantene, om sin opplevelse rundt omsorgsovertakelsen.

”Fosterforeldrene mine har fortalt meg at det virket som jeg skjønte litt hvorfor ting skjedde. Jeg hadde fått med meg hvorfor vi var i barnehage. De mente jeg skjønte at ting kom til å skje. Og da virker det jo som jeg har forstått at ting ikke var som det skulle. Det var allikevel et sjokk når omsorgsovertakelsen fant sted”.

Anna hadde en forståelse av at noe var galt forut for omsorgsovertakelsen, dette gjorde flyttingen mer akseptabel og lettere å forstå.

Andre menneskers forklaringer i *etterkant* av en omsorgsovertakelse, vil kunne hjelpe barnet med å forstå hvorfor omsorgsovertakelsen har funnet sted, og gjøre det lettere å akseptere den nye livssituasjonen og tilpasse seg fosterfamilien (Antonovsky 2005).

Vi ser i det følgende hvordan Berit fikk hjelp av fosterforeldrene sine til å skape en forståelse av hvorfor omsorgsovertakelsen hadde funnet sted.

”Jeg hadde mange spørsmål om hvorfor vi måtte flytte hjemmefra. Fosterforeldrene mine svarte så godt de kunne. De fortalte litt om hva som hadde utløst ting. Jeg skjønte ikke at ho [mor] var syk, fordi jeg ikke hadde fått det fortalt. Du skjønner ikke helt slike ting når du er liten, men når du etter hvert forstår, føler du deg mer hel og du forstår mer”.

Eirik forteller hvordan det å snakke med kjæresten har hjulpet han til å forstå og akseptere omsorgsovertakelsen. Anna omtaler ikke dette emnet og Desire har ikke opplevd noen omsorgsovertakelse. En forståelse av hvorfor omsorgsovertakelsen har funnet sted, kan hjelpe barnet med å gå videre og tenke fremover.

Det er ulike måter å oppnå begripelighet på. Ovenfor har vi sett på hvordan andre mennesker aktivt har vært med på å styrke informantenes begripelighet av egen situasjon. Andre mennesker kan også være med på å styrke en slik begripelighet på en mer passiv måte, ved for eksempel rapporter i saksdokumenter, gjennom fag og skjønnlitteratur. Celine har ikke hatt noen rundt seg som aktivt har hjulpet til med å styrke hennes forståelse og ”opplevelse av sammenheng”. Hun har selv *søkt kunnskap for å forstå*, og andre mennesker som bibliotekarene og ansatte i barnevernet, har vært med på å tilgjengeliggjøre aktuell litteratur og saksdokumenter for henne. Hun leste saksdokumentene sine fra barnevernet for å forstå

hvorfor omsorgsovertakelsen hadde funnet sted og hvorfor lovpålagt samvær med de biologiske foreldrene ikke alltid hadde funnet sted. Celine forteller:

”Da jeg var 14 år leste jeg saksdokumentene mine fra barnevernet og fikk vite hvorfor og hva som hadde skjedd de gangene vi ikke fikk besøke moren og faren vår. En hel verden åpnet seg for meg, med ny informasjon som barnevernet eller fosterforeldrene mine aldri hadde fortalt meg. Jeg måtte oppsøke sannheten selv”.

Celine oppsøkte kunnskap for å forstå verden rundt og for å forstå hva som var galt ved fosterforeldrenes levesett. Hun forteller:

”I fosterhjemmet var det en veldig tradisjonell oppdragelse hvor barn skulle sees ikke høres. Jeg ble innprentet med dette fra jeg var liten, men jeg forstod alltid at noe var galt. Jeg forstod bare ikke hva. Jeg begynte å lese bøker om barneoppdragelse og psykologi så fort jeg kunne lese. Disse menneskene sa de var kristne, men vi var bare i kirken en gang i året og det var på julaften. Det var veldig pent og pyntelig, men følte uekte. Følte ikke som noe de ville gjøre, men måtte for å opprettholde en fasade. Jeg har aldri forstått hvorfor folk later som de er religiøse når de egentlig ikke er det. Jeg begynte å lese Bibelen i 2 klasse for å forstå hvorfor. Jeg tok for meg en ny religion hvert år. Jeg lest koranen da jeg gikk i 4 klasse. En oversatt versjon, kan ikke arabisk. Jeg har brydd meg såpass mye om å forstå ting rundt meg, så jeg har oppsøkt kunnskap for å forstå”.

Offisielle personer har ledet Celine til kilder som har bidratt til begripelighet.

Et menneskes begripelighet vil kunne styrkes ved å *dele erfaringer* med noen som forstår hvordan de har hatt det og kan hjelpe med å bekrefte eller avkrefte egne tanker og følelser. Anna, Berit, Celine oppgir at de har snakket med søsken.

Celine:” Jeg og broren min har lært veldig mye av hverandre og fått utvekslet tanker om hva som har skjedd. På den måten kan vi finne ut av hvorfor vi har blitt som vi har blitt. Det har vært veldig bra på mange måter”.

Desire forteller ikke om hun snakket med brødrene sine, men på spørsmål om hun snakket med venner om ting som var vanskelig, forteller hun følgende:

”Ja, om noen ting, i forhold til moren min og sånne ting. De var ofte med meg hjem og opplevde også hvordan forholdene var hjemme hos meg”.

Eirik omtaler ikke dette temaet. De fleste i min studie får hjelp av andre med felles erfaring til å skape begripelighet.

Mennesker trenger å føle at de har tilhørighet og et hjem, et sted hvor de er velkomne uavhengig av egne prestasjoner. Anna forteller om en samtale med fostermoren:

”Jeg husker ikke dette, men fostermor har fortalt meg at når jeg var 9 år spurte jeg om jeg

skulle fortsette å bo hos dem for evig og alltid. Hun sa ja, men det har hun egentlig ikke lov til. Det var fint å få en bekreftelse på at nå skulle vi bo her. Jeg har følt det stabilt, men jeg vet at andre som har gått igjennom det samme som meg ikke har følt det stabilt”.

Et slikt svar fra Annas fostermor, har gitt Anna en følelse av stabilitet.

6.4.1.3 Handterbarhet

På hvilken måte har andre mennesker vært med på å fremme følelsen av handterbarhet hos mine informanter? Handterbarhet defineres av Antonovsky (2005) som, en opplevelse av å ha ressurser til rådighet som er tilstrekkelig til å klare krav og utfordringer man blir stilt ovenfor.

Behandlet normalt

En følelse av å være normal og ha samme forutsetninger som andre, vil være med på å styrke en persons følelse av at ulike utfordringer kan mestres. En forutsetning for at en slik følelse skal oppstå er at andre mennesker behandler deg normalt. Fosterforeldrene til Anna og Berit har styrket denne ressursen ved å behandle dem normalt, og som en del av familien med samme forutsetninger, krav og forventninger som til fosterfamiliens biologiske datter.

Berit: ”Fosterforeldrene våre har ikke syntes synd på oss eller sagt; dere klarer kanskje ikke det fordi dere er fosterhjemsbarn. Vi har blitt møtt med de samme forventningene som andre, og vi har blitt ansett som å ha de samme forutsetningene. Vi har blitt ansett og behandlet som unger generelt, og ikke følt det har var noe spesielt med oss. Blir man behandlet som man er annerledes og spesiell blir man spesiell, og hvis folk er veldig redd for at du skal utagere, gjør du kanskje dette også. Du forandrer din oppførsel i forhold til hva som forventes av deg”.

Ved å behandle dem på denne måten har de fått følelsen av at tidligere erfaringer ikke setter noen begrensninger for fremtiden. De er like godt rustet til å håndtere eventuelle utfordringer som alle andre og til å ta gode valg.

Eirik ble møtt på samme måte av en primærkontakt som jobbet på ungdomshjemmet. Hun styrket oppunder hans potensial og påpekte at han hadde evner til å mestre ulike utfordringer.

Det samme har hans samboer over 9 år gjort. Han forteller om primærkontakten:

”Ho stolte på meg og jeg stolte på ho, jeg likte ho og syntes ho var en bra person. Ho godtok ikke ting fordi man kunne sies å være i en offerrolle. Det var ingen putesying. Jeg har alltid vært veldig pratsom, så vi snakket mye og ble fort kjent. Ho viste hva jeg kunne, så det var bare å mase”.

Eirik forteller om samboeren sin:

”Jeg har fått mye støtte og hjelp fra samboeren min. Ikke sånn der putesying, hun har

sagt; skjerp deg nå jeg vet du kan det der, du må bare jobbe litt. Hun senker ikke kravene til meg selv om jeg er fosterhjemsbarn, men behandler meg normalt”.

Ut i fra det overnevnte ser jeg at det å behandle noen normalt, ved å stille krav og ha troen på at de kan mestre ulike utfordringer, er med på å fremme en ønskelig atferd og utvikling.

Forsterke personlige ressurser

Hvis en person opplever at det klarer å ta gode valg og har evner til å gjennomføre de gode valgene, vil dette øke sannsynligheten for at personen tar valg som har en positiv effekt for individet. Desire viser til hvordan hennes besøksfamilie var med på å styrke den opplevelsen.

”Vi hadde en utrolig fin besøksfamilie som hadde tre døtre. Jeg tror de viste meg at det var mulig å ha det bra. Og at jeg fortjente å ha det bra. At jeg var god nok og verdt nok til å ha det bra. Fordi det hadde jeg med dem. De viste meg at jeg kan ta gode valg. Og at jeg hadde evner og mulighet til å gjøre det, selv om ingen ande gjorde det på mine vegne. For det er det ingen som har gjort. Jeg fikk ikke hjelp fra familien min til å ta gode valg, så jeg fant tidlig ut at jeg måtte ta gode valg selv”.

Praktisk handterbarhet

Som barn og ungdom er vi økonomisk avhengig av andre voksne. Vi er avhengig av at de dekker våre primære behov som ett sted å bo, mat og klær. Det er også en del praktiske ting det er vanskelig for barn og ungdom å ordne selv. Ting man er avhengig av for å kunne ha det bra. Fosterforeldrene til Anna og Berit har fungert som mellomledd mellom dem og de biologiske foreldrene. De har ordnet praktiske ting rundt samvær.

Anna: ”De ga oss en trygghet på at det var hos dem vi skulle være nå, det var de som var foreldrene våre”.

Desire forteller at hun periodevis fra hun var 13/14 bodde hos 3 venninner som var søsken.

”Det har vært viktig for meg å kunne bo hos dem, de tok meg inn som en del av familien”.

Hun forteller også hvordan hun fikk hjelp til å mestre hverdagen etter at hun fikk datteren sin.

”Da datteren min var litt over en måned, flyttet vi på et mødre hjem i byen. Vi var der i 1 år og 2/4 måneder. Der fikk vi en utrolig god starthjelp og støtte, og omsorg og veiledning i familieliv. Vi mottok mange forskjellige typer tilbud som bidro å hjelpe oss veldig”.

Eirik forteller hvordan barnevernet hjalp til med å tilrettelegge det økonomiske da han begynte på folkehøyskolen.

”Barnevernet snakket med folkehøyskolen og husøkonomen som hadde med økonomien. Hvis det var noe med penger kunne jeg snakke med henne. Hun styrte en konto som jeg hadde”.

Alle viser til hendelser hvor de har fått hjelp av andre til å løse praktiske ting som har hatt en positiv effekt.

Relatere til andre i samme situasjon

Under 6.4.1.2 så jeg på hvordan mennesker kan oppnå forståelse gjennom å dele erfaring. Her er fokuset mitt på det å relatere til andre i samme situasjon. Vi kan lære mye av å relatere til andre mennesker som har vært i samme situasjon som en selv. Det kan hjelpe en med å se egenskaper ved en selv som en tidligere ikke har tenkt på. Besittelse av egenskaper som gjør deg i stand til å mestre ulike utfordringer. Slike personer kan være fiktive som hos Celine:

Celine: ”Når ting var litt vanskelig rundt meg, lukket jeg meg inne i meg selv. Snakket med bøker, gjerne hovedpersonene i bøker som jeg kunne relatere meg til. Jeg fant gjerne bøker om andre fosterbarn som hadde hatt det fælt men allikevel klart seg. Slik kunne jeg ta i mot mye fælt selv. Jeg kunne lese en bok og være den hovedpersonen hel uke, bare for å overleve.

Det å kunne relatere til andre mennesker og se hvilke ressurser de har brukt for å mestre ulike utfordringer har hjulpet Celine med å styrke og ta i bruk tilsvarende ressurser.

Andre mennesker har hjulpet informantene til en ”Opplevelse av sammenheng”. De har fremmet og tilrettelagt for meningsfulle aktiviteter, forsterke deres begripelighet og følelse av handterbarhet.

6.4.2 Personlige oppfatninger påvirket av andre

Hva har andre mennesker gjort som har vært med på å påvirke informantenes personlige oppfatninger? Under punkt 6.3 så vi på hvordan informantenes oppfatninger kommer til uttrykk. I det følgende vil jeg se på hvordan andre mennesker har påvirket disse personlige oppfatningene. Jeg vil begrense meg til å se på faktorer andre mennesker har bidratt til å fremme via diskurser og ved å behandle informantene normalt.

6.4.2.1 Diskursens betydning

Andre mennesker har gjennom diskusjon med informantene påvirket deres personlige oppfatninger på ulike måter. De har også fungert som modeller ved å vise at de besitter ulike oppfatninger. Nedenfor skal vi se på noen utvalgte sitater som illustrerer dette. Desire beskriver hvordan avlastningsfamilien påvirket hennes tro på at det var mulig å ha det bra. De bidro til å utvikle en *selvteori* hvor *troen på endring* var sentral.

”De viste meg at jeg var god nok og verdt nok til å ha det bra. Fordi det hadde jeg med dem.

De viste meg at det ikke var umulig at jeg kunne ha det bra, og at jeg ikke måtte ha det sånn som jeg hadde det når jeg var hjemme. De sa mange fine ting til meg som bygde opp min selvtilit. Som følge av dette var jeg helt fast bestemt på at jeg kan ha det bra”.

Desire sine fosterforeldre påvirket hennes selvteori ved å vise henne at hun kunne ha det bra. Celine forteller hvordan diskusjon med en kompis i ungdomsårene, hjalp henne med å utvikle er *fremtidsorientering*.

”Han satt ting rundt meg i perspektiv. Han fikk meg til å si at jeg vil bo i ungdomshjemmet når det egentlig var meningen at jeg skulle flytte. Han fikk meg til å tørre å si at jeg ville fortsette å bo der til barnevernet. Det var de som bestemte hvor jeg skulle bo. Han gikk igjennom og fortalte hvilke valg jeg hadde og hvilke konsekvenser ulike valg kunne få. På den måte kunne jeg forstå effekten av ting og se hva som var ønskelig kontra noe annet”.

Eirik beskriver hvordan hun som jobbet på ungdomshjemmet fremmet en *løsningsorientert* atferd og hjalp han med å nå *fremtidige mål*. Dette gjorde hun ved å skissere handlingsalternativer og påpeke konsekvensene av ulike valg. Eirik forteller:

”Det var veldig mye mas. Hun sa; du kan ikke være mer borte fra skolen, da får du for mye fravær”.

Menneskers *fremtidsorientering* kan utvikles, ved hjelp fra andre til å skissere handlingsalternativer og mulige konsekvenser.

Andre mennesker har gjennom diskusjon vært med på å fremme en *prestasjonsorientert målorientering*. Vi ser en klar frykt for å feile og en tendens til og aldri være fornøyd med egne prestasjoner i Celines følgende sitat:

”Selv om jeg hadde vært flink på skolen og jeg fikk 6 følt jeg ikke at jeg hadde vært flink. Jeg følte alltid at jeg gjennomførte middelmådig. Og at jeg kanskje kunne ha gjort noe mer. Det var fordi at når jeg kom hjem med en 5 eller 6 så spurte fosterforeldrene mine om hvorfor jeg ikke fikk en 6 eller 6⁺. Det var alltid noe som var feil, så jeg ble vant til å lete etter feil. Hvis adoptivbroren min fikk en 4 og jeg en 5, fikk han alltid positiv respons, men meg spurte de om hvorfor jeg ikke hadde gjorde det bedre”.

Eirik forteller hvordan fosterforeldrene hans har bidratt til å bygge opp en frykt for å være middelmådig og forsterket en *prestasjonsorientert målorientering*.

”Jeg var ganske flink på skolen, så fosterforeldrene mine hadde høye forventninger til meg. Tror jeg hadde bare m og ingen g. De pleide å si; skjerp deg nå, hvis ikke så ender du opp som en jævla sosialklient, sånn som den forbanna moren din. De har bidratt til at jeg har et nesten foraktfullt syn de marginaliserte grupper”.

Dette har ført til at Eirik er redd for ikke å prestere godt nok. Denne frykten hindrer han fra å gjøre så godt han kan. Han er redd for at hans frykt for å være middelmådig skal bli virkelig.

Eirik viser som den eneste informanten til en konkret diskusjon med kjæresten sin, som har vært med på å fremme en *læringsorientert atferd*. Eirik forteller:

”Kjæresten min har sagt nå må du skjerpe deg, du klarer det her, men da må du jobbe litt”.

6.4.2.2 Å bli behandlet normalt

Følelsen av å være *normal* påvirkes i stor grad av omgivelsene rundt. Andre mennesker har vært med på styrke og fremme denne oppfatning hos informantene på ulike måter. Berit forteller som nevnt tidligere (pkt 6.4.3) at hun har blitt behandlet normalt av fosterforeldrene.

”Fosterforeldrene våre har ikke syntes synd på oss eller sagt; dere klare kanskje ikke det fordi dere er fosterhjemsbarn”.

Anna beskriver fosterforeldrenes behandling på samme måte. Eirik opplevde å bli behandlet normalt av hun som jobbet på ungdomshjemmet da han flyttet dit. Eirik forteller:

”Ho var streng og en person jeg hørte på, hun, kombinert med min egen frykt for å ende opp som en uanstendig, boms, førte til at jeg etter hvert begynte å høre etter. Jeg måtte undertegne kontrakter som hun oppbevarte i safen på kontoret. Med for eksempel, midt i uken drikking skal opphøre”.

Når Eirik har blitt behandlet normalt og blitt satt krav til, har dette påvirket hans selvoppfattelse. Han lar seg ikke begrense av tidligere erfaringer. Avlastningsfamilien til Desire var med på å fremme en følelse av at hun var normal, ved at hun fikk ta del i aktiviteter som var vanlig for barn og ungdom på hennes alder. Denne følelsen kan også ha blitt styrket ved at hun ble behandlet godt og lærte at hun kunne ta og fortjener og ta gode valg.

Det å bli behandlet ”normalt” fører til en positiv endring av eget selvilde og har bidratt til at informantene setter seg mål for fremtiden.

6.4.3 Andre menneskers betydning: Mønstersammenligning

I tabell 6.2 ser vi at andre mennesker har vært med på å fremme og tilrettelegge for informantenes ”Opplevelse av sammenheng”. Andre mennesker har styrket faktorer som gjør hverdagen meningsfull, styrket informantens begripelighet og opplevelse av handterbarhet. Informantene viser til ulike diskurser som har vært med på å endre deres personlige oppfatninger. 2 omtaler direkte episoder hvor andre har påvirket deres selvteori. 2 forteller hvordan andre mennesker har styrket deres fremtidsorientering ved å skissere ulike handlingsalternativer og har hjulpet dem med å se konsekvensene av disse. 2 omtaler hvordan

fosterforeldrene har vært med på å fremme en følelse av at egne prestasjoner aldri er gode nok og en frykt for og mislykkes. Eirik omtaler som den eneste hvordan hans kjæreste har bidratt til å styrke en læringsorientert atferd. Alle omtaler direkte eller indirekte hendelser hvor de på et tidspunkt blir behandlet som andre barn, av andre mennesker med særlig påvirkning for deres hverdag.

Tabell 6.2 Andre menneskers påvirkning

	Anna	Berit	Celine	Desire	Eirik
Har andre mennesker bidratt til å styrke informantenes "Opplevelse av sammenheng"?					
	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Hvordan har andre mennesker påvirket informantenes personlige oppfatninger?					
Gjennom diskurs					
Selvteori				Skapt situasjoner hvor hun opplever at det er mulig å ha det bra	Vist til at endringer er mulig ved hjelp av innsatts
Fremtidsorientering			Hjelp til å skissere handlingsalternativ		Påminnelse av konsekvenser
- Prestasjonsmål				Aldri fornøyd med det hun presterer	Aldri fornøyd med det han presterer
- Læringsmål					Fokus på mestring gjennom innsats
Behandlet normalt					
	Behandlet normalt - Barn	Behandlet normalt - Barn	Behandlet normalt - Ungdom	Behandlet normalt - Barn	Behandlet normalt - Ungdom

Det er viktig å merke seg at tabellen kun viser til konkrete eksempler som har kommet frem under intervjuene. Tabellen har ikke til hensikt å vise hvilke faktorer som er dominante hos informantene, men hvordan andre har forsterket ulike faktorer. Flere viser til episoder hvor en læringsorientert atferd har blitt forsterket, dette må ikke forveksles med at dette er den dominerende målorienteringen hos informantene. Jeg ser at andre mennesker på ulike måter

har vært med på å forsterke det Antonovsky (2005) omtaler som ”Opplevelsen av sammenheng” hos mine informanter. Andre mennesker har påvirket informantenes personlige oppfatninger på ulike måter ved å behandle dem normalt, ved å være gode modeller og gjennom ulike diskurser. Det eksisterer store forskjeller i forhold til hvilke faktorer som har bidratt til utviklingen av de ulike komponentene. Det eksisterer også forskjeller i forhold til når ulike faktorer blir fremmet eller styrket.

6.4.4 Oppsummering: Andre menneskers betydning

Del spørsmål 2: ”Hvordan beskriver disse unge voksne andre menneskers betydning for deres positive utvikling”? For å besvare denne del-problemstillingen har jeg sett på hva andre mennesker har gjort for å styrke informantenes opplevelse av meningsfullhet, begripelighet og handterbarhet av livet. Komponentene utgjør det Antonovsky (2005) omtaler som ”Opplevelse av sammenheng”. Komponentet meningsfullhet har blitt styrket ved at informantene indirekte eller direkte har blitt introdusert for positive aktiviteter. Andre mennesker har bidratt til at informantene klarer å se meningen i ulike aktiviteter og får lyst til å delta. Andre mennesker har styrket informantens opplevelse av begripelighet gjennom dialog, ved å svare på spørsmål og hjelpe informantene til å forstå hvorfor for eksempel omsorgsovertakelsen har funnet sted. Begripelighet har også blitt fremmet ved at informantene har snakket med andre med felles erfaring. Andre mennesker har også passivt styrket informantens begripelighet, ved å hjelpe de med tilgang til saksdokumenter, faglitteratur og skjønnlitteratur. Andre har styrket informantenes opplevelse av handterbarhet og en oppfattelse av normalitet ved å behandle dem ”normalt”, ved å stille samme krav og ha samme forventinger til dem som til andre på samme alder. Dette har bidratt til å skape en følelse hos informantene om at de har ressurser til å handtere ulike utfordringer. Det har forsterket og fremmet en tro på at de klarer å ta gode valg. De har dekket praktiske fysiologiske behov. Celine har relatert til andre mennesker i samme situasjon som har klart seg godt. Dette har gitt henne troen på at hun besitter nødvendige ressurser for å mestre vanskelighetene. Andre mennesker har påvirket informantenes personlige oppfatninger. Deltakelse i ulike diskurser har bidratt til modning hos informantene og har påvirket informantenes selvteori, ved å vise dem at de kan og fortjener å ha det bra. Andre har påvirket deres selvteori ved blant annet ikke å godta dårlige resultater eller oppførsel fordi de har hatt det vanskelig. En fremtidsorienterting har gjennom diskursen blitt styrket ved at ulike handlingsalternativ og konsekvensene av disse har blitt skissert. En læringsorientert atferd har

blitt fremmet, ved at andre mennesker har påpekt at informantene kan klare ulike ting hvis de jobber hardt og bruker passende strategi.

6.5 Personlige strategier for å takle vanskeligheter

Informantene kommenterer strategier som lar seg samle i tre punkter: Å uttrykke følelser, skape positive erfaringer, og fokus på fremtiden. Disse perspektivene er lært av andre og utviklet av informantene selv. Jeg vil gi eksempler som illustrer disse perspektivene, før sammenligningen av mine fem kasus.

6.5.1 Uttrykke følelser

Det er stor enighet blant forskere om at det er viktig å få uttrykk for følelsene sine (Pervin & Cervone et al. 2005). Å uttrykke følelser kan ses som ett ledd i prosessen mot å klare seg godt selv om man har opplevd vansker. Celine forteller:

”Ved å fortelle andre folk om meg og min bakgrunn får jeg større aksept for meg selv. Hver gang jeg forteller om meg selv blir jeg mer hel, akkurat som et puslespill som blir mer og mer riktig”.

Desire forteller om hvilken metode hun har brukt for å uttrykke følelser.

”Jeg har skrevet brev til forskjellige mennesker i livet mitt med spørsmål. Jeg leverer ikke brevene, de er bare for min egen del. Jeg skriver ned egne tanker for å få de ut. Jeg har lært at det å uttrykke følelser er veldig viktig, for hvis ikke samler de seg opp”.

Hun forteller hva hun gjør for å normalisere egne følelser.

”Når ting til tider er litt tøft sier jeg til meg selv at det er normalt at ting av og til er litt vanskelig. Det bør ikke være fordi jeg er barnevernsbarn, eller fordi jeg har opplevd noe grusomt. Jeg er normal og har evnen til å være lei meg og har lov til å gråte hvis jeg er lei meg. Så kan jeg gå videre og tenke på de viktige tingene. Jeg har også litt galgenhumor og det tror jeg har hjulpet”.

Eirik forteller om hvordan det har hjulpet han å snakke med sin kjæreste over 9 år:

Gjennom å snakke om ting som har skjedd, lærte jeg at det er lov til å kjenne på de negative følelsene til familie. Ikke styrke dem, men erkjenne at ting er som de er. Jeg trenger ikke prøve å skape noen illusjon om at det var en helt håpløs omsorgsovertakelse og at mamma var flink. Jeg har fortsatt det kjenner jeg at jeg forsvarer barndomshjemmet noe”.

Et barn er avhengig av berøring og kjærlighet for å utvikle seg optimalt (Smith & Ulvund 1999). Berøring er en måte å uttrykke og få aksept for egne følelser. Celine var ikke vant til at

berøring var av positiv art, hun har forbundet berøring med smerte. Hun forteller hva familien i ungdomshjemmet gjorde for å endre denne oppfatningen:

”De begynte å introdusere det å ta på hverandre, slik at jeg skulle føle det var normalt og bli tatt på å føle meg vel i egen kropp. Jeg klarte da etter hvert å bli kvitt spiseforstyrrelsen. Jeg introduserte selv klemming i familien til min nåværende kjæreste, fordi man får på en måte aksept for egen situasjon og kropp når man gjøre det”.

Det å introdusere ”klemming” er også en måte å skape positive erfaringer på, dette skal jeg se nærmere på i neste punkt. Man bytter ut de negative assosiasjonene man har i forhold til berøring, med nye positive assosiasjoner som blir vekket gjennom positive følelser. Jeg ser her at de informantene som ikke har kommet i gode fosterhjem har funnet ulike måter og uttrykke følelsene sine på.

6.5.2 Samle positive erfaringer

Mennesker som har hatt en vanskelig eller komplisert barndom som mine informanter, vil ofte ha mange negative erfaring i forhold til positive. Det å skape nye positive erfaringer eller bytte ut negative med positive, har vært en viktig strategi for flere av mine informanter. Vi ser nedenfor at 3 av mine informanter har hatt fokus på nettopp dette.

Celine: ”Jeg prøver hele tiden å bytte ut hva som står på knaggen, bytte ut en negativ hendelse med en positiv hendelse. Oppsøke samme type situasjon, men nå få et annet utfall”.

Desire forteller hvordan hun lot de negative erfaringene få mindre plass:

”Det hjelper å øke de positive erfaringene, relasjonene og aktivitetene som gjør at du føler deg bedre, bruke energien sin på det. For gjør du det, så får de dårlige erfaringene og tankene mindre og mindre plass”.

Berit forteller hvordan hun har hatt fokus på å bytte ut negative tanker med positive:

”Jeg har lært meg at det hjelper å erstatte negative tanker med positive. Hvis jeg begynner å få dårlig samvittighet for at jeg for eksempel ikke vil besøke mine biologiske foreldre tenker jeg; hvordan var det her igjen med dem, hvordan har livet mitt vært. Også bestemmer jeg meg for at nei, jeg vil ikke la disse negative tankene få plass. Det hindrer usikkerheten å vokse”.

De har alle fokus på å gi det som er positivt mer plass. Hos mine informanter ser det ut som om dette bidrar til å moderere effekten av negative hendelser.

6.5.3 Fokus på fremtiden

Man kan endre fremtiden, men ikke fortiden. Det er derfor viktig å fokusere på fremtiden og ikke la seg begrense av det som har skjedd tidligere. Celine forteller hvordan hun bruker kunnskap om fortiden til å fokusere på fremtiden:

”Ved å vite hva jeg har gjort og hvorfor jeg har gjort som jeg har gjort, kan jeg forhindre at dette skjer igjen. Jeg kan ikke gjøre noe med bakgrunnen min, men jeg kan påvirke fremtiden”.

Desire forteller at hun har glemt mange ting hun har opplevd:

”Jeg fikk utlevert noen dokumenter fra barnevernet og det er rart å lese mange ting som jeg ikke husker. Jeg tror hjernen min har hjulpet meg med å sortere bort og blokkere totalt unødvendige ting som jeg ikke trengte å huske videre. For hvis jeg hadde husket alle disse hendelsene så hadde jeg kanskje ikke tenkt så positivt om ting”.

Berit forteller:

”Husker ikke så mye fra tiden før vi flyttet i fosterhjemmet. Og jeg tror det er litt sent og hente opp det jeg har glemt. Jeg har kanskje bare valgt ikke å huske”.

Anna og Eirik omtaler ikke direkte samme emne. Men de snakker begge om fremtiden og dens muligheter, fremfor å la seg begrense av fortiden.

Ved å *relatere til hovedpersoner* i bøker som har hatt det vanskelig, men som allikevel klarer seg godt, gir det håp om at fremtiden kan bli god. Det kan være med på å rette fokus på fremtidens muligheter fremover bakover på ting som har vært vanskelig. Celine omtaler hvordan hun ved å relatere til hovedpersoner i bøker, klarte og mestre sin vanskelige hverdag. Hun forteller:

”Jeg pleide å snakke med bøker, gjerne hovedpersonene i bøkene, personer jeg kunne relatere meg til. Jeg fant gjerne bøker om andre fosterbarn som hadde hatt det fælt, men som allikevel klarte seg. Slik kunne jeg ta i mot mye fælt selv. Jeg kunne lese en bok og være hovedpersonen en hel uke, bare for å overleve”.

Når man vokser opp i et miljø preget av mennesker som gjør dårlige valg og opptrer på en voldelig måte er det lett og la seg påvirke og imitere deres oppførsel. For å unngå å bli som disse i fremtiden tenker Desire på følgende måte:

”De dagene hvor du føler at alt er dritt og folk er sure og grinete, slemme, voldelige og ondskapsfulle, da skal du minne deg selv på at du ikke skal bli som dem. Du skal ikke la dem påvirke deg til å bli et dårlig menneske. Prøv og vær trofast mot det beste i deg selv”.

Jeg ser at informantene ikke har gitt rom for alle de negative minnene, de omtaler en tro på en fremtidig endring.

6.5.4 Personlige strategier: Mønstersammenligning

Tabell 6.3 viser at de informantene som er oppvokst i et dårlig fosterhjem eller har blitt boende i et dårlig hjem, omtaler strategier som går på å uttrykke følelser. Celine har relatert til hovedpersoner i bøker for å gjøre hverdagene enklere. Celine er den eneste som oppgir en mangel på venner i barneårene. Kanskje Celine kompenserer for mangelen på venner ved å søke kunnskap og relatere til rollefigurer i bøker som også har hatt det vanskelig. Hun introduserer klemming som en metode for å få aksept for egen kropp, dette er kanskje noe de andre har fått i større grad på grunn av deres tilhørighet til et vennenettverk. 3 har hatt et fokus på å bytte ut negative tanker og erfaringer med positive. Samtlige har et fokus på fremtiden, de tenker fremover på hva de ønsker å oppnå. 2 beskriver det jeg har kalt alternative metoder, dette er konkrete metoder de har brukt som har vært med på å rette deres fokus fremover. En av disse alternative metodene er å bruke tidligere omsorgspersoners negative påvirkning, som et eksempel på hva de ikke ønsker for seg selv i fremtiden.

Tabell 6.3 Strategier benyttet for å takle vansker

	Anna	Berit	Celine	Desire	Eirik
Uttrykke følelser			Skrive Snakke Rollespill Kroppskontakt		Snakke
Positive erfaringer		Erstatte negative tanker med positive	Erstatte negative erfaringer med positive	Erstatte negative tanker og erfaring med positive	
Fokusere på fremtiden	Ja	Ja	Ja Bruk av alternativ metode	Ja Bruk av alternative metoder	Ja

6.5.5 Oppsummering: Personlige strategier

De som ikke har tilbrakt store deler av oppveksten i et ”normalt” hjem, beskriver at de har fått mulighet til å uttrykke sine følelser. De har alle fokus på fremtiden noe som sammenfaller godt med deres oppfatning om troen på endring. Slik jeg ser det er det en forutsetning for at en person skal klare å ha et godt liv. Et flertall er opptatt av å bytte ut negative erfaringer med positive, dette bidrar til å opprettholde et fokus på fremtiden.

6.6 Samlet oppsummering: Resultater

Kapittelet har gjennom å belyse de ulike del-spørsmålene ledet fram til kunnskap som samlet besvarer hovedproblemstillingen: *Hvorfor klarer noen mennesker å skape seg gode voksenliv selv om de har opplevd ulike vansker i barndommen?* De resiliente unge voksne i min studie trekker frem *stabile personlighetstrekk* (pkt 6.2): temperament som vekker positive reaksjoner fra andre, de er skoleflinke og sosiale. De har klart å opprette og ivareta et sosialt nettverk. Et flertall har hatt ansvar over småsøsken og har vist en sosial ansvarlighet. De trekker også frem mer *formbare personlige oppfatninger* (pkt 6.3) som: En selvteori hvor troen på endring er sentral. Informantene har fremtidsperspektiver som de klarer å jobbe mot. En læringsorientert atferd er den rådende målorienteringen. De oppfatter seg selv som normale. Alle har vært deltakere i aktiviteter de har oppfattet som meningsgivende. Samtlige besitter flere oppfatninger om egne muligheter som kan karakteriseres som positive. De oppfatningene som ses som lite ønskelig, kan ses og kompenseres av andre.

Informantene viser til *andre menneskers betydning* for deres positive utvikling (pkt 6.4). Andre mennesker har gjennom ulike diskurs og ved å fungere som modeller bidratt til å styrke informantens ”opplevelse av sammenheng”, ved å fremme og tilrettelegge for at informantene har fått ta del i meningsfulle aktiviteter, andre mennesker har styrket deres opplevelse av begripelighet og handterbarhet. Gjennom ulike diskurser og ved å behandle informantene normalt og fungere som modeller, har andre mennesker bidratt til å påvirke informantenes personlige oppfatninger. De har påvirket informantenes selvteori, fremtidsorientering og målorientering.

Informantene viser til *strategier* som har bidratt til å fremme deres positive utvikling (pkt 6.5). Strategiene som informantene har brukt for å takle vanskeligheter lar seg samle i 3 kategorier. *1 Uttrykke følelser:* Informantene som ikke har kommet i gode fosterhjem, har funnet ulike måter å uttrykke følelsene sine på. De har snakket med andre mennesker, skrevet brev, dikt og spilt rollespill. *2 Positive erfaringer:* De har byttet ut negative erfaringer med positive eller skapt nye positive erfaringer, dette har bidratt til at opplevde vanskeligheter får mindre fokus. *3 Fokus på fremtiden:* Alle er fremtidsrettet og snakker om muligheter i fremtiden, fremfor begrensninger på grunn av fortiden.

I neste kapitel vil jeg se hvordan resultatene som har kommet frem i dette kapitlet kan ses i forhold til mitt teoretiske utgangspunkt.

7.0 DISKUSJON

Hensikten med denne studien var å forstå hvorfor noen mennesker har en positiv utvikling til tross for omstendigheter i oppveksten som skulle tilsi noe annet. Resultatene viser at personlige ressurser i form av karakteristiske trekk og personlige oppfatninger har mye å si. Først vil jeg se på karakteristiske trekk ved personligheten (pkt 7.1.1), hvor temperament, sosiale ferdigheter og skoleflinkhet fokuseres. Videre ser jeg på den betydningen personlig oppfatning (pkt 7.1.2) som selvteorier, målorientering, fremtidsperspektiv og ”Opplevelse av sammenheng” har hatt for en positiv utvikling hos disse unge voksne. Deretter tar jeg for meg hvordan andre mennesker i deres omgivelser har bidratt til å forme deres oppfatninger og tro på muligheten for å gjøre gode valg for eget liv gjennom diskurs, ledet deltakelse og modellering (pkt 7.2). Hvilke strategier de har brukt for å takle vanskeligheter og hvordan deres framgang er i forhold til andre unge med tilsvarende bakgrunn trekkes fram i det som følger (pkt 7.3). Deretter retter jeg et kritisk blikk mot eget arbeid (pkt 7.4), ser på pedagogiske konsekvenser som kan trekkes av mine funn (pkt 7.5), og problemstillinger som kan være interessante for videre forskning (pkt 7.6). Til slutt avslutter jeg med noen avsluttende betraktninger i tilknytning til mitt ”case” Ola (pkt 7.9).

7.1 Personlige ressurser

7.1.1 Karakteristiske personlighetstrekk

Informantene trekker frem enkelte faste personlige egenskaper som de mener har hatt betydning for deres gode utvikling. Følgende 3 trekk utpeker seg: de har positivt temperament, de er sosiale og skoleflinke. Når det gjelder *temperament* så tiltrakk alle seg positive reaksjoner fra andre og omtaler seg selv som et snilt barn, jeg anser snill for å være et temperamentstrekk. De nevner også andre karakteristikk jeg tolker som paralleller til det å oppfatte seg som et snilt barn, som å være omsorgsfull, demokratisk, vise glede, være rettferdig og inkluderende. Når det gjelder å være *sosial*, så var 4 av mine 5 informanter sosialt aktive i barndommen og opplevde å ha venner og langvarige vennskap, alle var sosialt aktive i ungdomsårene. Alle var i oppveksten aktive innenfor idrett. I forhold til det tredje trekket, *skoleflink*, klarer 4 seg godt på skolen fra ung alder. Desire gjør det mindre godt på grunnskolen grunnet konsentrasjonsproblemer, ikke fordi hun ikke var flink. Hun er i dag student og opplever at hun mestrer studiene.

Resultatene mine replikerer sentrale funn i Kauai-studien. De resiliente i Kauai studien ble karakterisert på følgende måte: begge kjønn var generelt mer aktive og tok oppmerksomhet, var tillitsfulle og responderte på sosial samhandling. Jentene omtales av sine mødre som kjærlige og kosete, mens guttene som ”naturlig gode” og ”lette å ha med og gjøre”. De resiliente barna hadde en normal intelligens, var sjarmerende og tiltrakk seg positive reaksjoner fra andre (Werner & Smith 1982). Fellestrekkene mellom Kauai studien og mitt utvalg er slående og er med på å styrke antakelsen om at det å være skoleflink, sosial og ha temperamentstrekk som vekker positive reaksjoner, bidrar til å fremme en resilient utvikling. Samtlige informanter oppgir at de på et tidspunkt har opplevd langvarige vennskap til familiemedlemmer eller andre. Dette replikerer sentrale funn i Isle og Wight” studien. Studien viser til en sammenheng mellom langvarige vennskap og utviklingen av resiliens (Collishaw et al. 2007).

Barn med negative temperamentstrekk vil tiltrekke seg negative følelser og en negativ atferd fra omsorgspersoner. Dette er med på å øke sannsynligheten for at barnet får en negativ utvikling (Rutter 1990). Mine informanter besitter positive temperamentstrekk og har vekket positive reaksjoner fra andre. En studie foretatt på sammenheng mellom enzymet monoaminoxidase (MAOA) og utviklingen av aggresjon og antisosial atferd, viser til at gutter med et genetisk anlegg som tilsvart høy MAOA var langt mindre tilbøyelige for å utvikle aggresjon og antisosiale problemer, enn gutter som hadde lav MAOA (Caspi et al. 2002). Eirik karakteriserer seg selv som rolig og opptatt av å ivareta en rolig ytre fasade. Eksempelvis forteller han: *”Jeg var aldri den som laget scener, jeg har vært opptatt av å forholde meg anstendig med en respektabel fasade. Jeg har aldri vært den som roper høyest, jeg har vært litt mer sånn diplomatisk tror jeg”*. Eiriks rolige væremåte kan i følge studien på MAOA ses som en konsekvens av et genetisk anlegg med høy MAOA.

Mine informanter var tydelig ”underernært” på positiv stimulus. Når de først ble eksponert for positiv stimulans var det ikke mye som skulle til før de utviklet seg i positiv retning. Berits utsagn illustrerer dette godt: *”Jeg var ikke vant til å ha noen omsorgspersoner, så jeg var klar for å finne noen. Jeg var mottakelig og klar”*. Et menneskes temperament påvirker hvilke situasjoner det oppsøker og hvordan det påvirkes av ulike hendelser. Eysencks (2006) introverte og ekstroverte grupper opplever verden ulikt. Introverte er rolige og reserverte,

reflekterte og lite impulsive, de søker orden i livet sitt og unngår å ta unødvendig risiko. De er sensitive ovenfor stimulering og vil lettere en ekstroverte, få en følelse av at en opplevelse er behagelig. Jeg ser at mine informanter kan vise trekk som sammenfaller med det Eysenck omtaler som et introvert temperamentstrekk. Eirik var i et miljø preget av mye alkohol og skulking fra skolen noe han nevner som et problem i ungdomsårene. Flere av de andre informantene hadde imidlertid mulighet til slike valg i sitt miljø, uten at de oppsøkte det i betydelig grad. Informantens temperamentstrekk har bidratt til at disse negative påvirkningskildene har blitt avvist eller fått mindre effekt. Informantenes temperament kan sammenfalle med det Kvello (2010) omtaler som et lett temperament. Mennesker med et lett temperament karakteriseres ved at de er tilpassningsdyktige. I tråd med Eysenck (2006), Rutter (1990) og Kvello (2010) ser jeg at informantens temperament spiller en sentral rolle i forholdt til hvilke krav individet har til omverdenen og hvilke situasjoner individet oppsøker og skaper.

Kauai studien, ”Isle of Wight”, forskning på MAOA og teori om temperament ser ut til å skape en forståelse av hvorfor samme grad av risiko kan ha ulik effekt hos forskjellige mennesker. Teorien hjelper oss å forstå hvorfor noen individer som har blitt eksponert for høy grad av risiko har en resilient utvikling, mens andre som har blitt eksponert for lavere grad kan ha en dårlig utvikling. Kanskje har en lav risiko ført til en dårlig utvikling, fordi personene ikke har fått bevissthet om og hjelp til å utvikle temperamentet til en ressurs (Hobfoll 2001)?

7.1.2 Personlige oppfatninger

Informantene trekker frem ulike personlige oppfatninger, som har hatt en positiv betydning for deres gode utvikling. Samtlige informanter har trodd at de gjennom hard innsats og riktig strategibruk vil klare å løse ulike utfordringer og problemer. De har ikke latt familiebakgrunn eller det at de har vært barnevernsbarn sette begrensninger for hva de selv tror de kan oppnå i livet. Tiltross for mangelfulle ressurser i form av et ustabil hjemmemiljø har de klart å oppnå nye og styrke eksisterende ressurser. De har i tråd med Hobfolls (2001) ”Conservation of Resources Theory” (COR) vært bevisst på sine egne ressurser, og benyttet dem for å oppnå nye. Informantene ser ikke på seg selv som annerledes, selv om de har opplevd vansker de fleste ikke har møtt. De har alle vært deltakere innenfor arenaer hvor de ønsker å prestere og arenaer hvor deltakelse og læring er viktigere enn prestasjoner. De opplever det som kjedelig

og ikke prestere på ønsket arena, men manglende prestasjon forhindrer dem ikke fra å prøve igjen. For eksempel ønsker Eirik å gjøre det godt på skolen, men påpeker at han nesten ikke leser. Hans resultater er ikke dårlige, men dårligere enn hva han personlig ønsker å oppnå. Selv om Eirik ikke presterer på ønsket nivå, forhindrer ikke dette han fra og prøve igjen. Informantene setter seg fremtidige mål som de arbeider mot å nå. Samtlige har evnet å oppfatte ulike aktiviteter som meningsfulle og verdt å engasjere seg i, de har alle deltatt i organiserte aktiviteter.

Jeg ser at informantene besitter det Dweck (1999) i sin selv-teori omtaler som et formbart syn på egen intelligens, et syn hvor troen på endring er sentral. Troen på endring vil i følge selv-teori bidra til at flere utfordringer løses og en utvikling av individet (Dweck 1999). Hobfoll (2001) forteller oss at mennesker blir stresset når deres ressurser er mistet, truet eller svekket. I tråd med Hobfolls definisjon av stress vil mine informanternes tro på endring bidra til å forhindre eller minske deres opplevelse av stress. Dette skjer fordi de selv tror de vil kunne forhindre at deres ressurser blir svekket eller mistet. Ved å prøve ut ulike strategier for å løse et problem, øker sannsynligheten for å løse problemet og gjenvinne tapte ressurser (Dweck 1999). Informantene har hatt troen på egne evner til å mestre problemer på en god måte. Dette bidrar i følge Frydenberg (2008) til at informantene har sett på problemer som utfordringer som kan mestres fremfor stressutløsere som de må unngå. Jeg ser troen på endring som en sentral faktor for mine informanternes resiliente utvikling. Informantene har aktivt forsøkt å løse ulike utfordringer, noe som har bidratt til å forhindre at eksisterende ressurser går tapt og deres opplevelse av stress har blitt redusert (Hobfoll 2001). Informantene viser i følge Fryer og Elliot (2008) trekk som viser til både en prestasjonsorientert og en læringsorientert målorientering, med en hovedvekt av sistnevnte. I tråd med Fryer og Elliot (2008) ser jeg at Eirik bedriver en slags selvhandikapping. Han leser lite på skolearbeid og når han oppnår middelmådige resultater kan han skylle på lav innsats. Hans frykt for ikke å prestere ved full innsats, kan i følge Fryer og Elliot (2008) bidra til at han ikke når sitt utviklingspotensiale. Jeg opplever at informantene besitter et ”proaktivt” mestringsmønster (Frydenberg 2008). De har en visjon og et overordnet mål de jobber mot og handler etter, og de tar ansvar for å få ting til å skje. De forsøker å forutse hvilke fremtidige ressurser som kan være av nytte, og bygger opp ressurser for å fremme personlig vekst og oppnå personlige mål. Jeg ser troen på endring som en forutsetning for å kunne besitte en fremtidsorientering, fordi et fremtidig mål skiller seg fra nåværende tilstand og inneholder et endrings element. Et fremtidig mål er noe man ønsker å

oppnå, det kan være en tilstand eller ting. For mine informanter har et gjennomgående fremtidsmål vært høyere utdanning. For å oppnå dette målet har de møtt på ulike utfordringer på veien. Troen på endring bidrar i følge Dweck (1999) til at flere utfordringer løses. Har man ikke en tro på at man vil kunne påvirke fremtiden vil det for mange påvirke hvor iherdig de prøver og dermed påvirke hvorvidt de når målet.

Sentralt i Antonovskys teoretiske perspektiv ”Opplevelse av sammenheng” står meningsfullhet. Meningsfullhet viser til aktiviteter og utfordringer som ansees verdt å engasjere seg i. Meningsfullhet bidrar til å opprettholde høy begripelighet og handterbarhet. De to sistnevnte komponentene skal jeg komme tilbake til (pkt 7.2). En forutsetning for utvikling av meningsfullhet er evnen til å oppfatte aktiviteter som meningsfulle. Samtlige informanter har i oppveksten tatt del i aktiviteter de synes det har vært gøy å holde på med, utfordringer forbundet med disse aktivitetene har blitt opplevd som verdt å engasjere seg i. Aktivitetene har bidratt til å skape positive følelser. I følge Lazarus (1991) bidrar aktiviteter som vekker positive følelser til å moderere effekten fra negative hendelser. Positive følelser som glede, håp og stolthet bidrar til kritisk tenking (Frydenberg 2008). Kritisk tenkning bidrar til å utvikle en fremtidsorientering hvor individet klarer å se ulike handlingsalternativ og konsekvenser av disse. Kanskje har mine informanters deltakelse i aktiviteter de synes har vært gøy bidratt til å utvikle deres evne til å tenke kritisk og bli bevisst egne ressurser?

7.2 Andre menneskers bidrag

Samtlige informanter viser til episoder hvor andre har vært med å påvirke deres hverdag. Andre mennesker har gjennom ulike diskusjoner, samtaler og ved å ta informantene med på aktiviteter, veiledet dem og bidratt til å fremme en holdning om at endring er mulig ved hjelp av innsats. Diskusjonene har fungert retningsgivende, som for eksempel hos Eirik. Han hadde flere diskusjoner med en ansatt ved ungdomshjemmet, hvor konsekvensene av hans fravær ble skissert. Dette bidro til at Eirik klarte å minske fraværet og fullføre videregående skole. Andre mennesker har tatt informantene med på ulike aktiviteter, vært tilstede, veiledet dem og vist dem tillit. Samtlige informanter har blitt behandlet normalt og fått hjelp til å oppnå fremtidige mål. Andre mennesker har på ulike måter bidratt til at informantene har fått en forståelse av hvorfor hendelser som for eksempel omsorgsovertakelsen har funnet sted. De har hjulpet informantene til å utvikle en følelse av at livets utfordringer er overkommelig. Andre har styrket informantenes evne til å se hvilke personlige ressurser de besitter og hvilke

ressurser som er tilgjengelige. I tråd med COR teorien har disse menneskene bidratt til å moderere utviklingen av stress (Hobfoll 2001). Informantene har på ulikt tidspunkt og i ulik grad fått en forståelse av egen situasjon. De har en forståelse av at det eksisterer en sammenheng mellom innsats og utfall. De forstår at hendelser vanligvis inntre som en konsekvens av ulike stimuli. Eksempelvis hadde Anna en forståelse av at situasjonen hos de biologiske foreldrene ikke var adekvat og at noe kom til å skje. Informantene har alle opplevd å ha ressurser til rådighet som har vært nødvendige for å mestre ulike utfordringer. Anna og Berit opplevde dette på et tidlig tidspunkt da de flyttet til fosterforeldrene. De kom i et godt fosterhjem i ung alder, og oppfattet fosterfamiliens tilnærmeleser som positive og forstod at de kunne ha det bra hos dem. Denne forståelsen bidro til at fosterfamilien kunne fungere som en ressurs. De andre informantene opplever å ha hatt vekslende ressurser til rådighet i barndommen. De opplever å ha flere nødvendige ressurser til rådighet i perioden hvor de har hatt en positiv utvikling. Andre mennesker har fungert som gode modeller ved å gå foran som gode eksempler. Andre har også fungert som antimodeller, hvor informantene har hatt mennesker i livet sitt som de ikke ønsker å modellere.

Jeg opplever Antonovsky (2005) sitt teoretiske perspektiv "Opplevelse av sammenheng" som en god måte og forstå informantenes positive utvikling, Jeg ser at informantene i ulik grad og på ulikt tidspunkt har opplevd OAS. OAS består av komponentene begripelighet, handterbarhet og meningsfullhet. Tilstedeværelsen av disse komponentene bidrar til en positiv utvikling når et individ er utsatt for ulike utfordringer. Andre mennesker har gjennom det Rogoff (1990) omtaler som ledet deltakelse og gjennom ulike diskurser (Säljö 1999), bidratt til at informantene har deltatt i aktiviteter som opplevdes som meningsfulle i tidlig barndom. Opplevelsen av meningsfulle aktiviteter har blitt styrket vet at andre har introdusert dem for ulike aktiviteter, hjulpet dem med å utvikle interesse og ferdighet innenfor aktiviteter ved å rettlede informantene i forkant og underveis.

Meningsfullhet bidrar i følge Antonovsky (2005) til å opprettholde en høy begripelighet og handterbarhet. Mennesker med en høy begripelighet forventer at de stimuli de møter i fremtiden er forutsigelige, eller passer inn i en sammenheng og kan forklares. Samtlige har opplevd begripelighet på ulike måter. Komponenten handterbarhet beskriver individets opplevelse av å ha nødvendige ressurser til rådighet. COR teorien viser til at denne ressursen bidrar til moderering av stress (Hobfoll 2001). En følelse av handterbarhet avhenger av

forståelse (Antonovsky 1987). I tråd med Antonovsky vil mennesker som har en positiv utvikling i møte med risiko ha en sterk OAS. Komponentene kommer tydelig frem hos mine informanter i ulik grad og på ulikt tidspunkt. Anna og Berit flyttet i ung alder til et fosterhjem de omtaler som godt og fikk med en gang ta del i aktiviteter de likte godt. De fikk også hjelp til å forstå hvorfor omsorgsovertakelsen hadde funnet sted. Ut i fra dette kan det se ut som om Anna og Berit hadde en sterk "OAS" på et tidlig tidspunkt i barndommen. De andre informantene hadde en turbulent bosituasjon til sene tenår og følelsen av handterbarhet var lav. I oppveksten deltok alle i aktiviteter de syntes var gøy og hadde tidlig en meningsfull tilværelse. Hos de som ikke kom i et godt fosterhjem, har en følelse av begripelighet og handterbarhet vært noe tilstede i barndommen, men en sterk tilstedeværelse av komponentene har først kommet i senere ungdomsår. Ut i fra dette ser jeg at en høy grad av OAS har vært fraværende for Eirik, Celine og Desire i barneårene. En sterk tilstedeværelse av komponentene i OAS hos mine informanter ses å bidra til en positiv utvikling. Jeg ser en sterk tilstedeværelse av disse komponentene på nåværende tidspunkt hos samtlige informanter.

Komponenten OAS er utviklet for voksne med lang livserfaring. Borge (2010) stiller spørsmål til om dette begrepet kan benyttes på barn og unge, da deres kognitive fungering ikke umiddelbart kan sammenlignes med voksnes. Jeg mener at barnets lavere kognitive fungering kan fungere som en ressurs. Enkle forklaringer som personer med en høyere kognitiv utvikling vil anse som urealistisk eller vanskelig og godta kan av barn oppfates som forståelig. Som eksempel kan vi se Celines følgende utsagn i forbindelse med hennes tanker rundt omsorgsovertakelsen: *"Mamma kan ikke ta vare på meg, så da må noen andre gjøre det"*. Dette var en forklaring Celine oppfattet som tilstrekkelig og som bidro til å skape en slags forståelse av hvorfor hun måtte flytte. Barn vil kunne lage seg en forklaring som fungerer for dem. Kognitiv utvikling er ikke nødvendig for at barnet skal utvikle begripelighet. Det er viktig å merke seg at begripelighet ikke er synonymt med sannhet og at barnet kan skape seg egne diskurser hvor ulike forklaringer passer inn. Andre mennesker kan i følge Säljö (1999) hjelpe barnet med å utvikle slike diskurser. Informantene opplevde å ha et stort ansvar i ung alder, noe som kan ha bidratt til å fremskynde deres kognitive utvikling.

Barnets temperament vil kunne påvirke barnets opplevelse av sammenheng. Smith og Ulvund (1999) påpeker at enkelte barn på grunn av heldige temperamentsdisposisjoner bare i redusert grad vil oppleve de dårlige forholdene de eksponeres for. Barn med positive eller lette

temperamentstrekk er tilpasningsdyktige og lette å ha med å gjøre. De er ikke like sensitive for omsorgsiverens mangler og vil trolig oppleve begripelighet og følelsen av handterbarhet på et tidligere tidspunkt enn hva et barn med et vanskelig temperamentstrekk ville ha gjort (Kvelling 2010). Barn med et lett temperament vil i større grad påvirke til en positiv respons fra omgivelsene og omsorgsgivere, og framprovosere færre negative reaksjoner. Kanskje vil barn på grunn av en lavere kognitiv utvikling og barn som har heldige temperamentsdisposisjoner føle en større grad av OAS?

Jeg ser at informantene har deltatt i ulike diskurser (Säljö 1999) som har bidratt til å endre og utvikle deres personlige oppfatninger og styrket en ”Opplevelse av sammenheng”. Andre mennesker har gjennom diskusjon bidratt til å endre og påvirke holdninger og gitt dem tro på egne muligheter til mestring. Dette illustreres godt ved samboeren til Eirik sitt utsagn: ”*Du klarer det her, du må bare jobbe litt*”. Diskursen har bidratt til å utvikle en evne hos informantene til å være fremtidsorientert og har fremmet et ”proaktivt” mestringsmønster. Disse perspektivene har blitt styrket ved at andre mennesker har bidratt til å styrke informantenes evne til å planlegge, ved å skissere handlingsalternativ og konsekvensene av disse. Slike ferdigheter fungerer i følge Borge (2010) som et middel for å unngå risikosituasjoner. Diskusjonene har også bidratt til at informantene har klart å fokusere på fremtidens muligheter fremfor å la seg begrense av fortiden.

Informantene forteller om andre mennesker som har fungert som modeller. Betydningen av modellering blir påpekt av Bandura (1986). Bandura viser til at det å ha personer en ser opp til eller ønsker å modellere, kan bidra til at personen endrer atferd i forhold til hva som anses som ønskeverdig av modellen. Biologiske foreldre har fungert som antimodeller, ved at de har blitt ansett som personer informantene ikke ønsker å ta etter. Biologiske foreldres mangler har bevisst blitt påpekt og brukt av fosterforeldre som et middel for å styrke en ønsket atferd hos informantene.

Andre menneskers bidrag gjennom å skape gode diskurser, ved å introdusere nye aktiviteter gjennom ledet deltakelse og ved å være modeller, ser ut til å skape en forståelse av hvordan andre mennesker kan bidra til en resilient utvikling.

7.3 Strategier for å takle vanskeligheter

Strategiene informantene har benyttet for å takle vanskeligheter er: Uttrykke følelser, skape positive erfaringer, fokus på fremtiden. Informantene viser til at andre mennesker har bidratt til utvikling av strategiene hovedsakelig gjennom ulike diskurser, ledet deltakelse og modellering. Strategiene har bidratt til å gjøre utfordringer enklere å takle de når de inntreffer, samt til at informantene har klart å legge opplevde vanskeligheter bak seg.

7.3.1 Uttrykke følelser

Informantene har på ulike måter fått uttrykt vanskelige følelser. Andre mennesker blir kontinuerlig nevnt som en part som er tilstede fysisk eller illusjonsmessig. De uttrykker følelser ved rollespill, berøring, skrive brev og gjennom samtale med andre hvor følelser er tema. Gjennom samtale har de fått respons og bekreftelse på egne følelser. Andre mennesker har bidratt til at de har deltatt i aktiviteter hvor positive følelser har kommet til uttrykk.

I følge Säljö (1999) kan andre mennesker styrke barnets opplevelse av mestring ved å påpeke faktorer barnet ikke har oversikt over. Jeg ser at andre mennesker gjennom diskurs og ledet deltakelse har hjulpet mine informanter til opplevelse av mestring ved å bekrefte og gi respons. Bekreftelse og respons bidrar til at bakgrunnen for følelsene blir mer kjent. Gjennom å gi respons kan andre mennesker i følge Säljö bidra til å konstruere diskurser som fungerer som en ressurs for å forklare nåværende følelser. Uttrykking av følelser fungerer som en mestringsstrategi som bidrar til økt helse (Pervin & Cevrone et.al 2005). Lazarus (1991) forteller oss at positive følelser fungerer som pusterom og modererer effekten fra negative hendelser. Dette er sammenfallene med COR teorien hvor positive følelser kan anses som en personlig ressurs (Hobfoll 2001). Informantens deltakelse i aktiviteter som har vekket positive følelser og situasjoner hvor informantene har fått uttrykke følelsene sine kan i tråd COR (Hobfoll 2001), Pervin og Cevrone et al. (2005) og Lazarus (1991) fungere som en strategi, som gjør utfordringer enklere å mestre.

7.3.2 Samle positive erfaringer

Andre mennesker har bidratt til å motivere informantene til å tørre og gripe utfordringer som kan gi positive erfaringer gjennom samtale, diskusjon og ved å gå foran som gode eksempler.

Informantene forteller at ved å øke de positive erfaringene blir det mindre og mindre plass til de negative. De har alle fokus på å gi det positive mer plass.

Også denne strategien fremmes av andre mennesker. Säljö (1999) viser til at andre mennesker gjennom diskurs kan hjelpe individet til å se ulike handlingsalternativ og konsekvensene av disse. Andre har ledet informantene til å delta i nye aktiviteter og vært tilstede under aktiviteten og rettet verbalt og nonverbalt (Rogoff 1990). Denne tilstedeværelsen og påvirkningen fra andre mennesker har bidratt til at informantene tør å gripe nye utfordringer som kan gi positive erfaringer. En av strategiene som i følge Frydenberg (2010) bidrar til mestring av livet, er å gjøre andre mennesker glade. Flere av informantene viser til hendelser hvor de har prøvd noe nytt for at andre mennesker skal bli stolte av dem og glade. Det at mennesker i følge Frydenberg besitter et slikt ønske om å glede andre bidrar til å skape en forståelse av hvorfor flere av informantene har deltatt i aktiviteter som oppleves som skremmende.

7.3.3 Fokus på fremtiden

Samtlige informanter har hatt fokus på fremtidige mål og arbeidet mot å nå disse. Dette har hjulpet dem til å fokusere på fremtidige muligheter fremfor fortidens begrensninger. De har hatt troen på at de kan ta gode valg for egen fremtid. Andre mennesker nevnes som sentrale for utviklingen av disse oppfatningene.

Teorien viser oss at en forutsetning for å opprettholde en god fremtidsorientering er det Dweck (1999) omtaler som troen på endring. Troen på en fremtidig endring er en forutsetning for at individet søker etter strategier som best mulig kan bidra til endring. Har man ikke troen på at en fremtidig endring er mulig vil man ikke bruke tid og ressurser på å forsøke og oppnå en endring. Antonovsky (2005) påpeker at hvis mennesker definerer situasjoner som endelige, blir de endelige i deres konsekvenser. Jeg ser at et fokus på fremtidige muligheter som informantene vil kunne oppnå ved hjelp av innsats, vil bidra til å forhindre denne tankegangen. Diskursen står også her sentralt (Säljö 1999). Andre mennesker har gjennom diskurs og ved å fungere som modeller bidratt til å utvikle mine informanternes tro på at de kan ta gode valg for egen fremtid, samt skissert handlingsalternativ og konsekvensene av disse.

Gjennom å samle positive erfaringer og ha fokus på fremtiden ser jeg en overordnet tendens til å gi det positive plass. Frydenberg (2010) påpeker at våre tanker påvirker våre følelser som igjen har betydning for våre handlinger. Positiv tenking er derfor et viktig verktøy for å oppleve mestring. Utviklingen av en mestringsstrategi som positiv tenking er i følge Säljö (1999) avhengig av et språk som påvirkes av ulike diskurser individet tar del i.

En gjennomgående sentral faktor for utviklingen av de overnevnte strategiene er andre mennesker. Säljö (1999) sin drøftning rundt diskursers betydning, Rogoff (1990) sitt begrep ledet deltakelse og modellering i tråd med (Bandura 1986) ser ut til å være fruktbare for å forstå informantens utvikling av strategier for å takle vanskeligheter. Gjennom disse overnevnte metodene bidrar andre mennesker til å styrke informantenes personlige ressurser som i Hobfolls (2001) COR-teori står sentralt for å moderere effekten av stress.

Har barnevernsbarna i mitt utvalg dårligere levekår enn resten av befolkningen?

Anna (27 år) og Berit (27 år) har høyere utdanning enn fosterfamiliens biologiske datter. Eirik holder på med å avslutte en bachelorgrad. Celine er 22 (år) og for tiden arbeidsledig jobbsøker uten høyere utdanning. Det er viktig og merke seg at Celine er ung, og har planer om å begynne å studere førstkommande semester. Hun og samboeren eier en leilighet sammen, og klarer å disponere de pengene de har på en god måte. Desire har snart fullført utdanning nummer to. Kanskje vil Desire (36 år) på nåværende tidspunkt bli karakterisert som å ha dårlige levekår grunnet lav utdanning, inntekt og alder. Denne karakteristikken vil derimot kunne bli endret når Desire er ferdig på skolen og har fått seg arbeid. NOVA rapporten (2008), viser oss at barnevernsbarn oftere har lavere levekår enn resten av befolkningen, blant annet i forhold til utdanning og inntekt. Denne rapporten gir oss et innblikk i tidligere og nåværende barneverns klienter i alderen 0-37 år. Rapporten tar ikke hensyn til grad av utfordringer klientene har vært eksponert for. I mitt utvalg ser jeg et klart skille mellom grad og varighet av opplevde vansker. Desire (36 år), Eirik (33 år) og Celine (22 år) har alle vært utsatt for alvorlig omsorgssvikt med varighet til ungdomsalderen. Desire og Eirik er i dag i gang med utdanninger. Celine har planer om å begynne å studere førstkommande semester. Det kan ses som at Desire, Eirik og Celine har brukt tid på å opparbeide seg ressurser som har vært nødvendige for å mestre en høyere utdanning. Denne opparbeidelsen av ressurser har ført til at de har begynt med høyere utdanning på et senere tidspunkt. Anna (27 år) og Berit (27 år) har opplevd vansker i førskolealder og hatt det bra hos fosterforeldrene fra og med

barneskolealder. De har begge fullført en mastergradsutdanning. Det kan ses som om livet i fosterfamilien har vært tilfredsstillende og har gitt Anna og Berit ressurser som er nødvendig for å mestre en høyere utdanning. Mine informanter er tidligere barnevernsbarn og utgjør en gruppe som kunne ha vært representert i NOVA rapporten. Innenfor min subgruppe av informanter ses det et klart skille mellom alvorlighetsgraden og lengden av opplevd omsorgssvikt. Ut i fra mine funn er det nærliggende å tenke seg at det også eksisterer store forskjeller innenfor subgrupper som i følge NOVA karakteriseres som barneverns klienter. Resultatene fra NOVA rapporten kunne vært annerledes hvis utvalget hadde vært oppdelt i subgrupper ut fra interessante kriterier. Kanskje vil levekårene ha jevnet seg betraktelig ut hvis rapporten tok for seg en høyere aldersgruppe. Bare 1 av mine 5 informanter oppgir å ha tatt i mot ettervern. NOVA rapporten peker på at tidligere barneverns klienter generelt har det dårligere enn tilsvarende personer i befolkningen. Min studie er interessant fordi den bidrar med opplysninger om en subgruppe som representerer de som ikke har dårligere levekår.

Teori om utviklingen av stress, temperament, følelser, selvteorier, diskursens påvirkning, ledet deltakelse, modellæring, teori om målorientering og teori om ”Opplevelse av sammenheng” ser ut til å skape en forståelse av hvorfor noen har en resilient utvikling. Teoriene gir oss et godt utgangspunkt for å forstå hvordan vi kan bevisstgjøre mennesker på eksisterende ressurser og viktigheten av å bygge opp ressurser for å mestre livet (Hobfoll 2001).

7.4 Kritisk blick på eget arbeid

Informantene i studien har meldt seg selv og består ikke av et tilfeldig utvalg. Informantene velger selv hva de ønsker å fortelle og det er deres subjektive forståelse av egen hverdag jeg får et innblikk i. Jeg har ingen garanti for at det de sier stemmer med virkeligheten, eller at det de sier gir meg et reelt bilde av deres liv. Utvalget mitt er begrenset til 5 informanter og kan ikke ses som representativt for alle resiliente. Det er i følge Yin (2009) ikke mulig å generalisere resultater funnet i mitt flere-kasus-design til et annet utvalg. Jeg søker etter å generalisere mine funn opp i mot teori, i tråd med Yin (2009).

7.5 Pedagogiske konsekvenser

Ut i fra studiens funn ser jeg det viktig å behandle mennesker som eksponeres eller har blitt eksponert for stress på en normal måte. Dette kan vi gjøre ved å sette samme krav og påpeke

at de har de samme forutsetningene som alle andre. Det er viktig og fremme holdninger om at endring er mulig hvis man legger inn innsats og prøver ulike løsningsstrategier. Det er viktig å være bevisst på at mange mennesker har problemer med å se hvilke konsekvenser nåværende handlinger har for fremtidige mål. Ved dialog kan vi hjelpe dem med å skissere ulike handlingsalternativer og konsekvensene av disse, og hjelpe dem til å forstå hvordan de kan nå fremtidige mål. Når mennesker opplever ting som er vanskelig, har de ofte nok med de psykiske påkjenningene. Det vil være til stor hjelp hvis andre mennesker ordner praktiske ting, eller bevisstgjør dem på at de eksisterer tilgjengelige ressurser for å mestre hverdagen. Det er viktig at barn og unge blir tatt med i prosesser som omhandler dem, eller får konsekvenser for deres hverdag. På den måten kan deres hverdag bli mest mulig forutsigbar og forståelig. Slike faktorer vil bidra til at individene klarer å tenke fremover og ikke retter alt fokus på tidligere og nåværende vansker. Studien viser at vi mennesker trenger å delta i individuelle eller organiserte aktiviteter vi synes det er gøy å holde på med. Vi trenger noen opplevelser i hverdagen som skaper positive følelser og gjør utfordringer verdt å mestre. Positive erfaringer bidrar til at negative erfaringer får mindre og mindre plass. Det er viktig og være bevisst på ressurser man har og hvordan man kan bygge opp nye personlige ressurser.

7.6 Videre forskning

For å se om overnevnte funn er faktorer som er særegne for de som har hatt en resilient utvikling, ville det vært hensiktsmessig og sammenligne to grupper, en gruppe med individer som har klart seg godt og en gruppe individer som ikke har klart seg godt. Et slikt design byr på utfordringer i forhold til det å karakterisere at et menneske ikke har klart seg godt. En gruppe mennesker som tydelig kan karakteriseres som å ha klart seg mindre godt og som ikke kan anses å ha hatt en resilient utvikling (pkt 2.1.) er gjengangere i fengsel. Jeg synes det hadde vært interessant og benyttet meg av samme intervjuguide. Mange av gjengangerne i dagens fengsel er mennesker som har møtt mye motgang i livet og som har opplevd vansker på flere plan. Kanskje har ikke disse gjengangerne hatt noen som har hjulpet dem til å bygge opp ressurser og bevisstgjøre dem på egne ressurser? Det ville vært interessant å se om deres personlige oppfatninger avviker fra de oppfatningene som går igjen hos mine informanter. Blant annet om det kan ses temperamentsforskjeller, og om de har deltatt i diskurser som har bidratt til en positiv utvikling. Gjengangerne i dagens fengsel er mennesker som har foretatt noen dårlig valg. Kanskje har ikke disse gjengangerne hatt noen mennesker som har gitt dem

troen på at de kan ta gode valg, hjulpet dem til å se konsekvensene av egne handlinger og gitt dem troen på at de selv kan endre sine fremtidsutsikter?

7.7 Oppsummering

Resultatene viser at det ses karakteristiske trekk som kan anses som faste. Karakteristiske trekk som temperament som vekker positive reaksjoner, de er sosial og skoleflinke. Dette er trekk som replikeres av Kauai studien (Werner & Smith 1982). I forhold til personlige oppfatninger besitter informantene en selvteori hvor troen på endring er sentral. Troen på endring bidrar til at flere utfordringer vil løses og individet vil utvikle seg. Dette bidrar til at informantenes opplevelse av stress blir svekket. Informantene viser trekk som domineres av en læringsorientert målorientering. En slik målorientering bidrar til at vansker ikke er noe som automatisk utelukkes, men maksimerer innsatsen. En sterk tilstedeværelse av komponentene i OAS hos mine informanter har opptred ved en positiv utvikling. Andre mennesker har bidratt til en positiv utvikling ved å gi informantene ressurser og bevisstgjøre dem på eksisterende ressurser. Dette har blitt gjort ved å ta opp ulike temaer for diskusjon. Temaene har gjennom diskusjonene bidratt til å utvikle individets tidligere oppfatning og bidratt til en personlig utvikling som har fungert som moderator for stress. Diskursen har bidratt til å fremme informantenes evne til å planlegge ved å skissere handlingsalternativ og konsekvensene av disse. Strategiene som har blitt brukt for å takle vanskeligheter lar seg samle i tre hovedkategorier: Uttrykke følelser, samle positive erfaringer og fokus på fremtiden. Felles for utviklingen av disse strategiene ses andre menneskers fysiske eller illusjonsmessige tilstedeværelse. Mine informanters fremgang ses å avvike noe fra NOVA rapportens funn. Det ses forskjeller i opplevd fremgang innad i gruppen. Jeg er bevisst på at mine funn ikke kan generaliseres til andre mennesker i tilsvarende situasjon. Pedagogiske konsekvenser av studien viser til viktigheten av andre mennesker sine holdninger. Til slutt ser jeg på temaer for videre forskning. Det ville vært interessant å se om personlige egenskaper funnet hos mine informanter ses som avvikende hos gjengangere i fengsel.

7.8 Avsluttende betraktninger: Mitt "case" Ola

Teorien hjelper meg å forstå mulige faktorer som kan ha bidratt til en positiv utvikling hos Ola. Ola har et lett temperament, han var rolig, reflektert og lite impulsiv. Faren til Ola var impulsiv og hadde et hissig temperament. Olas temperament har bidratt til at han i liten grad har agert på farens hissighet og har unngått å fremprovosere en negativ atferd fra faren. Ola

har hatt tilgang til miljøer hvor bruk av narkotika og fravær fra skolen har vært gjennomgående. Olas søken etter orden, reflekterte og lite impulsive holdning har bidratt til at han ikke har oppsøkt eller latt seg påvirke av disse miljøene. Ola har fra tidlig barndom spilt fotball, noe som har bidratt til å utvikle positive følelser. Positive emosjoner bidrar i følge Lazarus (1991) til å opprettholde evnen til mestring og eksisterende moral, ved at det modererer påvirkningen fra negative hendelser. Deltakelse i meningsfulle aktiviteter bidrar i følge Antonovskys (2005) Opplevelse av sammenheng (OAS) til å styrke individets følelse av handterbarhet. Olas deltakelse i fotballen kan ha bidratt til å bevisstgjøre han på hvilke personlige ressurser han besitter og hvilke ressurser som var tilgjengelig i hans øvrige miljø. Hans deltakelse i fotball kan ha styrket hans evne til begripelighet. Ola hadde bevissthet om at farens beskyldninger ikke var reelle. Det kan også ha klargjort hvilke handlinger som fremprovoserer ulike reaksjoner hos faren. De positive følelsene kan i følge Frydenberg (2008) ha forsterket Olas evne til å tenke kritisk. De teoretiske perspektivene jeg har valgt å se nærmere på bidrar til å skape en forståelse av hvilken effekt Olas deltakelse i fotballen har hatt. I lys av "Conservation of Resources Theory" (COR) ser det ut som om Olas deltakelse i fotballen har gitt han innsikt i tilgjengelige ressurser som gav opplevelse av mestring, og modererte effekten av farens hissig temperament.

Ola var fremtidsorientert og bestemte seg tidlig for å bli arkeolog. Han jobbet iherdig for å nå dette målet og søkte hjelp om nødvendig. Han viser hva Fryer og Elliot (2008) karakteriserer som en læringsorientert målorientering. Sentralt i en målorientering mot læring ligger troen på endring. Ola hadde troen på at han var i stand til å påvirke fremtiden og at han ved innsatts kunne nå sitt mål om å bli arkeolog. Troen på endring er i følge (Dweck & Master 2008) en forutsetning for at et individ skal klare å tenke strategisk og ta i bruk ulike selvreguleringsstrategier som bidrar til en størst mulig læring. Ola hadde noen nære venner og et godt forhold til moren og han hadde mange gode samtaler og diskusjoner med dem. Diskusjonene og samtalene bidro til at Ola forstod at han ikke var skyldig i farens hissig temperament, de bidro også til å styrke hans tro på at han selv hadde mulighet til å påvirke egen fremtid. Ola uttrykte tanker og følelser rundt situasjonen med faren, og fikk respons av moren og vennene. De hjalp han med å forstå hvordan han skulle forholde seg til faren. Uttrykking av følelser fungerer i følge Pervin & Cervone et.al (2005) som en mestringsstrategi som bidrar til økt helse. Moren introduserte fotballen som en aktivitet for Ola, og treneren tok han inn som en på laget og gav han mer og mer ansvar som følge av han

utvikling som fotballspiller. Ola har sett opp til moren sin og ønsket å gjøre henne stolt, noe som bidro til å korrigere Olas handlinger. Faren har fungert som en antimodell, en person Ola ikke ønsker å ligne. Nettverket rundt Ola har bidratt til å bevisstgjøre eksisterende ressurser og utvikle nye. Dette er faktorer som i følge Hobfoll (2001) bidrar til å moderere effekten av eksponeringen for stress.

Mange av de personlige ressursene som har blitt bevisstgjort og utviklet hos Ola av andre mennesker, er ressurser som er fremtredende i narrative til Eirik og Celine som presentert i vedlegg 1.

Litteraturliste

- Antonovsky, A. (2005). *Hälsans mysterium*. Stockholm : Bokförlaget Natur och Kultur .
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, N.J: Prentice-Hall.
- Borge, A. I. (2010). *Resiliens risiko og sunn utvikling*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag AS.
- Caspi, A., McClay, J., Moffitt, T. E., Mill, J., Martin, J., Craig, I. W., et al. (2002, August 02). *Scienze Magazine*. Retrieved Mai 05, 2011, from www.sciencemag.org
- Collishaw, S. P., Messer, J., Rutter, M., Shearer, C., & Maughan, B. (2007, Mars). Resilience to adult psychopathology following childhood maltreatment: Evidence from a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 31, 3 , pp. 211-229.
- Dictionary, N. A. (2005). *New American Dictionary in English Dictionaries & Thesauruses*. New York: Oxford University Press.
- Dweck, C. S. (1999). *Self- theories. Their role in motivation, personality and development*. Philadelphia: Psychology Press.
- Dweck, C. S., & Master, A. (2008). Self-Theories Motivate Self-Regulated Learning. In D. H. Zimmerman, & B. J. Schunk (Eds.), *Motivation and self-regulated learning. Theory, Research and Application* (pp. 31-52). New York: Lawrence Erlbaum.
- Eysenck, H. J. (2006). *The Biological Basis of Personality - With a new preface by Sybil B. G. Eysenck*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Fredriksen, M. (2010, 07 12). *Facebook* . Retrieved 05 13, 2011, from Landsforeningen for barnevernsbarn (Gruppe): <http://www.facebook.com/#!/group.php?gid=2395419489>
- Frydenberg, E. (2008). *Adolescent Coping*. New York: Psychology Press.
- Frydenberg, E. (2010). *Think Positively! A course for developing coping skills in adolescents*. London: Continuum.
- Fryer, J. W., & Elliot, A. J. (2008). Self- Regulation of Achievement Goal Pursuit. In D. H. Schunk, & B. J. Zimmerman (Eds.), *Motivation and Self-Regulated Learning. Theory, Research and Applications* (pp. 53-110). New York : Lawrence Erlbaum.
- Føllesdal, D., & Walløe, L. (2000). *Argumentasjonsteori, språk og vitenskapsfilosofi* . Oslo: Universitetsforlaget .
- Gaute, H. (2010). *Før jeg brenner ned*. Vest-agder: Tiden.

- Goldstein, S., & Brooks, R. B. (2006). Why study resilience? In S. Goldstein, & R. B. Brooks (Eds.), *Resilience in Children* (pp. 3-17). New York: Springer.
- Gustafsson, J. E., Allodi, M., Westling, A., Åkerman, Eriksson, C., Eriksson, L., et al. (2010). *School, Learning and Mental Health*. Stockholm: Kungel Vetenskapsakademiet .
- Hambermas, J. (1999). Kampen for anerkjennelse i den demokratiske rettsstat. In R. Kalleberg, *Kraften i de bedre argumenter* (pp. 265-279). Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Hobfoll, S. E. (2001). The influence of Culture, Community, and the Nested-Self in the Stress Process: Advancing Conservation of Resources Theory. *Applied Psychology An International Review*, 50 , pp. 337-421.
- Kaplan, H. B. (1983). Psychological Distress in Sociological Context: Toward a General Theory of Psychological Stress. In H. B. Kaplan (Ed.), *Psychosocial stress - Trends in theory and research* (pp. 195-259). New-York: Academic press.
- Kleven, T. A. (2002). Begrepsoperasjonalisering. In T. Lund, T. A. Kleven, T. Kvernbekk, & K.-A. Christophersen, *Innføring i forskningsmetodologi* (pp. 141-182). Oslo: Unipub.
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Kvellido, Ø. (2008). *OPPVEKST Om barns og unges utvikling og oppvekstmiljø*. Oslo: Gyldendal Norske forlag AS.
- Lazarus, R. S. (1993). Coping Theory and Research: Past, Present, and Future. *Psychosomatic Medicine*, 55 , pp. 234-247.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion & Adaption*. New York: Oxford University Press.
- Lazarus, R. S. (1999). *Stress and emotion : a new synthesis* . New York: Springer.
- Lazarus, R. S., & Folkman, S. (1984). *Stress Appraisal, and Coping*. New York: Springer.
- Lewis, M., & Sullivan, M. W. (2005). The Development of Self-Conscious Emotions. In A. J. Elliot, & C. S. Dweck (Eds), *Handbook of Competance and Motivation* (pp. 185-201). New York: The Guilford Press.
- Lingua. (1998). *Engelsk-Norsk, Norsk-Engelsk*. Oslo: Kunnskapsforlaget.
- Lund, T. (2002). Metodologiske prinsipper og referanserammer. In T. Lund, T. A. Kleven, T. Kvernbekk, & K.-A. Christophersen (Red.), *Innføring i forskningsmetodologi* (pp. 79-121). Oslo: Unipub.
- Masten, A. S. (2001, Mars). Ordinary magic. Resilience Processes in Development. *American Psychologist*, 56, 3 , pp. 227-238.

- Masten, A. S., & Wright, M. O. (2009). Resilience over the Lifespan. Developmental Perspectives on Resistance, Recovery, and Transformation. In J. Reich (Ed.), *Handbook of Adult Resilience* (pp. 213-237). New York: Guilford Press.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self and society- from a standpoint of a social behaviorist*. Chicago and London: The university of Chicago press.
- NOVA rapport, 3. (2008). *Barnevernskarrierer 1993-2005. En longitudinell studie*. Retrieved Mai 19, 2011, from <http://www.nova.no/id/16787.0?longFormat=1>
- Pervin, L. A., Cervone, D., & John, O. P. (2005). *Personality Theory and Research*. New York: Wiley.
- Prior, M. (1999). Resilience and coping: the role of individual temperament. In E. Frydenberg (Ed.), *Learning to Cope. Developing as a Person in Complex Societies* (pp. 33-53). Oxford: Oxford University Press.
- Rogoff, B. (1990). *Apprenticeship in thinking - Cognitive Development in Social Context*. New York: Oxford University Press.
- Rogoff, B. (2003). *The Cultural Nature of Human Development*. Oxford: Oxford University Press.
- Rothbart, M. K., & Hwang, J. (2005). Temperament and the Development of Competance and Motivation. In A. J. Elliot, & C. S. Dweck (Eds.), *Handbook of competence and motivation* (pp. 167-184). New York: The Guildford Press.
- Rutter, M. (2006). Implications of Resilience Concepts for Scientific Understanding. In B. M. Lester, A. Masten, & M. Bruce (Eds.), *Resilience in Children* (pp. 1-12). Boston: Blackwell Publishing.
- Rutter, M. (1990). Psychosocial resilience and protective mechanisms. In J. Rolf, A. S. Masten, D. Cicchetti, K. H. Neuchterlein, & S. Weintraub (Eds.), *Risk and protective factors in the deveelopment of pscopatology* (pp. 181-215). Camebridge : Camebridge University Press.
- Rutter, M. (2000). Resilience Reconsidered: Conceptual Considerations, Empirical Findings, and Policy Implications. In J. P. Shonkoff, & S. J. Meisels (Eds.), *Early Childhood Intervention* (pp. 651-681). New York: Cambridge University Press.
- Skaalvik, E. M., & Skaalvik, S. (2007). *Skolen som læringsarena. Selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Skinner, E. A., & Zimmer-Gembeck, J. (2007, Januar). The development of coping. *Annual revive of Psychology*, 58. , pp. 119-144.
- Smith, L., & Ulvund, S. E. (1999). *Spedbarnsalderen*. Oslo: Gyldendal Norske Forlag AS.

Statistisk sentralbyrå. (2011, Februar 24). *Befolkningsstatistikk. Ekteskap og skilsmisser i 2010*. Retrieved Mai 08, 2011, from <http://www.ssb.no/ekteskap/>

Statistisk sentralbyrå. (2004, Novmeber 01). *Sammensatte levekårsproblemer blant innsatte i norske fengsler*. Retrieved Mai 08, 2011, from <http://www.ssb.no/samfunnsspeilet/utg/200405/05/index.html>

Säljö, R. (1999). Learning to cope: a discursive perspective. In E. Frydenberg (Ed.), *Learning to Cope. Developing as a Person in Complex Societies* (pp. 53-63). New York: Oxford University Press.

Waaktaar, T., & Christie, H. J. (2008). *Styrk sterke sider: Håndbok i resilience grupper for barn med psykososiale belastninge*. Oslo: Oslo kommuneforlaget.

Weiner, B. (1979, Februar). A theory of motivation for som classroom experiences. *Journal of Educational Psychology*, 71, 1, pp. 3-25.

Werner, E. E., & Smith, R. S. (1982). *Vulnerable but invincible: a longitudinal study of resilient children and youth*. New York: McGraw-Hill Book.

Woolfolk, A. (2004). *Pedagogisk psykologi*. Trondheim: Tapir Akademiske Forlag.

Yin, R. K. (2009). *Case Study Research*. London: Sage Publications, Inc.

Vedlegg

Vedlegg 1: Historier (Personlig narrativer) for to av deltakerne

Vedlegg 2: Intervjuguide

Vedlegg 3: Informasjonsskriv til informanten med forespørsel om deltakelse i studien

Vedlegg 4: Forespørsel ”facebook”

Vedlegg 5: Godkjenning fra NSD

Vedlegg 6: Liste over tabeller

Vedlegg 1: Historier (personlige narrativer) for to av deltakerne

Historien om Eirik

Bakgrunn

Eirik ble født inn i et hjem med en far som hadde store alkoholproblemer og en mor som ikke var i stand til å ta vare på Eirik og søsknene. Det var festing i hjemmet og Eirik våknet ofte på nettene av festing. Da Eirik var 5 år flyttet han og hans yngre og eldre søster på en stor gammeldags barnevernsinstitusjon. Et sted som absolutt ikke lignet noe hjem. Det var strengt og drevet av frelsesarmeen. Der fikk Eirik juling hvis han gjorde noe galt, som for eksempel å tisse i sengen. Ett år senere flyttet de alle i samme fosterhjem. Da Eirik begynte i første klasse var han fortsatt i samme fosterhjemmet. Eirik beskriver fosterhjemmet som aller dårligst. Fosterfaren var veldig hissig og hverdagen var preget av mye truing, slag med flat og knyttet neve og lugging. De fikk aldri nye klær, men måtte bruke klær som hadde gått i arv fra hans ”nye bestefar”. De hadde hjemmeklær og skoleklær. Under sokkene var det store baller som følge av gjentatt stopping.

Ungdomstid

Eirik begynte på folkehøyskole som 16 åring for å komme seg bort fra fosterhjemmet, og brøt da all kontakt med fosterfamilien. Etter året på folkehøyskole bodde Eirik ulike steder samtidig som han fullførte videregående. Han fikk mange venner som hadde negativ innflytelse på han, noe han var klar over. I mangel på annet nettverk var usunne venner bedre enn ingen venner. Hverdagen var preget av mye drikking noe som gikk utover fraværet hans på skolen. Han tok kontakt med ”Ungbo” som er et sted hvor ungdom uten fast bolig kan få hjelp til et sted å bo. Eirik flyttet inn i en av to leiligheter tilknyttet ”Ungbo”. Denne leiligheten lå i første etasje av et gamlehjem. Leiligheten hans ble et tilholdssted for ”venner” og bekjente og det var mye festing og bråk. Det var folk i leiligheten hans når han gikk på skolen og når han kom hjem fra skolen. Eirik ble etter kort til kastet ut fra leiligheten. Han bodde ulike steder som f. eks hos søsteren sin. En uke hadde han ikke noe sted å bo og ble nødt til å sove utendørs. Etter en stund tok han på nytt kontakt med ”Ungbo” og fikk da plass på et ungdomshjem.

Vendepunkt

På ungdomshjemmet fikk han en primærkontakt som han fikk et veldig godt forhold til. Denne personen begynte han å stole på og personen stolte også på Eirik. Hun satt krav til han og godtok ikke negativ atferd bare fordi han hadde hatt en vanskelig barndom. De snakket mye og ble godt kjent. Hun visste derfor hva han kunne. Ved å minne ham på at han ikke kunne være mer borte fra skolen, hjalp hun ham å fullføre videregående, noe han også selv ønsket.

Høyere utdanning og arbeid

Etter tiden på ungdomshjemmet flyttet Eirik inn i en vanlig leilighet, også distribuert av ”Ungbo” og begynte å studere på Universitetet. Eirik trivdes på Universitetet, selv om han sluttet etter bestått første semester, fordi faget ikke var helt som forventet. På skolen møtte han nye mennesker som han hadde felles interesser med i form av å lese, det ble litt mer anstendig drikking selv om han fortsatt drakk over gjennomsnittet. Eirik ville ikke dra i militæret så da han sluttet på skolen ble han innkalt til siviltjeneste noe han syntes var helt greit. Etter fullført siviltjeneste har han hatt ulike jobber innefor barnehage og renhold. I dag jobber han nattevakter kombinert med studier.

Hverdagen i dag

Eirik er i dag far til 2 jenter på 6 år og 8 år. Han er også samboer med sin kjæreste over 9 år. Han møtte henne når han studerte på Universitetet. Han er snart ferdig med en bachelorgrad innefor samfunnsfag. Eirik er i dag fornøyd med livet og sin familie på 4.

Historien om Celine

Bakgrunn

Celine Flyttet fra foreldrene sine og til et barnehjem når hun var 3 år sammen med sin bror på 1 år. Celine har ingen særlige minner før den tid. De bodde på barnehjemmet ett år før de møtte fosterforeldrene sine for første gang. De var veldig opptatt av lillebroren hennes og syntes han var en veldig nydelig og robust baby med krøller. Når de fikk høre at han hadde en søster akket de seg, og sa med skuffet stemme: ”ja, men da får vi vel ta begge to”. Celine følte seg uvelkommen fra første stund. Fosterfamilien fremstod utad som veldig kristen men var i realiteten bare i kirken på julaften. De var opptatt av å opprettholde en fin ytre fasade. Innad i

familien var det veldig strengt, og en praksis som gikk på at barn skulle sees ikke høres. Kort tid etter at hun flyttet til fosterfamilien begynte hun i barnehage, hun var da 4 år. I barnehagen sa den ene av barna at Celine så feit ut, noe hun tok seg veldig nær av. Hun sluttet å spise samme dag og sørget for å havne i krangler med fosterforeldrene for å slippe å sitte ved matbordet. Familien hadde en adoptiv sønn fra Brasil som de hadde hentet året før og som de elsket over alt på jord. Han styrte familie med humøret sitt og hadde psykopatiske trekk. Han kunne slå Celine å sørge for at hun fikk skylden, hun ble sendt opp på rommet sitt ofte uten mat. Celine hadde i en alder av 14 år, 16 beinbrudd og var beinskjør. På barneskolen hadde Celine et veldig godt forhold til rektoren, hun kunne bare gå rett inn på kontoret hans hvis det var noe galt og bare sitte der å tegne og spise godteri selv om det var midt i timen. I ungdomsskolealder begynte hun på håndball noe hun synes var veldig gøy.

Vendepunkt

Fostermoren prøvde å drepe Celine ved et tilfelle da hun var 14 år. De hadde kranglet og fostermoren tok kvelertak på henne. Det sa knakk i nakken hennes og Celine besvimte. Etter dette fikk Celine nok og sa ifra til barnevernet at ”enten får dere meg ut av dette fosterhjemmet eller så finner dere meg i innsjøen på julaften”. Etter 4 dager kjørte barnevernet henne til hennes biologiske mor, her ble hun værende i to uker før hun ble flyttet til et familiehjem hvor hun fikk en egen leilighet. I familiehjemmet var det ingen pyntelig fasade, det var helt annerledes enn hva Celine var vant til. De hadde 2 ungdommer fra før som festet litt og levde som ungdommer generelt. Dette var veldig rart for Celine som aldri hadde sett en vinflaske på bordet hjemme. Menneskene i familiehjemmet var veldig hyggelige og Celine lærte mye om seg selv og det hun omtaler som normale verdier. Celine hadde mange kjærester og barnevernet så det som nødvendig at hun begynte på prevensjon. Ungdomsfamilien tok henne med til legen som ga henne p-sprøyte. På den tiden var Celine beinkjør og hadde anoreksi og p-sprøyten er i følge Celine med på å fremskynde beinskjørhet. Celine var på daværende tidspunkt allerede gravid i 4. måned med tvillinger. P- sprøyten førte dermed til abort. Celine bodde i ungdomshjemmet frem til hun flyttet sammen med sin daværende kjæreste.

Hverdagen i dag

Celine er i dag fornøyd med livet sitt. Hun er aktiv innefor hobbyen sin rollespill og har her en ulønnet lederfunksjon. Hun og samboeren eier egen leilighet. Hun er for tiden arbeidsledig,

men har planer om å begynne å studere noe innen samfunnsfag førstkommende semester. Celine ser seg selv som at hun er i en unik posisjon, hvor hun har mulighet til å forandre menneskers liv ved å fortelle om all jøvelskapen hun selv har opplevd. Hun kan fortelle at hun tiltross for all jøvelskapen har blitt det hun omtaler som et ”sinnsfriskt” menneske. Hun har gått gjennom og jobbet med flere av plagene sine og har det i dag bra.

Vedlegg 2: Intervjuguide

Jeg ønsker å forstå hva som kan ha bidratt til at du og mange andre mennesker har klart dere så godt selv om dere har møtt vanskeligheter i barndommen. Det er det positive jeg vil fokusere på. Det kan gi oss kunnskap til å tilrettelegge for en positiv utvikling hos mennesker som opplever en vanskelig periode. Men for å kunne gjøre det er jeg avhengig av å vite litt mer om din bakgrunn.

1. Fortell litt om hvem du er i dag?

- Jobb
- Utdanning
- Hva liker du å gjøre når du ikke er på jobb\skole?
- Fremtidsplaner – nå og før

2. Hvorfor ble livet vanskelig?

3. Hvordan opplever du livet ditt nå?

- Er det noe du ønsker var annerledes?
- Hva er viktig for at du skal ha det bra?
 - o Sosial aksept, ha god helse. Gjøre det som er forventet av deg?
 - o Det viktigste er at jeg har det bra med meg selv.
- Trives og mestrer du jobben, studiene dine?
- Hvordan er ditt forhold til rus, lovlydighet?

4. Hva er du god til? (I dag)

5 FUNKJON UNDER STRESS

5 a) Hvordan takler du å møte motgang?

- Tenker du over hvordan du kan løse problemet?
- Søker hjelp

- Koker kakao og baker boller

- Gir opp
- Drikker deg full

5b) Når noe vanskelig skjedde da du var ung, hva gjorde du da?

Eks: Mobbet på skolen, gjorde det dårlig på en prøve, slutt med kjæresten

- Prøvde på nytt
- Søkte hjelp, støtte\trøst til å bearbeide.
- Ga opp - skyldte på mangel på ferdigheter

5 c) Var det noen som hjalp deg med å håndtere de vanskelige hendelsene hjemme? Ga det en mening og hjalp deg med å forstå hva som skjedde?

- Begripelighet
 - Opplevde du at hendelsen var forutsigbar?
 - Passer inn i en sammenheng og kan forklares?
 - Viste du hva som var forventet av deg?
- Håndterbarhet
 - Opplevde du å ha nødvendige ressurser til rådighet for å klare det som var vanskelig?
 - Andre og snakke med
 - Mulighet til å trekke deg bort
- Mening
 - Deltok du i noen aktiviteter du syntes var gøy?

6. Hva tenker du om menneskelig intelligens? Hvilket av følgende utsag kan du si deg enig i?

- Din intelligens er noe du har som du ikke kan forandre?
- Uansett hvem du er kan du alltid forandre ditt intelligens nivå

7 - MÅLORIENTERING

7 a) Fikk dere velge mellom oppgaver med ulik vanskelighetsgrad på skolen?

Hvordan oppgaver valgte du da?

- Oppgaver du var sikker på å mestre
- Oppgaver du måtte jobbe litt med
- Oppgaver som var alt for vanskelig?
 - o Var du redd for ikke å prestere?

7 b) Turte du å prøve nye ting som barn?

- Ja, moro å lære nye ting
- Nei, redd jeg ikke skulle klare det
- Av og til

8. Hvordan opplevde du at andre så på deg som barn?

- Lærer
- Foreldre
- Venner

9. Er det en bestemt person du tror har hatt noen betydning for at du har klart deg godt? Hvorfor?

- Andre ting, som aktiviteter
- Deg selv

10. Hva var du god i som liten? Noe du synes var gøy?

- Opplevde du noen gang å gjøre det dårlig og hva gjorde du da?
 - o Fortsatte, sluttet,
 - o Snakket du med noen?
 - o Forstod du hvorfor det hadde gått dårlig?

Vedlegg: 3 Forespørsel om å delta på intervju i forbindelse med en masteroppgave

Jeg er masterstudent i Pedagogikk ved Universitetet i Oslo og holder nå på med en avsluttende masteroppgave. Temaet for oppgaven er resiliens og tittelen Mot alle odds, jeg ønsker å forstå hva som kan ha vært med på å føre til at du og mange andre mennesker har klart dere så godt selv om dere har hatt en vanskelig barndom. Det er det positive i alt det negative jeg vil fokusere på. Denne kunnskapen vil kunne hjelpe mennesker som arbeider med slike utfordringer å forebygge og tilrettelegge for en positiv utvikling.

For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju 5-6 personer over 18 år. Spørsmålene vil dreie seg om din oppfattelse vedrørende din positive utvikling. Hvem er du i dag? Tror du det er en spesiell person som har hatt stor betydning for deg? Hva er du god til? Utfordringer, Hva har gjort livet vanskelig? etc. Jeg har noen forhåndsatte spørsmål jeg ønsker svar på, men jeg legger i stor grad opp til et åpent intervju. Er det spørsmål underveis det blir vanskelig å svare på eller hendelser som er vanskelig å fortelle om kan vi ta en pause, komme tilbake til spørsmålet eller hoppe over dette. Jeg vil bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Selv om du nå velger å skrive under på denne forespørselen har du mulighet til å trekke deg når som helst frem mot ferdigstillelsen av oppgaven uten å måtte oppgi grunn. Jeg har taushetsplikt og all data om deg vil bli behandlet konfidensielt. Du vil opptre anonymt i min besvarelse, det vil ikke være mulig for mennesker som ikke kjenner deg, å finne deg gjennom de opplysningene som kommer frem i min oppgave. Det vil heller ikke være mulig å spore deg gjennom mine lagrede data.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 92 49 32 82, eller sende en e-post til marlenef@student.uv.uio.no. Du kan også kontakte min veileder Bodil Olaussen ved Pedagogisk forskningsinstitutt på telefonnummer 22 84 44 06.

Med vennlig hilsen

Marlene Sofi Fredriksen

Sandvollveien 40 b.

1743 Klavestad

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien Mot alle odds og ønsker å stille til intervju.

Signatur Telefonnummer

Vedlegg 4: Forespørsel om å delta på intervju lagt ut på ”Facebook”

Landsforeningen for barnevernsbarn (Gruppe på facebook)

Forespørsel om å delta på intervju. Jeg er student ved Universitetet i Oslo og skal skrive masteroppgave dette året. Jeg ønsker å forstå hva som kan føre til at mange unge mennesker klarer seg godt tiltross for å ha hatt en vanskelig oppvekst. Denne kunnskapen vil hjelpe mennesker som arbeider med å forebygge og tilrettelegge for en positiv utvikling. For å forstå dette bedre er jeg på jakt etter personer over 18 år som vil stille til intervju. Det er selvfølgelig anonymt og mulighet for å trekke seg når som helst. Hvis noen kunne tenke seg og stille til intervju, send meg en beskjed i innboksen. Eller en mail på: marlenef@studen.uv.uio

Hilsen Marlene Fredriksen (Fredriksen, 2010)

Barnevernet i Norge har slettet sin gruppe på ”facebook”. Lignende forespørsel ble lagt ut der.

Vedlegg 5: Godkjenning NSD

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Bodil Stokke Olaussen
Pedagogisk forskningsinstitutt
Universitetet i Oslo
Postboks 1092 Blindern
0317 OSLO

Vår dato: 24.08.2010

Vår ref: 24768 / 3 / TNS

Deres dato:

Deres ref:

TILRÅDING AV BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 12.08.2010. All nødvendig informasjon om prosjektet forelå i sin helhet 23.08.2010. Meldingen gjelder prosjektet:

24768	<i>Mot Alle Odds</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Oslo, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Bodil Stokke Olaussen</i>
Student	<i>Marlene Fredriksen</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet, og finner at behandlingen av personopplysninger vil være regulert av § 7-27 i personopplysningsforskriften. Personvernombudet tilrår at prosjektet gjennomføres.

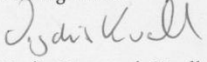
Personvernombudets tilråding forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, vedlagte prosjektvurdering - kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

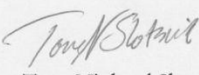
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, http://www.nsd.uib.no/personvern/forsk_stud/skjema.html. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/prosjektoversikt.jsp>.

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 20.12.2011, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Vigdis Namtvedt Kvalheim

Tone Njølstad Slotsvik

Kontaktperson: Tone Njølstad Slotsvik tlf: 55 58 24 10
Vedlegg: Prosjektvurdering
Kopi: Marlene Fredriksen, Sandvollveien 40 b, 1743 KLAVESTADHAUGEN

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrr.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@sv.uit.no

Utvalget består av 5-6 personer over 18 år som har hatt en vanskelig oppvekst og som i dag klarer seg godt. Utvalget rekrutteres via bl.a. Landsforeningen for barnevernsbarn og via Facebook. Deltakere må selv ta aktivt kontakt med student Marlene Fredriksen dersom de ønsker å delta.

Data samles inn gjennom personlige intervjuer som blir tatt opp på lydbånd. Opptakene behandles elektronisk.

Utvalget informeres skriftlig. Personvernombudet finner at det reviderte informasjonsskrivet mottatt 23.08.2010 er tilfredsstillende utformet, men anbefaler at det også opplyses om at det publiserte materialet vil være anonymt. Det innhentes skriftlig samtykke til deltakelse.

Det tas høyde for at det vil behandles sensitive personopplysninger om at en person har vært mistenkt, siktet, tiltalt eller dømt for en straffbar handling, jf. personopplysningsloven §2 nr 8 bokstav b.

Det samles inn direkte personidentifiserende opplysninger som kobles til det øvrige datamaterialet ved hjelp av en koblingsnøkkel. Koblingsnøkkelen oppbevares atskilt fra det øvrige datamaterialet.

Senest ved prosjektslutt 20.12.2011 vil det upubliserte datamaterialet slettes, jf. informasjonsskriv mottatt 23.10.2010.

Vedlegg 6: Liste over tabeller

Tabell 5.0 Beskrivelse av utvalget

Tabell 5.1 Illustrasjon av teoretisk fundamenterte analysekategorier

Tabell 6.0 Egen og andres oppfatning av karakteristiske trekk ved personligheten

Tabell 6.1 Personlige oppfatninger om egne muligheter med betydning for motivasjons og
Personlighetsutvikling

Tabell: 6.2 Andre menneskers påvirkning

Tabell: 6.3 Strategier benyttet for å takle vansker